

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

NY FÖLJD UTGIVEN AV
FAHLBECKSKA STIFTELSEN

ÅRGÅNG 68

1965

HÄFTE 4

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION, LUND
DISTRIBUTÖR: CWK GLEERUP

Detta häfte kostar kr. 8:—

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

innehåller dels vetenskapliga uppsatser i statsvetenskap, dels en avdelning översikter och meddelanden, avsedd att hålla läsaren à jour med vad som händer och skrives inom ämnesområdet, dels slutligen mera ingående granskningar av statsvetenskaplig litteratur.

Fahlbeckska stiftelsens kollegium utgöres av professorerna NILS STJERNQUIST, HÅKAN STRÖMBERG, C.-E. QUENSEL, C. WELINDER, GUY ARVIDSSON, J. ROSÉN, BIRGITTA ODÉN-DUNÉR, E. GJERSTAD, KRISTER HANELL, GÖSTA CARLSSON och O. BJURLING.

Tidskriften utgives under medverkan av professorerna i statskunskap samt i offentlig rätt vid rikets akademiska lärosäten. Redaktionen handhaves av professor PÅR-ERIK BACK, Umeå, redaktionssekreterare och ansvarig utgivare, professor C. A. HESSLER, Uppsala (litteraturavdelningen), samt docent HANS MEIJER, Stockholm (avdelningen »Översikter och meddelanden»). - Vetenskapliga uppsatser honoreras endast om de beställts av red.

Tidskriften avses utkomma med fem häften om året; i regel sammanslås två av dessa till ett dubbelhäfte. Prenumerationspriset för 1965 är 24 kr. pr år vid prenumeration direkt hos Statsvetenskaplig Tidskrifts Expedition, Lund (postgiro nr 27 95 65), samt 30 kr. pr år vid beställning genom bokhandel. Studerande vid de akademiska lärosätena erhåller abonnemang till nedsatt pris genom anmälan till vederbörande lärare.

Expeditionens och redaktionens adress: Fack, Lund 5, tel. (0412) 199 76.

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes.

Lund juli 1965.

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL:

UPPSATSER:

HADENIUS, STIG, Partiers beslutsprocess och tjänstepensionsfrågan	343
SJÖBLOM, GUNNAR, Analys av partiets beteende	365
FREDRIKSSON, CONNY, 1960-talets politiska utveckling i Tennessee	389

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN:

H.-K. Rönblom. In memoriam. Av TOREBJÖRN VALLINDER	410
Friare sovjetval. Av GUNNAR NORDENSTAM	411

LITTERATURGRANSKNINGAR:

Henry Valen and Daniel Katz: Political Parties in Norway och Poul Meyer: Politiska partier. Anm. av LARS RUDEBECK	415
Tidskriftsöversikt. Av SVEN KINNANDER	420

PARTIERS BESLUTSPROCESS OCH TJÄNSTEPENSIONSFRÅGAN

Av Docent STIG HADENIUS, Uppsala

När statsvetare och historiker hittills undersökt den moderna politiska historien har man framför allt koncentrerat sig på vissa unika företeelser och utvecklingslinjer. Man har studerat regeringsbildningar och man har följt de kriser som ledde till demokratis införande i Sverige.

Vid en diskussion om statskunskapens forskningsinriktning efterlyste Jörgen Westerståhl redan 1952 andra former av undersökningar. Han önskade en starkare koncentration till generella sammanhang och efterlyste en större metodmedvetenhet.¹ På senare år har liknande krav höjts från yngre historikerhåll.²

Forskningsinriktnings- och metodproblemen har i hög grad varit aktuella för Björn Molin när han författat sin avhandling »Tjänstepensionsfrågan, En studie i svensk partipolitik». Den centrala delen av hans arbete upptas av en analytisk del vilken »skall kunna användas vid försöken att skapa någon slags mera generell teori för den politiska processen».³ Det är uppenbart, att Molin här önskat komma med något för svensk statskunskap nytt — en metod som till väsentliga delar uppfyller de krav som tidigare uppställts av statsvetare och historiker.

Trots att Molins avhandling behandlar ett synnerligen centralt politiskt ämne är det inte någon tvekan om att den väcker det största intresset på det metodiska planet. Här skall tas upp vissa frågor som den därmed aktualiserar.

¹ J. Westerståhl, Ett allmänt statsvetenskapligt forskningsprogram. *StvT* 1952, s. 206 ff.

² De framfördes explicit av Stefan Björklund vid ett symposium om humanistisk forskning i Stockholm. (Humanistisk forskning — planlös eller planerad? Sthlm 1964 s. 29 ff.) Det är tvivelaktigt om man här kan tala om en klar skillnad mellan statsvetare och historiker vilket Olof Ruin tycks mena i sin uppsats om Krister Wahlbäcks avhandling. Olof Ruin, Mellan statskunskap och historia. *StvT* 1965. Gränserna torde i lika hög grad gå genom ämnena som mellan ämnena.

³ B. Molin, Tjänstepensionsfrågan, En studie i svensk partipolitik. Göteborg 1965, s. 1 (cit Molin).

I

I detta avsnitt skall diskuteras den uppdelning som Molin gjort i politiserade och icke-politiserade plan. Han anser att en fråga befinner sig på det politiserade planet då den är »ett element i partiernas propaganda och av partierna antas ha en effekt på opinionen inom valmanskåren». Det icke-politiserade planet kännetecknas bl. a. av att partiernas ståndpunkter ej är låsta, debatten ej följer enhetliga partilinjer, inte sker i allmänpolitiska termer eller handläggs samtidigt av politiska och administrativa organ.

En fråga kan vandra mellan de båda planen. Om ett parti vill föra upp en fråga på det politiserade planet måste de andra följa med. En överenskommelse mellan partierna kan avpolitisera en fråga.⁴

Vad beträffar tjänstepensionsfrågan anser Molin att frågan politiserades under våren 1956. Han belägger sin ståndpunkt genom att peka på ett antal fall före denna tidpunkt då partierna dokumenterat sin enighet eller osäkerhet i tjänstepensionsfrågan: det gäller andra lagutskottets uttalanden 1944 och 1946; det gäller pressens kommentarer till Åkesson I; det gäller de synpunkter som framkom på SAF-utredningens betänkande 1954. Inte någonstans finner han en partisplätning.⁵

Det torde vara riktigt och väsentligt att en indelning av det slag som Molin härmed inför görs. Den utgör en förutsättning för det förklaringsformsresonemang som han sedan för och det är med hjälp av denna som hypoteser kan appliceras härtil. Men där finns komplikationer som inte tillräckligt uppmärksammats.

Frågan är om det över huvud taget är möjligt att dra en klar gräns mellan en frågas politisering och icke-politisering på det sätt som Molin önskar. I tjänstepensionsfrågan finns det också före 1956 en rad tecken som tyder på en politisering.

- 1) Oskar Åkerström som 1944 motionerade om lagstiftad och obligatorisk tjänstepension var socialdemokrat. Bertil Ohlin motionerade däremot 1946 om en frivillig tjänstepension.
- 2) Vid valkampanjen 1950 var frågan ett element i åtminstone två partiers propaganda. Folkpartiet startade en affischkampanj i tjänstepensionsfrågan. I socialdemokratiska tidningar svarades att den tjänstepension som folkpartiet önskade var något annat än den socialdemokraterna eftersträvade. De ville ha en frivillig-

⁴ Molin, s. 141 f.

⁵ Molin, s. 150 ff.

linje medan socialdemokraterna önskade obligatorium och lagstiftning.⁶

- 3) På LO:s representantskapsmöte i april 1950 diskuterades tjänstepensionsfrågan. Ett inlägg från ombudsmannen i typografförbundet Malmborg visar i vilken grad det stod klart för åtskilliga att tjänstepensionsfrågan var och i än högre grad skulle bli partiskiljande. Han säger att »arbetarpensioneringen, det är den största fråga vi har i Sverige för partiet och för fackföreningsrörelsen». Han önskade att den skulle läggas till grund för valrörelsen och bli den stora frågan vid valet 1952.⁷
- 4) En genomgång av pressen för tiden till 1955 visar också de principiella skillnaderna mellan partierna i tjänstepensionsfrågan. I de fall där det finns ställningstaganden betonar man från socialdemokratiskt håll nödvändigheten av obligatorium och lagstiftning. På motsvarande sätt talade man från borgerligt håll för frivillighet.

Det är således klart att frågan — om än i begränsad utsträckning — ingår som en del av partiernas propaganda även långt före årsskiftet 1955/56. Det är under sådana omständigheter otillfredsställande att tala om en »politisering» först vid den tidpunkten. Det bör också framhållas att när frågan delvis ändrar läge under 1956 sker detta gradvis. Inte förrän pensionsberedningen är klar med sitt arbete kan man tala om en *allmän partipolitisering*. Det är då samtliga partier fattat sina första definitiva ståndpunkter och med dessa framträtt inför väljarna. Det är då tjänstepensionsfrågan blir en av de viktigaste punkterna på respektive partiets program.

Det torde generellt gälla för samtliga politiska frågor att de genomgår olika stadier av större eller mindre politisering. Men i ytterst få fall finns så klara och enkla gränser som de Molin laborerar med. Vad beträffar tjänstepensionsfrågan visar det sig att det finns starka politiska tendenser under den »icke-politiska» tiden. Det visar sig också att allmänpolitiseringsen går långsamt och sker gradvis. Det är en process som tar drygt ett år i anspråk och som börjar då Åkesson II avlämnat sitt betänkande och avslutas då pensionsberedningen är klar med sitt arbete.

Med utgångspunkt från detta torde det vara mera adekvat att arbeta med tre perioder:

⁶ Bl. a. Morgon-Tidningen 30/8 1950 och Upsala Nya Tidning 30/8 1950.

⁷ Protokoll från LO:s representantskapsmöte 26/4 1950 (LO:s arkiv).

- 1) Partipolitiseringen är ännu endast skönjbar. Vissa huvudståndpunkter kan urskiljas men partierna har ännu inte fixerat sina program.
- 2) Något eller några partier börjar ta ståndpunkt. Uttalanden i frågan blir vanligare och det är klart att den utvecklas mot en ökad politisering. Samtliga partier har dock ej öppet tagit ställning inför väljarna.
- 3) *Allmän partipolitisering*. I detta läge är samtliga partiståndpunkter definitivt fixerade och deklarerade för allmänheten.

En uppdelning som den här föreslagna är väsentlig inte minst ur den synpunkten att period 2 är den intressantaste ur beslutfattningsståndpunkt. Det är då samtliga faktorer som inverkar på beslutfattandet är i verksamhet.

II

Molin söker i en förklarande del utkristallisera vissa generella faktorer som är verksamma då partier fattar beslut. Han vill därutöver »antya» i vilket vidare sammanhang dessa faktorer »kan tänkas inplacerade, d. v. s. deras funktion i en mera fullständig förklaringsmodell». I ett diagram gör han en förklaringsform med vars hjälp han sedan analyserar partiernas handlande vad beträffar ATP-frågan.⁸

Det finns inte i avhandlingen någon diskussion om hur långt författaren anser förklaringsformen kan bära. Om den t. ex. endast är användbar vid frågor med stark intresseanknytning. Det finns inte någon utredning om vilket förhållande de olika faktorerna står till varandra. Det finns inte antytt vad som fattas för att man skall kunna tala om en verklig modell.

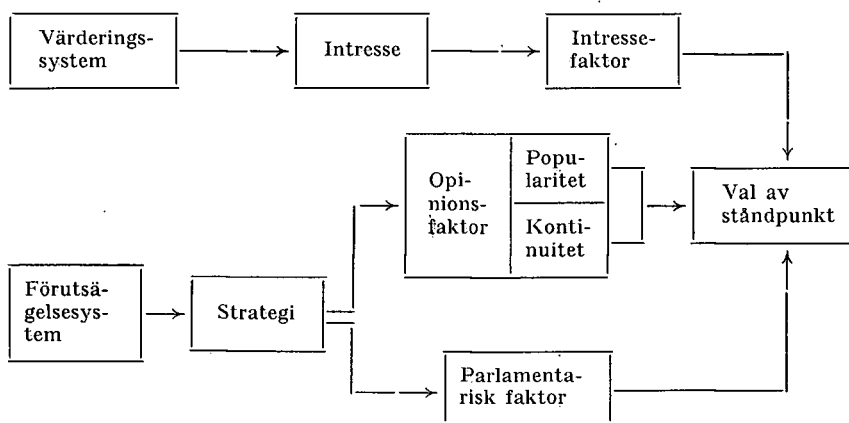
Här skall diskuteras de olika faktorerna och deras inbördes förhållande. Till det schema som uppställs skall appliceras några hypoteser. I huvudsak utgår jag från Molin vars förklaringsform dock på ett par väsentliga punkter skall modifieras.⁹

Som grund för diskussionen söker Molin fastställa vad som är partiernas mål. Till skillnad från Downs som framför röstmaximeringen som den princip som bestämmer partiernas handlande fram-

⁸ Molin, s. 142 f.

⁹ Den som söker fastställa en förklaringsform för beslutsprocessen hos politiska partier har inte stor hjälp av tidigare diskussioner inom statskunskapen. Molin utgår från Downs' *An economic theory of democracy* (New York 1957) men denna har endast varit till begränsad hjälp eftersom den huvudsakligen sysslar med väljarbeteende i en tvåpartistat.

håller Molin önskan att komma i regeringsställning. Denna önskan kan uppfyllas på två sätt: dels genom att öka röstetalet dels genom koalition med annat parti. Vid beslutfattandet måste således hänsyn tas till både väljaropinion och till eventuella koalitionspartners. Dessutom bestäms beslutet av en intressefaktor som ligger vid sidan av de båda strategiska faktorerna.

^ab Förklaringsform enl. Molin s. 143.

Frågan är dock om där inte för partierna finns flera hänsynstaganden som måste göras? Måste man inte i ett land med ett flerpartisystem anta att partier kan fatta beslut, ha framgångar, få bakslag och fatta nya beslut utan att de har en tanke på att komma i regeringsställning eller ens nå röstmaximering.

Som exempel kan tas det kommunistiska partiet i Sverige under slutet av 40-talet och under 50-talet. Det är kanske möjligt att man inom detta på lång sikt hoppades kunna övervinna svårigheterna och så småningom komma i regeringsställning. Men knappast har denna förhoppning kunnat spela en avgörande roll vid besluten i aktuella frågor. Det torde förhålla sig så att det för alla partier uppkommer beslutsprocesser då en omedelbar strävan att komma i regeringsställning ej har inverkat. Man har således fattat beslut i den aktuella frågan utan hänsyn till vare sig röstmaximeringen eller till de andra partierna i riksdagen. Det man styrts av har varit en önskan att påverka opinionen på längre sikt, att driva propaganda för vissa åsikter.

Partiernas målsättning skulle således differentieras på följande sätt:

1. Önskan att genom sitt beslut påverka opinionen
2. Vilja att nå röstmaximering genom att framstå så tilldragande som möjligt inför väljarna
3. Strävan att nå regeringsställning genom hänsynstagande till ev. koalitionspartners.

Dessa tre parallella punkter bör vara grundläggande för partiernas handlande i ett land med partipolitiskt system som Sveriges. Man kan söka nå ett, två eller tre av dessa mål. Dessa måste finnas med i varje förklaringsform vilken vill framställa partiernas beslutsprocess.

Intressefaktorn skall enligt Molin motivera partiet att inta en ståndpunkt som motsvarar partiets kärngrupps intresse. »Vid fastställandet av kärngruppens intresse kan man lämpligen utgå från den ståndpunkt respektive grupps intresseorganisation intagit. Om vederbörande organisation ej fattat ståndpunkt, får en bedömning göras av gruppens reella intresse och av vilken ståndpunkt organisationen sannolikt kommer att inta.»¹⁰

Den definition av intresset Molin här gjort innebär stora svårigheter. För högern och folkpartiet finns det både ett löntagarintresse och ett företagarintresse. I frågor av liknande slag som ATP-frågan står dessa mot varandra. Löntagarnas-tjänstemännens organisation TCO har ett komplicerat förhållande till partierna. Även SAF:s ställning till de båda borgerliga partierna är svårbestämbar. Intressefaktorn — som Molin definierar den — blir härigenom så diffus och svårfångad att den torde bli omöjlig att i praktiken fastställa och använda sig av. Man frågar sig om inte orsaken till den obetydliga roll som enligt Molin intressefaktorn skulle ha spelat för de borgerliga partiernas ställningstagande till stor del beror på definitionen som huvudsakligen äger tillämplighet på socialdemokraterna och LO.

När man diskuterar denna första faktor diskuterar man den ståndpunkt som intas utan hänsyn till dess popularitet hos väljarna eller hos eventuella koalitionspartners i riksdag eller regering. Utgångspunkt är att varje politiskt medveten människa har en uppfattning om vilka politiska alternativ (både vad gäller enskilda frågor och den långsiktiga politiken) som är de bästa oavsett möjligheterna att genomföra dem. Detta måste anses gälla även dem som utarbetar partiets policy.

¹⁰ Molin, s. 144.

Det som är bestämmande är något som kan sammanfattas under beteckningen »intresse» — det kan röra sig om ett företagarintresse, ett löntagarintresse, ett höga inkomsttagarintresse eller ett konsumentintresse. Men det rör sig även om något mer: det man kan kalla *konsekvens*. Inom varje parti utvecklas vissa linjer med ideologisk anknytning. Ett parti kämpar för trygghet genom lagstiftning, ett motarbetar statsingripanden mot näringslivet, ett strävar efter ökad jämlikhet inom samhället. Allt detta sammanfattas här under benämningen *konsekvens*; en faktor som verkar parallellt med och hör intimt samman med intresset i den aktuella frågan.

Det som skiljer »intresset» från »konsekvensen» blir att »intresset» i en bestämd fråga ej tar hänsyn till samhällsutvecklingen i stort. De båda kan överensstämma men kan också stå i motsatsställning. Fastställandet av ett partis intresse och konsekvens sker i allmänhet på ett tidigt stadium. De bestäms av partiets policymakare och deras värderingar. Hur detta kan gå till skall illustreras med ett par exempel från ATP-striden.

21—22 juni 1955 hölls en ekonomisk konferens på Harpsund. Närvarande från regeringen var Tage Erlander, Per Edvin Sköld, Gunnar Sträng och John Ericsson; från LO bl. a. Axel Strand och Arne Geijer; från TCO Valter Åman. En av dagarna diskuterades tjänstepensionsfrågan och om debatterna kring denna berättar anteckningar som statsministerns sekreterare Olof Palme gjorde under konferensens gång.¹¹

I endast ringa utsträckning förekom den parlamentariska faktorn, hänsynen till koalitionspartnern, eller popularitetsfaktorn. I desto högre grad diskuterades »intresset» och »konsekvensen». Man sökte pröva frågan förbehållslöst och hävdade helt skilda åsikter; man framförde olika ståndpunkter om vad som var de löntagares intresse vilka de närvarande identifierade sig med. Socialminister John Ericsson talade för obligatorium, värdebeständighet och lagstiftning och hänvisade därvid till Åkesson-utredningen. Anledningen var att dess majoritetsförslag bäst motsvarade arbetarnas intresse. Ericsson satte också in frågan i sitt ideologiska sammanhang genom att ställa frågan om de närvarande inte höll fast vid jämlikhetsidealet.¹²

I denna diskussion som torde ha varit mycket väsentlig vid utformandet av partiets policy i tjänstepensionsfrågan framträdde så-

¹¹ Anteckningarna är gjorda på två större anteckningsblock och förvaras hos statsrådet Olof Palme i Kanslihuset.

¹² Ibid.

ledes tydligt »intresset» och »konsekvensen». Policymakarnas värderingar blev avgörande för vad som skulle bli partiets »intresse» och »konsekvens».

Harpsundskonferensen utgjorde ett tidigt stadium av policymaking för det socialdemokratiska partiets del. Givetvis måste det vara relativt sällan som ett privat material av sådan kvalitet som de här återopade anteckningarna finns att tillgå. Det finns dock andra metoder att fastslå de värderingar som policymakarna inom respektive partier haft. En möjlighet är att gå till de tal som partiledarna höll vid början av period 2, således omedelbart efter det att andra Åkesson-utredningen blivit klar med sitt betänkande.

Högerledaren Jarl Hjalmarson förklarade 5/10 1955:

»En lagstiftning om obligatorisk pensionering samt om nya och stora obligatoriska avgifter ställer på nytt den frågan i centrum, som själva välståndsutvecklingen allt bestämdare gör till vattendelare i svensk politik. Hur stor del av en vanlig människas arbetsförtjänster skall olika myndigheter råda över och hur stor del skall hon själv få hand om?»¹³

Pensionsfrågan sattes således av högerledaren omedelbart in i sitt ideologiska sammanhang: Det gällde »den vanliga människans» rätt att själv bestämma över sina slantar.

I ett tal 14/10 1955 förklarade Hjalmarson »att det inte är någon överdrift att säga, att man inom de enskilda företagen gått i täten för en modern syn på pensionsproblemen eller att det är där principen om pensionsrätten som intjänt lön klart vidhålls».¹⁴

Man kan flerfaldiga exemplen där en av högerns främsta policymakares *intresse* och *konsekvens* — mot statsingripanden och för den enskilde mannens ekonomiska frihet — klart framträder.

Folkpartiledaren Bertil Ohlin diskuterade också tjänstepensionsfrågan i flera tal hösten 1955. 2/10 förklarade han hur folkpartiet hävdade näringslivets frihet och konkurrensens betydelse. Han betonade hur viktig pensionsbeloppens placering var för företagen.¹⁵

10/10 debatterade han pensionsfrågan i Lund och sammanfattade att det tycktes finnas två möjligheter för den framtida utvecklingen. Den ena var att man gick mot ett friare samhälle och den andra att man främjade en maktkoncentration på bekostnad av den fria företagsamheten.

¹³ Stockholms-Tidningen 6/10 1955.

¹⁴ Svenska Dagbladet 15/10 1955.

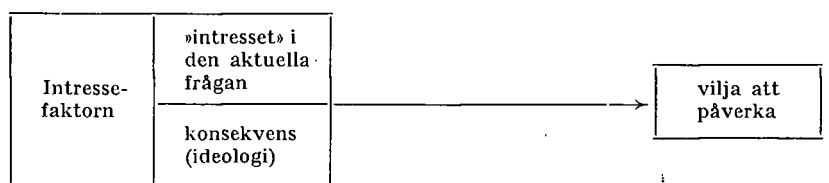
¹⁵ Skånska Dagbladet 3/10 1955.

Ohlin framhöll dock upprepade gånger sitt varma intresse för en ordnad arbetarpensionering — det finns hos honom en social »konsekvens» som inte framträdde hos högerledaren.

I både Ohlins och Hjalmarsons fall är det dock uppenbart hur pensionsfrågan sätts in i ett större sammanhang. Hur man tar ställning utifrån de åsikter man har beträffande näringslivets ställning, statsingripanden o. s. v. De representerar — liksom deltagarna i Harpsundskonferensen — policymakarna inom respektive partier. De drivs av vissa värderingar ifråga om intresse och konsekvens och fattar ståndpunkt därefter.

Intresset kan nu definieras som det ett större eller mindre antal policymakare anser bäst gagna de grupper de identifierar sig med. I den mån det finns motstridiga intressen eller om intresset är svårt att fastställa har givetvis den eller de företrädare som är bäst representerade bland policymakarna. *Konsekvensen* kan definieras som den ideologiska linje vilken enligt policymakarna partiet bör följa; den linje som enligt deras uppfattning ligger i partiets program.

Den ståndpunkt som på detta sätt framkommer utmynnar i en »vilja att påverka». Det är ett av de tre mål som ovan uppställts för partiernas handlande. Det kan stå i motsats till vad som är populärt bland väljarna eller de önskemål som existerande eller blivande koalitionspartners kan tänkas vilja uppställa.

Som exempel på då denna faktor torde ha varit den dominerande skall tas från socialdemokraternas beslut i ATP-frågan våren 1957. Det gjordes då från partiets sida en opinionsundersökning om väljarnas inställning till en tjänstepensionsreform. Denna gav negativt resultat men ändå beslutade sig partiet för att driva frågan igenom.¹⁶ Vid detta beslut kan således klart elimineras popularitetsmotiv och inte heller har den parlamentariska faktorn kunnat inverka — koalitionspartnern var negativt inställd. Däremot har intressefaktorn

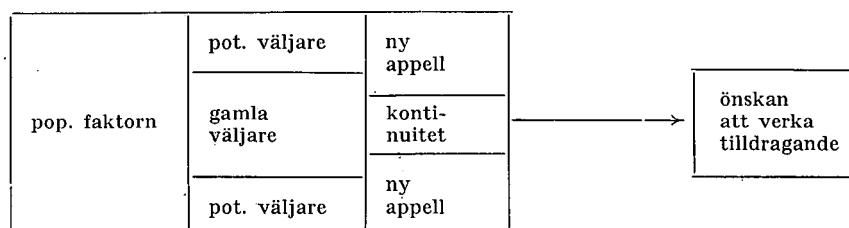
¹⁶ Undersökningen gjordes i Stockholm 19—21 mars 1957 och visade att bland socialdemokraterna var en större procent positivt inställda till det som skulle bli linje 3 än till det som skulle bli linje 1. (Socialdemokratiska partistyrelsens arkiv, Stockholm).

funnits med som den uppenbarligen avgörande. Då partiets policymakare tog ställning fanns förutom arbetstagarintresset även jämlikhetsideologin explicit med.¹⁷

Samma faktor torde ha varit avgörande då högern vägrade att godta ATP-beslutet 1959. ATP-frågan ingick som ett viktigt led i högerpartiets kamp mot socialisering och mot statliga ingripanden inom näringslivet. På grund härav intog man våren 1959 en negativ ståndpunkt trots att den parlamentariska faktorn klart talade emot och möjligheten till röstvinst torde ha tätt sig dubiös. Man ville fortsätta att driva propaganda mot det socialistiska systemet med ATP-frågan som utgångspunkt.

Nästa del i förklaringsformen anknyter till mål nummer två: önskan att framstå så tilldragande som möjligt inför väljarna för att därigenom kunna nå röstmaximering. Avgörande är här en bedömning av opinionen vilken görs av policymakarna. När det gäller stora och viktiga frågor som ATP-frågan tillgriper man inte sällan gallup-undersökningar.

Inte något parti är dock intresserat av *hela väljaropinionen*. Vad som är väsentligt för partiet är dels de gamla väljarna dels de potentiella. Varje resonemang om popularitetsfaktorn torde bli meningslöst om man inte gör denna begränsning och uppdelning. Det är efter dessa två grupper man utformar appellerna. I vissa lägen kan de förenas; i andra krävs en ny appell för de potentiella och en kontinuitetsappell för de gamla väljarna. De potentiella väljarna kan ligga till »höger» eller »vänster» om partiets gamla ståndpunkt.

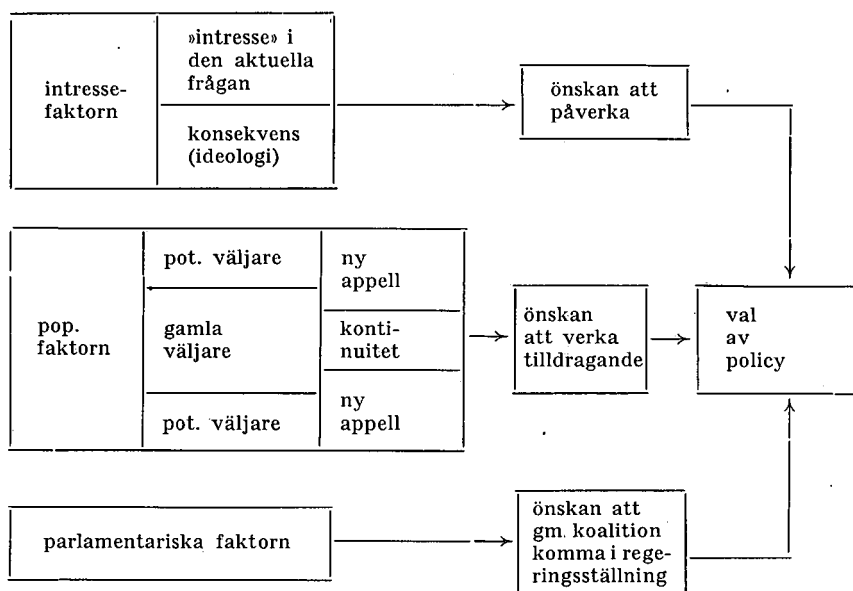
Som exempel på då denna faktor torde ha varit den huvudsakligast verkande skall tas det dispositiva förslag som framlades av folkpartiet efter folkomröstningen 1957. Det innebar ett närmande till linje ett och ett fjärmande från de borgerliga linjerna. Avgöran-

¹⁷ jfr ovan s. 7.

de för beslutet var utgången av folkomröstningen vilken visat att lagstiftningsalternativet hade haft stark attraktionskraft på tidigare folkpartiväljare som således givit linje 1 sin röst. Nu gällde det för partiet att komma med en ny appell där man tog hänsyn till popularitetsfaktorn för att man på detta sätt skulle kunna återföra folkpartistiska linje 1-väljare till partiet. Man kom med det dispositiva förslaget som innehöll ett väsentligt moment av lagstiftning — det var den nya appellen. Men samtidigt kunde man inte riskera att förlora dem som röstat på linje 3 och som således tilltalats av frivilligalternativet. Man måste ha ett moment av frivillighet — det blev den gamla appellen, kontinuiteten.¹⁸

Den kontinuitetsfaktor som finns inom popularitetsgruppen kan synas överensstämma med konsekvensfaktorn i första gruppen. Ibland kan de två utan tvivel leda åt samma håll men de behöver inte alls göra det. Konsekvensfaktorn är beroende av värderingar hos policymakarna själva; kontinuiteten av en bedömning av uppfattningen inom partiets väljarskaror. När ett parti första gången tar ställning till en fråga måste konsekvensfaktorn vara väsentlig men ej kontinuitetsfaktorn; väljaropinionen kan ännu ej ha hunnit bilda sig en uppfattning i frågan.

Den förklaringsform som framkommer får följande utseende:

¹⁸ Jfr Molin, s. 87 f.

Den tredje faktorn vållar minst problem. Molin har visat att den har samma ursprung som popularitetsfaktorn, den strategiska.¹⁹ Målet är att komma i regeringsställning eller att behålla denna. Man gör detta genom att ta ställning till blivande eller existerande koalitionspartners. Molin kallar faktorn den parlamentariska vilket är en bra benämning eftersom den kan verka även när det gäller samarbete mellan två riksdagspartier vilka endast önskar stärka sin ställning i riksdagen och inte omedelbart kan tänka sig komma i regeringsställning.

Sammanfattningsvis kan synpunkterna på förklaringsformen ges följande lydelse:

1. Partiets policymakare har en uppfattning om vilka politiska alternativ (både vad gäller enskilda frågor och den långsiktiga politiken) som är de bästa oavsett möjligheten att genomföra dem.
2. Hos varje parti finns således en bestämd vilja att påverka och influera opinionen och inte endast att rätta sig efter den.
3. Vid utarbetandet av partiets policy måste dock också hänsyn tas till möjligheterna till framgång dels med hänsyn till vad väljarna kan förväntas tycka dels med avseende på samverkan med andra partier.
4. Ifråga om faktor 2 görs skillnad mellan gamla och potentiella väljare. Det är efter dessa appellerna utformas.

III

Tjänstepensionsfrågan är utmärkt då det gäller att pröva en förklaringsform. Det beror inte bara på att den som ingen annan under efterkrigstiden kom att spela en avgörande roll i det politiska livet utan också på att för varje parti uppkom en rad nya lägen som krävde nya beslut. Det finns gott om experimentmaterial: där är intresseorganisationernas stora engagement, där är folkomröstningen och där är kammarupplösningen.

Det torde också finnas förutsättningar för en diskussion om en mera fullständig förklaringsmodell. En diskussion som främst skall gälla dels frågan om de olika faktorernas inbördes förhållande dels huruvida det till förklaringsformen är möjligt att fästa några generella hypoteser.

¹⁹ Molin, s. 145 f.

Det står klart att faktor 1 väsentligt skiljer sig från de båda andra. Den har ett annat ursprung och den torde också huvudsakligen verka under en annan period än de båda andra.

Som första hypotes uppställs:

Faktor 1 är den som fastställs först. Den uppställer en ram för partiernas handlande vid de kommande beslutsprocesserna. Den bestämmer det spelrum som står till de strategiska faktorernas förfogande.

De båda strategiska faktorerna inkommer således på ett senare stadium i beslutsprocessen. Det sker i allmänhet under period 2 innan den allmänna partipolitiserings skett. På detta plan kan sedan de strategiska faktorerna visa stor rörlighet.

Som andra hypotes uppställs:

Faktor 1 är konstant under den *allmänpolitiserade* perioden. Faktorerna 2 och 3 spelar under denna period den avgörande rollen för partier som är nära att nå regeringsmakten.

Som tredje hypotes uppställs:

För partier som är så stora eller så små att valutgången ej nämnvärt kan påverka deras handlingsmöjligheter dominerar faktor 1 helt även under den allmänpolitiserade perioden.

Under ATP-striden var samtliga partier utom kommunisterna i den ställningen att de hoppades komma i regeringsställning varför — om hypotesen kan verifieras — de strategiska faktorerna måste i avgörande grad ha påverkat samtliga partiernas handlande under den allmänpolitiserade perioden. Väsentligt är dock att komma ihåg att detta naturligtvis inte i och för sig säger något om intressets betydelse för ATP-frågan. Den faktorn verkar ju under ett annat stadium och drar då upp en mer eller mindre trång ram för de båda andra faktorerna.

Den fjärde hypotesen gäller popularitetsfaktorn:

För partier på tillbakagång blir den nya appellen av största betydelse medan för partier på frammarsch kontinuitetsfaktorn är avgörande.

Under tjänstepensionsstriden styrks denna hypotes vid en rad ställningstaganden. Typexempel är socialdemokraterna som höll fast vid de gamla ståndpunkterna och folkpartiet som sökte nya appeller.

Som femte hypotes uppställs:

För mittenpartier blir »viljan att påverka» mindre utpräglad. Mittenpartiet måste vara rörligare och måste vid sitt beslutfattande ta större hänsyn till opinionen och läget inom riksdagen.

Som sjätte hypotes uppställs:

Ju längre det står politisk strid kring en fråga (ju mer den politiseras) desto mer kommer ställningstagandena att gälla *för* eller *emot* (alltså två alternativ).

Som sjunde hypotes uppställs:

Skiljelinjen *för—emot* går mitt igenom mittenpartiets kontinuitetsfaktor och om kontinuiteten helt offras för den nya appellen blir förlusten av gamla väljare större än vinsten av nya.

IV

Här skall diskuteras något om *källmaterialet* för politiska avhandlingar av det slag det här gäller.

De studier kring parlamentarismens och partiväsendets genombrott som framför allt producerades vid Skytteanum i Uppsala använde sig huvudsakligen av ett källmaterial av privat proveniens. Edvard Thermænius framstod härvid som något av en pionjär då han för sin monografi över Lantmannapartiet gjorde en systematisk inventering av privat material. Han förklarar i sin inledning att det endast var genom detta som man kunde komma bakom den officiella fasaden.²⁰

För de kommande ministär- och partiavhandlingarna blev de privata källorna — breven, dagböckerna och anteckningarna — av avgörande betydelse. Även för undersökningar som gällt modernare tider och andra ämnen har mönstret varit detsamma. Senaste exemplet härpå är Krister Wahlbäcks avhandling om Finlandsfrågan i svensk politik. Den uppvisar överraskande nog ett mycket omfattande privat källmaterial. De ofta hörda farhågorna att politiker ej längre för dagbok, skriver brev eller gör anteckningar tycks vara överdrivna.

²⁰ Thermænius, Lantmannapartiet. Dess uppkomst, organisation och tidigare utveckling. Uppsala 1928, s. 1.

Björn Molin bryter den tidigare traditionen. Han förklarar inledningsvis att han ej gått till annat källmaterial än sådant som varit för allmänheten omedelbart tillgängligt. Varken för beskrivningen av händelseförloppet eller för den efterföljande analysen har det enligt Molin varit nödvändigt att efterforska privata källor. Dessa skulle möjligen ha kunnat göra detaljrikedomen större men inte förändra något i sak.²¹

Materialproblemet görs av Molin inte till föremål för någon närmare diskussion. Han hänvisar till Lohses arbete om arbetsgivarnas inställning till föreningsrätt, arbetarskydd och arbetstid och förklarar att detta »tyder på att det råder god överensstämmelse mellan intern och offentlig argumentation». I en not förklarar han att »en annan uppfattning om den politiska vetenskapens källor redovisar Thermænius i sin avhandling om Lantmannapartiet». Visserligen tillägger han att Thermænius hade delvis annat syfte och sysslade med en annan period men han ger dock framställningen i detta avsnitt en polemisk udd mot denne.²²

Frågan bör ställas om det privata materialets betydelse för moderna politiska avhandlingar har överskattats. Har jakten på gamla brev givits allt för stort utrymme?

Det må först konstateras att gränsen mellan de olika materialtyperna inte går mellan »omedelbart tillgängligt», »publicerat» och »privat material». Det finns åtskilligt »internt», »privat material» som publicerats i efterhand och som också använts av Molin. Som exempel på sådant kan tas folkpartiombudsmannens årsberättelser vilka har en intern analytisk karaktär och därigenom klart skiljer sig från det samtida debattmaterialet.

Gränsen måste dras mellan det offentliga samtida debattmaterialet och det interna, privata materialet. Till det förra kan räknas politiska tal, riksdagsdebatter, radiodiskussioner och liknande. Till det senare privata brev, interna protokoll och promemorior. Givetvis kan åtskilligt av det senare publiceras och på så sätt bli tillgängligt för offentligheten.

Det privata materialet har utan tvivel ofta överskattats och de komplikationer som dess användande medfört inte alltid ägnats tillbörlig uppmärksamhet. Det händer ofta att endast ena sidan i en politisk strid efterlämnat brev och dagböcker vilket medfört en sned-

²¹ Molin, s. 1 f.

²² Ibid.

vriden bild av händelseförloppet.²³ Det lättillgängliga materialet i t. ex. tidningar har ofta kunnat ge en fullt godtagbar bild.

Men då det gäller perioden närmast före och efter sekelskiftet hade det varit omöjligt att utan det omfångsrika privata materialet göra den kartläggning av partier och regeringsbildningar som skett. Den offentliga debatten är under denna period fortfarande relativt begränsad och pressens representativitet för partier och partikontellationer diffusare och svårare att fastställa än idag. Den kan omöjligt ersätta de privata källorna.

Med den allmänna diskussionens ökade omfattning och den större representativiteten hos pressen finns det anledning att anta att överensstämmelsen mellan intern och offentlig debatt skulle ha ökat. Källäget blir ett annat för tiden omkring och efter andra världskriget än det var vid sekelskiftet. Det privata materialet har blivit mera umbärligt. Problemet är dock helt naturligt inte så enkelt att man vid politiska framställningar helt kan lämna de privata anteckningarna, breven och memoarerna åt sidan och istället bygga på det samtida debattmaterialet.

Tidigare har diskuterats Molins förslag till uppdelning av frågorna i ett politiserat och ett icke-politiserat plan och därvid har gjorts ett förslag till modifiering. Utan tvivel måste källmaterialets art variera på de olika stadierna. På det första stadiet är frågan ännu inte en del av den allmänna politiska debatten, på det andra förekommer den endast delvis. Partiets policy utformas till stor del inför lykta dörrar och det måste således för de två första perioderna vara nödvändigt att efterforska privat material. Situationen är därvidlag inte annorlunda idag än för 50 år sedan.

Vad för källor det kan bli fråga om har Molin givit exempel på då han använt sig av protokollen från arbetarrörelsens samarbetskommitté från det tillfälle då man diskuterade tjänstepensionsfrågan.²⁴ Naturligtvis finns det ytterligare sådant material. Ovan har visats på de protokollsanteckningar som Olof Palme gjorde vid Harpsundskonferensen i juni 1955. De ger en bild av policyutformningen som aldrig kan nås genom det offentliga materialet.

Men inte heller på de två första stadierna bör det privata materialet överskattas. Där finns stora möjligheter att få ett grepp om den interna diskussionen genom att följa t. ex. tidiga uttalanden från

²³ Jfr Olof Ruin, *Mellan statskunskap och historia*. StvT 1965, s. 3 ff. och Stig Hadenius, *Regeringsbildaren Oscar II*, Scandia 1961, s. 157 ff.

²⁴ Molin, s. 34.

partiledarna. Detta visar exempel från tjänstepensionsfrågan då de borgerliga partiledarna gjorde belysande kommentarer innan frågan politiserats.

Det är naturligt att man vid undersökningen av en närliggande politisk fråga använder sig av *intervjumetoden*. Genom denna kan man komplettera luckor och få fram uppgifter som kanske annars gått till spillo.

Det har många gånger tidigare diskuterats vilka svårigheter intervjumetoden medför. Även när det gäller en så stor fråga som ATP-frågan och en så kort tid efter dess avgörande som i detta fall är det uppenbart att det för de verksamma politikerna och ledarna för intresseorganisationerna är svårt att rekonstruera händelseförloppet. Medvetna eller omedvetna efterrekonstruktioner och minnesfel är omöjliga att undvika. Många av de agerande är fortfarande bundna av hänsynstagande till partier och organisationer.

I de fall man ändå ser sig nödsakad att använda intervju material är det nödvändigt att det sker under noga deklarerade former. Helst bör också intervjuresultatet publiceras i bilagor och i den mån intervjuformulär används bör läsaren ha tillgång till dessa. Det är otillfredsställande då författaren endast har ett allmänt samtal med den intervjuade och sedan därifrån plockar vissa avsnitt. För kontrollen är det nödvändigt att veta i vilket sammanhang upplysningarna givits och vad som meddelats utöver det som medtagits av författaren.²⁵

Slutligen skall i detta avsnitt göras några kommentarer till den innehållsanalytiska kvantitativa metod som Molin använt sig av i den senare delen av sin avhandling. Det är uppenbart att den kvantitativa metoden erbjuder en möjlighet att behärska en debatt av en sådan kolossal omfattning som den vilken ägde rum om tjänstepensionsfrågan.

Som exempel på de svårigheter metoden dock medför skall här tas den slutledning Molin gör beträffande bondeförbundets inställning till linje 2. Med anledning av den kvantitativa analysen som visar att partipressen gav ett stort utrymme åt den egna linjen anser sig Molin kunna konstatera att partiet hade ett positivt intresse för denna och således inte endast hade en önskan att fälla linje 1.²⁶ På samma sätt anser han att det relativt stora utrymme som folkparti-

²⁵ Det bör framhållas att Molin varit mycket sparsam med användandet av intervjuuppgifter. Han har t. ex. ej intervjuat någon partiledare.

²⁶ Molin, s. 161.

pressen ägnade åt det dispositiva förslaget 1958 motsvarades av ett lika stort intresse för detta.²⁷

Det är tveksamt om kvantiteten över huvud säger något om partiernas inställning i dessa båda fall. Från bondeförbundshåll var man tvungen att framhäva den egna linjen antingen man trodde på den eller inte. Det fanns risk för att den annars helt skulle försvinna i diskussionen mellan företrädarna för linje 1 och 3. Det samma gällde folkpartipressen vid upplösningsvalet 1958. Det gällde för denna att presentera och försvara det nya »mittenalternativet» vilket hårt ansattes från höger och socialdemokrater. Den verkliga drivfjädern *kan* i båda fallen ha varit en negativ inställning till linje 1 som bäst ansågs stoppas med hjälp av de framförda förslagen.

Det finns dock hos Molin exempel på mera lyckosam användning av den kvantitativa metoden. Vid folkomröstningskampanjen 1957 visar det sig att högern i betydligt högre utsträckning än folkpartiet sköt in sig på linje 1.²⁸ De stora avvikelserna mellan de två partier som stödde linje 3 gör det troligt, att det för högern var angelägnare att fälla linje 1 än att driva igenom linje 3 medan folkpartiet i högre grad var positiv till det förslag som låg bakom linje 3.

V

Molin har i sin avhandling sökt bestämma vilka faktorer som hade den avgörande betydelsen vid beslutfattandet i ATP-frågan. Han anser sig därvid sammanfattningsvis kunna konstatera att intressemotsättningarna ingalunda var så omfattande att en överenskommelse mellan arbetsmarknadens båda parter skulle förefalla otänkbar. Det var istället de strategiska faktorerna — avsikten att utnyttja frågan för att kunna behålla eller erövra regeringsmakten — som förklarar konflikten i tjänstepensionsfrågan.²⁹

Här skall inte problemet i hela dess vidd tas upp på nytt. Inte minst den omständigheten att intresseorganisationernas förhållande till de politiska partierna i det närmaste är ett utforskat område i svensk statskunskap gör frågeställningen svårpenetrerad. Detta innebär bland annat att gruppen *policymakare* ej närmare kan bestämmas. Den innehåller naturligtvis olika partiinstanser (partistyreelse, riksstämmor etc) med olika inflytande. Men i vilken mån kan till gruppen också föras representanter för intresseorganisationer? Det

²⁷ Molin, s. 168.

²⁸ Molin, s. 161.

²⁹ Molin, s. 181 f.

är den frågeställningen som här skall diskuteras med utgångspunkt från ATP-striden.

Arbetsmarknadens organisationer engagerade sig på ett tidigt stadium i tjänstepensionsfrågan. Redan 1944 i Saltsjöbaden var den uppe till preliminära förhandlingar. Tio år senare framlade *Arbetsgivare-föreningen* ett kommittéutlåtande där man klart tog ställning. Det var uppenbart att man från arbetsgivarparten fäste den största vikten vid fondbildningen — kapitalet skulle inte gå till staten — och tanken att arbetsmarknadens parter skulle vid förhandlingar bestämma pensionens storlek.³⁰

I en understreckare i Svenska Dagbladet hösten 1956 summerade SAF:s pensionsexpert Sven Hydén de punkter vilka ansågs viktiga för arbetsgivarföreningen:

- 1) Arbetsgivarna skall svara för pensionskostnaderna.
- 2) För pensionering avsedda medel skall investeras direkt hos pensionsgivande företag.
- 3) Intjänad pension skall vara oantastbar.
- 4) Pensionen skall vara säkerställd även om pensionsgivande företag ej självt kan fullgöra sina åtaganden.
- 5) Pensionsnivån har inte fixerats utan det har förutsatts att denna skall bestämmas på samma sätt som lönevillkoren d. v. s. genom förhandlingar.³¹

En ledare i Arbetsgivaren torde ge uttryck för den ståndpunkt som från första början varit vägledande för SAF:

»Pensionsfrågan gäller inte endast sättet att ordna ålderdomsförsörjningen för vårt folk. Det förslag som framlagts (av Eckerbergberedningen) griper in i hela vårt ekonomiska liv på ett sätt som gör det nödvändigt att se den i ett långt vidare perspektiv än något tidigare socialt reformprojekt.»³²

I en diskussion vid samma tidpunkt förklarade Hydén att staten skulle nöja sig med att se till att inte någon i samhället led nöd.

»Vad vi diskutera är inte i första hand en pensionsfråga. Det gäller en mycket viktigare fråga, nämligen hur vårt samhälle skall se ut i framtiden. Här söker man via fondbildningen skapa absolut dominans över den svenska kapitalmarknaden.»³³

Den annorlunda inställning som Landsorganisationen intog kan

³⁰ Arbetarpensioner. Betänkande avgivet 1954 av Svenska Arbetsgivarföreningens pensionskommitté. Sthlm 1954.

³¹ Svenska Dagbladet 2/10 1955.

³² Arbetsgivaren 23/3 1957.

³³ Aftonbladet 12/3 1957.

konstateras redan 1944 i Saltsjöbaden. August Lindberg förklarade där att man ville lösa arbetarpensionsfrågan genom en lagstiftning.³⁴ Ideligen på kongresser och i andra sammanhang framträdde denna LO:s inställning. Den gjorde det på representantskapsmötet 1950, på samarbetskommitténs sammanträde 1954 och på Harpsundsmötet 1955; man avvisade förhandlingar med SAF på grund av att man önskade en lagstiftning — således en politisering av frågan. Trots uppenbara ansträngningar från SAF kom det inte till några egentliga förhandlingar mellan arbetsgivarna och landsorganisationen.³⁵

Då pensionsberedningen tillsätts i januari 1956 placeras i denna representanter för partierna och för organisationerna. På ett mindre vanligt sätt kunde därvid intresseorganisationerna få möjlighet till ett direkt inflytande både vid utarbetandet av partiernas policy och dess beslut. När efter andrakammarvalen 1956 de båda huvudständpunkterna är klara står LO och socialdemokraterna på ena sidan och högern, folkpartiet och SAF på den andra.³⁶

Molin har karaktäriserat linje 3 som en kompromiss mellan högerrepresentanten Ernst Ahlbergs ståndpunkt i Åkesson II och SAF-förslaget 1954. Han har även påpekat överensstämelsen mellan LO:s remissutlåtande över Åkesson II och linje 1.³⁷ LO och SAF har på var sitt håll engagerat sig starkt och haft framgång i sitt engagement. De politiska partierna övertar helt enkelt till väsentliga delar intresseorganisationernas ståndpunkter.

En organisation bryter det mönster som ovan skisserats. Det är TCO. Tjänstemännen spelade en framträdande roll i ATP-striden. Molin har också påpekat deras ställning inom länskommittéerna vid folkomröstningen och den betydelse appellerna till tjänstemännen hade.

Det är uppenbart att alla partierna sökte göra bedömningar om tjänstemannakårens inställning; rätta sig efter den och påverka den. TCO-män fanns som policymakers hos socialdemokrater, folkpartiet och högern. Vid den slutliga utformningen av t. ex. linje 1 är det uppenbart att TCO-mannen Otto Nordenskiöld hade ett icke otydligt inflytande.³⁸ Men ändå är det fråga om tjänstemännen kunde göra annat än rubbningar i det som måste betraktas som detaljut-

³⁴ Molin, s. 14 f.

³⁵ Molin, s. 31 ff.

³⁶ Molin, s. 51 ff.

³⁷ Molin, s. 57 f.

³⁸ Detta torde gälla bestämmandet av antalet pensionsgrundande år till de 15 bästa. Jfr Molin, s. 183.

formningen; vid intagandet av huvudståndpunkterna spelade organisationen inte någon större roll. Därtill var den för splittrad och för svag i jämförelse med LO och SAF.³⁹

Det går således tidigt att fastställa intresseorganisationernas ståndpunkter och man kan studera hur dessa endast obetydligt förändras vid konfrontationen med partierna.

Vid folkomröstningskampanjen gick de fackliga sammanslutningarna hand i hand med de socialdemokratiska; på riksplanet symboliserar samarbetet av att LO-ordföranden Arne Geijer blev ordförande och SAP-sekreteraren Sven Aspling sekreterare i linje 1:s rikskommitté. I linje 3 engagerade sig SAF. Man hade inte möjlighet att göra det på samma sätt som LO men man gav ut en argumentsamling, man gav frågan det största utrymme i sina tidskrifter och man torde även för övrigt ha givit folkpartiet och högern allt tänkbart stöd. För SAF var detta starka och direkta politiska engagement en delvis ny och problematisk roll. Att man vågade spela den torde framför allt ha berott på två saker: man ansåg frågan av så ytterligt stor vikt och man ansåg att man efter 1956 års val skulle ha goda utsikter om ett gynnsamt resultat.

Utgången av folkomröstningen kan förenklat sägas ha inneburit ett fall framåt för linje 1 och ett fall bakåt för linje 3. Linje 2 ökade med hjälp av sin nya appell sitt väljarunderlag högst väsentligt jämfört med bondeförbundet föregående val. Detta innebar ett fördjupat samarbete mellan LO och SAP medan koalitionen H, Fp och SAF upplöstes. Mest förödande blev utgången för folkpartiet som gick splittrat ur striden.

Intresseorganisationernas aktivitet kan ideligen beläggas och det står klart att de haft en avgörande betydelse. Deras representanter har tjänstgjort som policymakare inom respektive partier. Detta innebär dock ej att man därmed kan säga att faktor 1 — intresset faktorn — spelat den avgörande rollen i ATP-striden. För partierna tjänstgjorde intresseorganisationerna också som opinionsmätare och som propagandaförmedlare. Den tävling som utspelade sig mellan de olika partierna för att få TCO-män inom sina led berodde helt naturligt på att dessa i just denna fråga tillmättes ett stort propaganda-värde.

Här skall inte vidare prövas de hypoteser som uppställts; inte

³⁹ Beträffande TCO och ATP-frågan finns i hög grad utrymme för vidare forskning. TCO-förbundens tidningar och en rad protokoll från de olika förbunden och från representantskapet torde utgöra ett värdefullt källmaterial.

heller skall den variant till förklaringsform som framlagts ytterligare diskuteras. Detta torde inte vara möjligt utan att spränga ramen för uppsatsen. Vidare undersökningar på den väg Björn Molin slagit in vad beträffar partiernas beslutsprocess torde dock höra till de angelägnaste uppgifterna för svensk statskunskap idag.

ANALYS AV PARTIERS BETEENDE

DISKUSSION OM ETT AVSNITT I BJÖRN MOLINS
DOKTORSÄVHANDLING

Av fil. lic. GUNNAR SJÖBLOM, Lund

Litteraturen om politiska partier är ytterst omfångsrik, men försöken att formulera mera generellt hållna teorier om grunderna för deras beteende har hittills varit ganska fåtaliga.¹ Metoderna för teoribildning har därvid också varit av högst skiftande slag.

De båda hittills kanske mest betydande böckerna på området, Downs: »An economic theory of democracy» respektive Duverger: »Les partis politiques», illustrerar tydligt två olika metodiska yttre punkter.² Downs' tillvägagångssätt är deduktivt; han ställer upp vissa axiom och utvecklar utifrån dessa en efterhand alltmera detaljerad modell för (bl. a.) de politiska partiernas beteende. Modellen är logiskt sammanhållen och sluten men har samtidigt en med hänsyn till förfaringssättet förvånansvärt hög grad av realism.³ Duverger går däremot induktivt tillväga. På grundval av mycket omfattande data om partier och partisystem i olika länder försöker han komma fram till empiriska generaliseringar om sambandet mellan fr. a. partibeteende, partisystem och valsystem.⁴

Denna senare metod — att via gradvisa empiriska generaliseringar bygga upp en alltmer allmängiltig teori för det politiska området

¹ Äng. litteraturen om politiska partier se t. ex. hänvisningarna i Duverger: *Les partis politiques*, Key: *Politics, parties and pressure groups*, Leiserson: *Parties and politics*, Neumann (ed.): *Modern political parties*, Ranney-Kendall: *Democracy and the American party system*. Jfr även avsnitt V: *Political parties* (s. 327—328), i den av Eckstein och Apter utgivna antologin *Comparative politics*.

² En jämförelse mellan Downs' och Duvergers metoder görs i Pinner: *Notes on method in social and political research* (i Polzby-Dentler-Smith, eds.: *Politics and social life*, s. 145 ff.).

³ Om Downs' modell se Buchanan-Tullock: *The calculus of consent*, s. 334 ff., samt Stokes: *Spatial models of party competition* (*American political science review*, vol. 57: 1963, s. 368 ff.).

⁴ Duvergers bok diskuteras t. ex. i Lavau: *Partis politiques et réalités sociales*, samt i Wildavsky: *A methodological critique of Duverger's Political parties* (i Eckstein-Apter, eds., a. a., s. 368 ff.).

eller för delar av det — ställer vissa krav på de specialundersökningar, vilkas resultat tillsammans skall utgöra materialet för generaliseringarna.⁵ Den metodiskt sett minst ambitiösa formen av forskning inom statskunskap duger sällan som underlag — den som begränsar sig till en historisk förloppsskildring, baserad på arkivfynd av skiftande slag och där förloppet tolkas (om det alls tolkas) med hjälp av en icke närmare angiven uppsättning av hel- eller halv- anekdotiska förklaringar i form av hänvisningar till personliga motiv o.dyl. hos aktörerna.

En förutsättning för att specialundersökningar skall kunna ligga till grund för vidare generaliseringar är att de i rimlig grad kan jämföras; förutsättningen för att så skall kunna ske är att frågeställningarna klart anges och sätts i relation till andra frågeställningar av statsvetenskapligt intresse, fr. a. sådana på en högre abstraktionsnivå. Vidare måste analyspråket i de olika undersökningarna vara någotsånär detsamma, vilket underlättas om alla forskare vet och klart anger vad de frågar efter. I detta senare ingår också, att man försöker ange vilken typ av förklaringar man betraktar som statsvetenskapligt relevanta. Dessa förklaringstyper måste då också anknytas till generella statsvetenskapliga frågeställningar.⁶ En inriktning av ungefär här angiven typ utgör kanske ingen garanti för att metoden med gradvisa generaliseringar efterhand leder till formulerandet av en generell statsvetenskaplig teori. Däremot torde den motsatta inriktningen utgöra en säker garanti för att en sådan teori aldrig kommer att uppnås.

Frågeställningar av detta slag aktualiseras av den »förklaringsform» för politiska partiers beteende, som utgör det centrala avsnittet i Björn Molins doktorsavhandling »Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik».⁷ Denna avhandling är betydelsefull i flera avseenden: den behandlar en i svensk politik högst väsentlig fråga, som inrymmer en mångfald aspekter, den ger en god belys-

⁵ Om problemet i stort se t. ex. Easton: *A systems analysis of political life*, s. 3—36.

⁶ För en diskussion om samhällsvetenskapliga metoder (fr. a. »förklaringar»), se t. ex. Brown: *Explanation on social science*, Deutsch: *The nerves of government*, Duverger: *An introduction to the social sciences*, fr. a. s. 225—248, Easton, a. a., Kaplan: *The conduct of inquiry. Methodology for behavioral science* (fr. a. avd. IX, s. 327 ff.), Van Dyke: *Political science. A philosophical analysis* (fr. a. kap. 3, s. 22 ff.).

⁷ »Förklaringsformen» presenteras i avhandlingen på sid. 141—147 och används därefter i analysen av partiernas ställningstaganden i tjänstepensionsfrågan.

ning åt samspelet mellan politiska partier och intresseorganisationer, den är den första svenska statsvetenskapliga avhandling, i vilken innehållsanalys mera systematiskt kommer till användning. Den har t. o. m. den för statsvetenskapliga doktorsavhandlingar ovanliga förtjänsten att vara kort (ca 200 sidor). Men fr. a. är den metodiskt intressant, därför att den presenterar ett försök att ange de generella faktorer, som kan antas bestämma ett politiskt partis val av ståndpunkter; dessa faktorer används sedan som förklaringsgrunder i analysen av partiernas olika ståndpunkter i tjänstepensionsfrågan. Författaren går i sin förklaringsform betydligt längre än vad som hittills skett inom svensk statskunskap i försöken att explicit formulera och precisera en analysmetod för ett betydelsefullt område inom politiken. Molins främsta inspirationskälla torde vara Downs' tidigare angivna bok, men Molins förklaringsform utgör likväl en självständig insats; Downs' teori har utbyggt och förändrats i väsentliga avseenden. Läsaren har dock skäl att efterlysa en mera utförlig presentation av skiljaktigheterna mellan avhandlingens tillvägagångssätt och det som föreligger hos Downs.⁸

Jag tror visserligen — som kommer att framgå av det följande — att Molins förklaringsform kan kritiseras i vissa avseenden, men oberoende av detta kommer med all säkerhet hans metod att i hög grad verka inspirerande på svensk statsvetenskaplig forskning. I

⁸ Molin redogör för anknytningen till Downs på sid. 142 f., not 1, i avhandlingen, där det bl. a. heter, att innehavet av regeringsmakten i Downs' modell finns »som utgångspunkt för en analys av partiernas beteende; röstmaximeringsprincipen blir därför hos Downs den enda princip som bestämmer partiernas handlande. I denna framställning är regeringsinnehavet och inte röstmaximeringen målet; ett röstetal som ger ett parti 55 procent av mandaten kan vara ett fullt lika gott mål som ytterligare röstmaximering. Denna framställning skiljer sig för övrigt från Downs' dels däri att Downs förklarar partiernas grundanknytning med deras bedömning av den ideologiska opinionens fördelning (något slags mera konstant grundintresse behövs då ej!), dels däri att Downs' modell för den individuella röstningens grundläggande logik här saknar relevans. Se även kritik av Downs hos Buchanan och Tullock, *The calculus of consent*, s. 63 ff. och 334 ff., samt hos Riker, *The theory of political coalition*, s. 32 f.»

Till detta är att säga att Buchanan och Tullock i sin bok väsentligen behandlar just »den individuella röstningens logik»; deras ev. kritik av Downs skulle därmed sakna relevans för Molins framställning. Vidare förekommer det knappast någon kritik av Downs på de ställen Molin hänvisar till. I ett fall (334 ff.) rör det sig om ett referat. — Idén om den begränsade majoriteten är hämtad från Riker, a. a., s. 32 ff. Detta borde också ha angetts klarare.

Molins karakteristik av Downs' modell gäller dennes resonemång om ett tvåpartisystem. Downs har emellertid också — om än ganska summariskt — angett de modifikationer som måste göras i modellen för att den skall kunna appliceras på ett flerpartisystem (kap. 9, s. 142 ff.). Därvid anger han tydligt de problem röstmaximeringsprincipen kan föranleda för partier, som tillsammans bildar en koalitionsregering (s. 159).

detta fall finns anledning att använda det annars ofta missbrukade uttrycket: en avhandling som för forskningen framåt.

Den följande uppsatsen utgör ett försök att diskutera innebörden och räckvidden av Molins förklaringsform. Särskild vikt har därvid lagts vid frågan om vilken grad av generell tillämplighet förklaringsformen kan ha för analysen av vissa aspekter i politiska partiers beteende.

Siffrorna inom parentes i den följande texten utgör sidhänvisningar till Molins avhandling.

Molins »förklaringsform»

Molin antar, att partiernas val av ståndpunkt på det politiserade planet bestäms av deras »värderingssystem», som sammanfaller med vad han kallar »intresse», samt av deras förutsägelsesystem eller deras »strategi» (143).

En fråga befinner sig på det politiserade planet (har »politiserats»), då den är ett element i partiernas propaganda och av partierna antas ha effekt på opinionen inom valmanskåren. En politiserad fråga är normalt partipolitiskt kontroversiell (141).

Värderingssystem (intresse) har att göra med partiernas värdering av olika politiska beslut.

Förutsägelsesystem (strategi) har att göra med partiernas föreställningar om hur olika politiska beslut och andra ågärder påverkar deras möjligheter att nå eller behålla regeringsmakten (143).

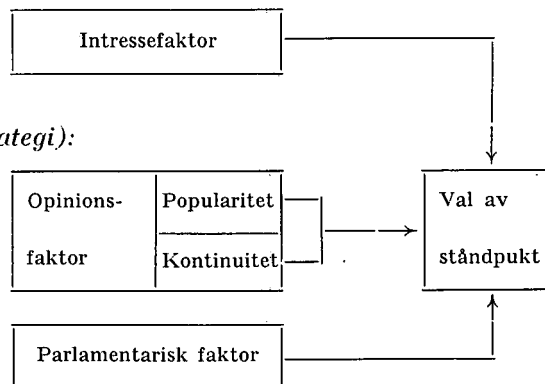
Förklaringsformen kan därför i sin enklaste avfattning uttryckas så:

Ett partis val av ståndpunkt på det politiserade planet bestäms av dess önskan att åstadkomma politiska beslut i enlighet med partiets värderingssystem samt av dess önskan att uppnå eller behålla regeringsmakten.

Värderingssystemet inrymmer endast en faktor, intressefaktorn, medan förutsägelsesystemet inrymmer två faktorer, nämligen opinionsfaktorn och den parlamentariska faktorn. Opinionsfaktorn består i sin tur av två delar: popularitet och kontinuitet.

Sambandet mellan dessa faktorer illustrerar Molin schematiskt i avhandlingens diagram 4 (143). Detta diagram har fått en något missvisande utformning men kan lätt förtydligas på följande sätt:

Värderingsystem (intresse):

Förutsägelsesystem (strategi):

Detta diagram kan utläsas:

Ett partis val av ståndpunkt på det politiserade planet är resultatet av en sammanvägning mellan intressefaktorn, opinionsfaktorn och den parlamentariska faktorn (jfr 147).

Den rimliga tolkningen av Molins framställning torde vidare vara, att han betraktar dessa faktorer som nödvändiga men inte tillräckliga förklaringar till partiets val av ståndpunkt. Detta problem sammanhänger naturligtvis med intentionerna vad gäller analysens generalitetsnivå.

Förklaringsformens tre användningsområden

Vid betraktandet av det diagram i vilket Molin illustrerar sin förklaringsform får läsaren uppfattningen, att den endast syftar till att förklara ett partis val av ståndpunkt. En noggrann granskning av den fortsatta texten och av förfarings sättet vid analysen visar emellertid att förklaringsformen tjänar ett trefaldigt syfte, nämligen att förklara

1. val av ståndpunkt
2. beslut om politisering
3. agerande sedan val av ståndpunkt respektive beslut om politisering skett.

Det andra syftet utsäger författaren direkt: »Också beslut om att politisera en fråga kan förklaras av faktorerna» (147). Det tredje syftet (som jag i fortsättningen kallar »taktiskt agerande») formuleras inte explicit men kommer till uttryck i författarens analys

av partiernas ställningstaganden i tjänstepensionsfrågan. När t. ex. folkpartiet kräver folkomröstning i pensionsfrågan förklaras detta med popularitetsfaktorn och den parlamentariska faktorn (166). Det ringa intresse man från socialdemokratiskt håll ägnar linje 2 i jämförelse med linje 3 förklaras med den parlamentariska faktorn (176, 161) etc.

Att använda förklaringsformen för beslut om politisering torde inte medföra några större komplikationer. Svårigheterna torde vara större när det gäller att med dess hjälp förklara ett partis taktiska agerande. Detta sammanhänger med den relation, i vilken olika ställningstaganden kan stå till varandra såsom mål och medel. Till denna fråga återkommes i det följande.

Intressefaktorn

Intressefaktorn är i Molins förklaringsform den enda faktorn inom värderingssystemet. Han definierar den med hjälp av begreppen »kärngrupp» och »intresse» (143, 144). Varje politiskt parti tänkes ha en kärna av homogena anhängare, som utgör en majoritet bland partiets väljare och bland de aktiva inom partiet. Med hänsyn till det svenska partisystemets socioekonomiska karaktär definieras kärngrupperna i socioekonomiska termer (yrkesgrupperna företagare, tjänstemän, jordbrukare och arbetare). »Intressefaktorn definieras nu som den förklaringsfaktor, vilken motiverar partierna att inta en ståndpunkt, som skulle innebära ett realiserande av denna kärngrupps intresse. Vid fastställandet av kärngruppernas intresse kan man lämpligen utgå från den ståndpunkt respektive gruppns intresseorganisation intagit. Om vederbörande organisation ej fattat ståndpunkt, får en bedömning göras av gruppens reella intresse och av vilken ståndpunkt organisationen sannolikt kommer att inta» (144).

Med hjälp av intervjudata konstaterar Molin att respektive parti har följande kärngrupper, i procent av respektive partiets väljare (144):

	Företagare + tjänstemän		Jordbrukare + mindre företagare		Arbetare	
	1956	1960	1956	1960	1956	1960
H	65	75				
FP	57	70				
CP			82	68		
SD					74	74

Molins antaganden i dessa avseenden utgör enligt min uppfattning avhandlingens mest diskutabla punkt. Följande kritik kan riktas mot hans resonemang:

1. Den av författaren redovisade yrkesgruppsfördelningen är en mycket grov uppdelning, som inte gärna kan ha något större förklarande värde för partiets ståndpunktstagande, även om kriteriet i övrigt vore adekvat. Skall yrkesgruppsindelningen överhuvudtaget komma till användning bör den presenteras mera differentierat.

2. Om författaren med hänsyn till den speciella fråga han valt att behandla vill definiera kärngrupperna i socioekonomiska termer, är yrkesgruppsindelningen likväl otillräcklig. Även andra socioekonomiska dimensioner blir nödvändiga för att man skall kunna fånga in grupperingar, som inte minst i tjänstepensionsfrågan spelade en stor roll för partistategerna: folkpensionärer, SPP-anslutna, stats- respektive privatanställda, etc.

3. För två av partierna — högern och folkpartiet — ger de så definierade kärngrupperna ingen ledning för ståndpunktstagandet (143, 159, 165). Inte heller är differensen mellan respektive partiets siffror tillräcklig för att man skulle kunna skilja dem åt vad gäller intressefaktorn (165). Författaren tvingas också tillgripa ytterligare material för att få fram denna skillnad, nämligen inkomstfördelningen bland de båda partiernas respektive väljare (165). Detta har emellertid i hög grad karaktären av en hjälphypotes, och i varje fall strider det mot författarens allmänna grundsats att i avhandlingen arbeta med enhetliga förklaringsgrunder. Skall inkomstfördelningen introduceras som ett ytterligare kriterium bör detta göras generellt.

4. Urvalet av de grupper inom ett parti, som tillsammans sägs konstituera partiets kärngrupp, är för folkpartiets del och troligen även för högerns helt godtyckligt. Valundersökningen 1960, vars intervjudata Molin bl. a. bygger på, visar att de olika partierna har följande yrkessammansättning:⁹

⁹ Sveriges officiella statistik: Riksdagsmannavalen åren 1959—1960, II, s. 56.

Yrkesgrupper	Väljarnas partisympati			
	H	CP	FP	SD
1. Större företagare, företagsledare, m. fl.	5	1	3	0
2. Högre tjänstemän	20	1	5	1
3. Jordbrukare	15	57	4	2
4. Mindre företagare (utom jordbrukare)	20	11	19	3
5. Lägre tjänstemän, affärsanställda, m. fl.	30	9	43	20
6. Arbetare inom jordbruk med binärningar	1	8	3	5
7. Övriga arbetare	9	13	23	69
Summa	100	100	100	100

När Molin har fastställt högerens kärngrupp har han summerat grupperna 1, 2, 4 och 5 — men utelämnat grupp 3, jordbrukarna, som dock utgör 15 % av partiets väljare. Samma grupper har fått konstituera folkpartiets kärngrupp. För folkpartiets del skulle man på lika goda eller dåliga grunder kunna summera 5, 6 och 7 — lägre tjänstemän och affärsanställda, arbetare inom jordbruk med binärningar och övriga arbetare — och då få siffran 69 % (medan Molins kärngruppssummering ger 70 %). Uppenbarligen skulle en sådan gruppering medföra att intressefaktorn för folkpartiets del tedde sig helt annorlunda.

I debatten om tjänstepensionsfrågan spelade en annan uppdelning en betydande roll, nämligen den mellan företagare och löntagare. Med den indelningen blir proportionerna inom de olika partierna följande:

	H	CP	FP	SD
företagare, i %	40	69	26	5
löntagare, i %	60	31	74	95

5. Molin antar, att kärngruppen utgör en majoritet bland *partiets väljare och bland de aktiva inom partiet* (143), d. v. s. att dessa båda grupper skulle ha samma relativa sammansättning; den senare skulle s. a. s. vara en miniatyrbild av den förra (vad gäller yrkesgruppsfördelningen). För att säga det minsta i denna viktiga fråga kan en sådan sak inte fastställas definitionsvägen.

6. Definitionen av intressefaktorn bygger på påståendet att det svenska partisystemet är »av socioekonomisk karaktär» (143). Även

om detta påstående vore riktigt följer som tidigare sagts inte därav att yrkesgruppsindelningen skulle vara det enda relevanta kriteriet (se ovan punkt 2). Vidare innebär påståendet en alltför grov beskrivning i ett fall som detta — uppenbarligen finns det andra skiljelinjer inom den svenska väljarkåren som inte kan negligeras. Den allmänna tendensen inom väljarkåren tycks dessutom peka mot en allt större heterogenitet bland samtliga partiets väljare.¹⁰

Det torde vara ovanligt att partisystemet inom en fast etablerad demokrati kan beskrivas på det en-dimensionella sätt som Molin gör. Skiljelinjerna mellan de olika partierna kan vara flera, och därmed blir också rekryteringsgrunderna skiftande; olika väljare fäster vikt vid olika skiljelinjer. Olika skiljelinjer kan aktualiseras vid olika tillfällen i samband med att nya »issues» blir aktuella.¹¹ Om så inte vore fallet skulle partistrategerna inte ställas inför så komplicerade informationsproblem om väljarna som de nu gör.

Molins en-dimensionella definition på intressefaktorn aktualiserar den intressanta frågan vilken generalitetsgrad hans förklaringsform kan anses ha. Om den endast avses vara tillämpbar på »större socioekonomiska frågor» (142) ter sig orimligheten i hans definition av kärngrupp inte lika påfallande, som om förklaringsformen avses ha en generell användbarhet. Men under alla omständigheter kvarstår ett antal svårigheter.

Kritiken i punkterna 1—6 ovan har gällt definitionen av begreppet »kärngrupp». Mina sista invändningar gäller användningen av begreppet »intresse», ett klassiskt problembegrepp inom statskunskapen.

Det bör observeras att intressefaktorn är den enda faktorn inom värderingssystemet i förklaringsformen. Detta betyder — enligt definitionerna — att ett partis värdering av olika politiska beslut helt skulle bestämmas av de ståndpunkter vederbörande kärngrupps intresseorganisation(er) intagit.

Jag har full förståelse för att Molin avstått från att introducera »ideologi» som en faktor — användningen av denna term föranleder

¹⁰ Se Sveriges officiella statistik: Riksdagsmannavalen åren 1961—1964, II, s. 97.

¹¹ Ang. resonemanget om skiljelinjer mellan partierna, jämför Duverger: *Les partis politiques*, s. 262 (fig. 28: *Superposition des dualismes en France*), och Särilvik: *Skiljelinjer i valmanskåren*. *Statsvetenskaplig tidskrift* 1965: 2—3, fr. a. ss. 141—142. Jfr diskussionen om betydelsen av »cross-pressure» och »overlapping membership» i Truman: *The political process*, s. 156 ff. Jfr även begreppen om ett »kumulativt» respektive »pluralistiskt» konfliktmönster i Dahl: *Modern political analysis*, s. 78 f.

vanligen fler problem än den löser.¹² Med hänsyn till Molins snäva definition av intressefaktorn är dock hans språkbruk på vissa ställen i avhandlingen förvånansvärt. Vid något tillfälle talar han om partiernas »allmänpolitiska grundinställning» (146, 2 ggr), på ett annat ställe heter det att »debatten sker icke i allmänpolitiska (ideologiska) termer» (nämligen på det icke-politiserade planet) (141), vid ett tillfälle hänvisas till »respektive partis allmänna värderingssystem», varvid som exempel nämns att ett parti betecknar ett förslag som »frihetsfientligt» (151). I bokens slutkapitel talas om »de olikartade socialpolitiska grundperspektiven» (187).

7. I nyare litteratur, som behandlar de politiska partiernas funktioner i en politisk demokrati, brukar det heta att partierna bl. a. har en representativ och en integrativ (ibland aggregativ) funktion.¹³ Den representativa funktionen består däri, att partierna är ombud för idéer och intressen inom valmanskåren och att de försöker få dessa idéer och intressen att prägla de auktoritativa statsbesluten. Men väljarnas idéer och intressen kan vara obegränsade till antalet och måste reduceras till ett hanterligt antal alternativ; genom att göra detta fyller partierna en integrativ funktion.

Molins resonemang tycks förutsätta att partierna endast fungerar representativt, såsom opinionsombud. Men dels måste de åstadkomma en sammanvägning, någon form av kompromiss, mellan de idéer och intressen, som föreligger bland de grupper partiet vänder sig till; därutöver måste partiet också försöka åstadkomma ett mer eller mindre konsistent helhetsprogram. Det är närmast omöjligt att tänka sig att detta skulle kunna ske utan tillämpning av allmänna värderingar eller attityder, dessa må sedan vara aldrig så vaga till sin innebörd. Vi kan inte gärna *uttömma* innebörden av begreppet »värderingssystem» genom att hänvisa till ståndpunkter hos kärngruppernas intresseorganisationer, inte heller genom att hänvisa till den del av kontinuitetsfaktorn, som består i en önskan att inför väljarkåren framstå som »pålitlig och hederlig» genom att iakttaga kontinuitet i ståndpunktsval respektive försöka ge väljarna »ett enhetligt helhetsintryck» av partiets politik.

8. Molins definition av intressefaktorn tycks utgå från föreställ-

¹² Om komplikationerna i begreppet »ideologi» se Naess: Democracy, ideology and objectivity (avdelning B, kapitlen 1 och 2, s. 141—233).

¹³ Se t. ex. Almond: Comparative political systems (i Eulau-Eldersveld-Janowitz, eds.: Political behavior, s. 34 ff.), Almond: A developmental approach to political systems (World politics, vol. 17: 1965, s. 183 ff.), Almond-Coleman: The politics of the developing areas, s. 3—64. Valen-Katz: Political parties in Norway, s. 42 f., Mitchell: The American polity, kap. 1, s. 3—28.

ningen, att de olika intresseorganisationerna enbart utröner och framför sina medlemmars »reella intressen», och att man därför skulle få dessa »reella intressen» renodlat formulerade i intresseorganisationernas ståndpunkter. I realiteten torde dock även intresseorganisationerna — inte bara partierna — göra strategiska bedömningar av sina ståndpunkters faktiska effekt. Ju starkare en organisation är inriktad på att uppnå närliggande konkreta resultat, desto mera accentueras behovet av sådana strategiska överväganden från organisationsledningens sida inför val av ståndpunkter.

Denna omständighet försvårar upprätthållandet av en strikt gräns mellan värderingssystem och förutsägelsesystem. För partiernas del aktualiseras ett informationsproblem: i vilken utsträckning är organisationsståndpunkterna »tillrättalagda» av strategiska skäl?

Kontinuitetsfaktorn

Kontinuitetsfaktorn har fått en ganska vid och disparat definition i Molins förklaringsform. Den inrymmer åtminstone tre olika komponenter:

1. »... nödvändigheten att inför väljarna framstå som pålitliga och hederliga hindrar partierna att ... helt bortse från sin tidigare politik», (vilket motiverar) »en ståndpunkt, som både ligger nära partiernas ställningstaganden i liknande frågor och i linje med deras allmänpolitiska grundinställning» (146). — Jag kallar i fortsättningen detta för »värderings- och ståndpunktskontinuitet».

2. »... det är samma faktor som orsakar att partier i regeringsställning handlar så att deras program ger ett enhetligt helhetsintryck» (146). — Jag kallar i fortsättningen detta för »programkonsekvens».

3. »Nödvändigheten för partiet att framstå som pålitligt kräver dessutom att partiet utåt framstår som enigt» (146). — Jag kallar i fortsättningen detta för »partisammanhållning».

Sambandet mellan dessa tre olika komponenter ligger endast däri att de måste beaktas för att partiet inför väljarna skall framstå som »pålitligt och hederligt».¹⁴

Som *förklaringsfaktor* lider kontinuitetsfaktorn dock av den svagheten att dess olika komponenter mycket väl kan »ge direktiv» åt motsatta håll, t. ex. på följande sätt:

¹⁴ Jfr med Downs' användning av termerna »reliability» och »responsibility». Downs, a. a., s. 103 ff.

a) ett partis politik kanske ger ett enhetligt intryck endast om vissa ståndpunktsändringar vidtages.

b) ett parti kanske framstår som »hederligt» endast om vissa ståndpunktsändringar vidtages, t. ex. p. g. a. att nya relevanta fakta dragits fram i den politiska debatten.

c) partisammanhållningen kanske kan upprätthållas endast om vissa ståndpunktsändringar vidtages.

d) *en* ståndpunktsändring kanske kräver ett antal *konsekvensändringar* om partiet skall framstå som »hederligt» och dess politik skall ge »ett enhetligt helhetsintryck».

Dessa exempel torde vara tillräckliga för att visa, att Molin gör ett diskutabelt påstående när han hävdar: »Kontinuitetsfaktorn isolerad är alltså alltid ett motiv mot ståndpunktsändringar» (146). Detta vore riktigt endast om kontinuitetsfaktorn begränsades till att gälla »värderings- och ståndpunktskontinuitet».

Kontinuitetsfaktorn aktualiserar också frågan huruvida klassifikationen inom förklaringsformen är helt tillfredsställande, d. v. s. uppdelningen på värderingssystem och förutsägelsesystem (strategi). Det förefaller tvivelaktigt att, som nu sker, komponenterna »värderings- och ståndpunktskontinuitet» respektive »programkonsekvens» helt skulle kunna inrangeras under begreppet »strategi». De hör givetvis också dit; de kan bl. a. manipuleras i ett partis propaganda till väljarna. Men i vissa aspekter hör de snarare till värderingssystemet (jfr med vad som tidigare sagts om den roll generella värderingar och attityder spelar vid integrationsprocessen). Det finns i allmänhet en viss grad av trögrörlighet i varje partiells värderingar och åsikter i sakfrågor, en trögrörlighet som inte endast kan förklaras av behovet att inför väljarna framstå som »pålitlig och hederlig». Denna senare aspekt utgör heller inte hela förklaringen till att ett partis program måste ha en viss grad av enhetlighet.

Popularitetsfaktorn

I det föregående har kontinuitetsfaktorn behandlats utan hänsynstagande till popularitetsfaktorn; i Molins förklaringsform bildar de tillsammans opinionsfaktorn. (Dock används de var för sig i Molins analys av partiernas ställningstaganden i tjänstepensionsfrågan).

Opinionsfaktorn (som helhet) definieras i avhandlingen på följande sätt: »Om partierna försöker förverkliga sin strävan att bilda regering genom valframgångar och om ståndpunkterna i frågan kan

förväntas medföra en sådan förändring i väljaropinionen att majoritetsläget i riksdagen förändras, så motiverar opinionsfaktorn att partierna intar den ståndpunkt i sakfrågan, som förmodas maximera deras nettorösttillskott» (145).

En detaljanmärkning: denna definition förefaller att vara för trång. Uppenbarligen kan ett parti ofta vara tillfreds med en netto-röstökning (med åtföljande mandatvinster) utan att partiet kommer i regeringsställning eller att majoritetsläget i riksdagen förändras. En stor del av den politiska striden i ett flerpartisystem av den svenska typen går ju ut på att skaffa det egna partiet en så stor parlamentarisk »vikt» eller »tyngd» som möjligt — detta för att partiet, även om det inte kommer i regeringsställning, indirekt skall kunna påverka beslutens innehåll. Detta är naturligtvis särskilt markant i de fall då minoritetsparlamentarism föreligger.

Om relationen mellan opinionsfaktorns båda delar heter det hos Molin: »Kontinuitetsfaktorn isolerad är alltså alltid ett motiv mot ståndpunktsändringar . . .; först när den av popularitetsfaktorn orsakade röstvinsten av en ståndpunktsändring är större än kontinuitetsröstförlusten, är ändringen motiverad» (146). Jag tolkar detta så, att kontinuitetsfaktorn avser en strävan att undvika röstförluster, medan popularitetsfaktorn avser en strävan att vinna nya röster. I varje ståndpunktstagande, där opinionsfaktorn överhuvudtaget spelar in, måste därför dess båda »underfaktorer» balanseras mot varandra.

Begreppet »popularitet» måste uppenbarligen differentieras med hänsyn till olika väljargrupper. Det finns förmodligen ganska få politiska ståndpunkter av intresse som är populära hos samtliga väljare och i varje fall torde det vara svårt att åstadkomma någon politisk strid i sådana frågor, d. v. s. att politisera dem. — Knappast något parti vänder sig till *alla* väljargrupper. Det finns en viss gräns för hur stor en faktisk eller tänkt majoritet för ett parti kan vara för att majoriteten skall kunna användas på ett meningsfullt sätt.¹⁵

Den elementära insikten att ett visst parti inte kan hoppas på att te sig mest tilltalande för *alla* grupper är följaktligen av central betydelse för förståelsen av dess olika former av agerande. Det bör här understrykas, att begreppet »kärngrupp» inte kan vara tillräckligt för att ge besked om vilka väljargrupperns röster ett visst parti eftersträvar — detta av den enkla anledningen att flertalet partier

¹⁵ Jfr Riker, a. a., s. 47 ff.

konkurrerar om grupper, som inte traditionellt och entydigt röstar med ett visst parti.

Naturligtvis har Molin observerat och använt denna differentiering av popularitetsbegreppet i sin analys av partiernas ställningstaganden (t. ex. 164, 175), men han har inte utfört den närmare i presentationen av förklaringsformen. Men påpekandet av det banala är dock inte i alla sammanhang överflödigt, en regel som jag själv följer i denna uppsats.

Molin gör själv tre modifieringar i sin generella definition av popularitetsfaktorn. Den första formuleras i samband med presentationen av förklaringsformen, de båda andra kan man utläsa av hans analys av partiernas ställningstaganden.

Den första modifieringen tangerar den parlamentariska faktorn, men resonemanget har likväl primärt relevans för opinionsfaktorn, eftersom det gäller ståndpunktstagandet (eller politiseringsbeslutets) konsekvenser för röstfördelningen: »En sakfråga kan politiseras eller en ståndpunkt intagas av ett parti utan att partiet räknar med omedelbar röstvinst för egen del; det kan vara tillräckligt att man räknar med röstförlust för huvudmotståndaren, med upplösning av en motståndarkoalition, med ökat röstunderlag för den egna koalitionen sedd som helhet eller ett ökat röstunderlag för närstående partier, som skulle underlätta en ny koalitionsbildning. I ett annat parlamentariskt läge kan däremot ett parti sträva efter att stärka den egna positionen i koalitionen genom att minimera koalitionspartners nettorösttillskott» (145).

Denna skarpsinniga kartläggning av olika strategiska möjligheter ökar i hög grad realismen i Molins förklaringsform. Det innebär därför inte någon kritik att konstatera, att modifieringerna påtagligt komplicerar användningen av popularitetsfaktorn vid en analys av konkreta ståndpunktsval och politiseringsbeslut.

En annan modifiering, som inte kommer fram i förklaringsformen men väl i författarens senare analys, har med tidsperspektivet att göra: det gäller distinktionen mellan popularitet på kort respektive lång sikt (t. ex. 173). Vissa ståndpunkter kan eventuellt vara populära på kort sikt och resultera i nettorösttillskott för det parti eller de partier som intagit dem, men på längre sikt bli »avslöjade» såsom grundlösa eller medförande impopulära verkningar och därvid verka som en bumerang. Andra ståndpunkter ger kanske ingen röstutdelning på kort sikt men kan på lång sikt ha positiva opinionskonsekvenser för ett parti som omfattar dem. — I båda fallen är

det naturligtvis ett partis antaganden i nuläget om långsiktiga verkningar, som är av intresse för förståelsen av ståndpunktsval.

Ännu en modifikation i popularitetsfaktorn skymtar i Molins analys (men finns inte i förklaringsformens definitioner), nämligen vad man kan kalla partiernas *propagandakapacitet* (163, 167, 182). Vilka resurser har ett parti att göra sina ståndpunkter kända och begripliga för väljarna? Hur pass lätt- eller svårförklarliga är olika ståndpunkter? Vilka resurser har motståndarpartierna? Vilket stöd kan partiet få — och vilket motstånd kan det möta — hos opinionsbildare utanför partiernas ram om det intar en viss ståndpunkt?

Uppenbarligen kan sådana överväganden vara av betydelse för ett partis val av ståndpunkt, politiseringsbeslut eller taktiska agerande. Det avgörande är naturligtvis därvid den relativa propagandakapaciteten hos ett parti, alltså dess kapacitet i relation till den man förmodar att motståndarpartierna har.

Utöver dessa modifikationer i definitionen av popularitetsfaktorn, vilka finns explicit eller implicit i Molins avhandling, skall jag ta upp ytterligare en, som han vad jag kan finna inte berör. Den försöker besvara frågan: hur kan man förklara att ett parti ibland intar medvetet impopulära ståndpunkter?

Ett svar på frågan har getts i det föregående — ett parti kan anta att en i nuläget impopulär ståndpunkt kan komma att bli populär på längre sikt. Men även en annan möjlighet föreligger.

Varje parti gör givetvis en angelägenhetsgradering av olika frågor. Om en ståndpunkt ter sig väsentlig för partieliten, trots att den förmodas vara impopulär, kan partieliten ändå inta den, om man antar att de väljare man vänder sig till tillmäter den mindre vikt — detta under förutsättning att partieliten tror sig representera populära ståndpunkter i frågor av större betydelse för väljarfördelningen. Ett parti i regeringsställning kan t. ex. bedöma sin ekonomiska politik som så populär och utslagsgivande för väljarfördelningen, att det anser sig ha råd med förmodat impopulära ståndpunkter i låt oss säga en författningsfråga. — Det kan m. a. o. finnas situationer, då vi har anledning att differentiera mellan »partipopularitet» och »ståndpunktspopularitet». Realismen i detta antagande bekräftas av den betydelsefulla roll mer eller mindre vaga »partibilder» spelar för väljarbeteendet, enligt flertalet väljarundersökningar.

Denna modifikation av popularitetsfaktorn är väsentlig också därför att den begränsar faktorns användbarhet som förklaring av vissa enskilda beslut hos ett parti.

Den parlamentariska faktorn

Partierna har enligt Molin två allmänna mål: dels att åstadkomma vissa faktiska beslut (i enlighet med sina värderingssystem), dels att erövra regeringsmakten. Vid beräkning av sannolikheten för vinst eller förlust av regeringsmakten måste partierna beakta två strategiska faktorer:

1. kan regeringsinnehavet vinnas eller förloras p. g. a. att en koalition bildas eller splittras?

2. kan regeringsinnehavet vinnas eller förloras p. g. a. att en opinionsförskjutning slår igenom vid riksdagsmannavalen och förändrar majoritetsläget i riksdagen? (144 f)

Den förra faktorn kallar Molin den parlamentariska faktorn, den senare är den redan behandlade opinionsfaktorn. Till detta skall göras två kommentarer, mera av detaljkaraktär.

Det är inte säkert att »viljan att åstadkomma vissa faktiska beslut» respektive »viljan att inneha regeringsmakten» i alla situationer är två mål av samma generalitetsgrad i ett flerpartisystem. Vi kan alltid utgå från att ett parti vill åstadkomma vissa faktiska beslut. Däremot är det inte säkert att ett parti alltid vill inneha regeringsmakten. Det senare visar sig om vi återigen introducerar den realistiska men för analysen komplicerande modifikationen »ambition på kort respektive på lång sikt». På kort sikt kan ett parti mycket väl vilja undgå att bilda regering i ett flerpartisystem (jfr 146).

Vid angivandet av de båda sätt på vilka regeringsmakten kan vinnas eller förloras — bildande eller splittrande av en regeringskoalition, förändring av majoritetsläget i riksdagen genom allmänna val — har Molin ånyo råkat ut för att definitionen blivit för trång. Under den tid i svensk politik då regeringsskiftena duggade tätt — 1920—1936 — inträffade *inget* av regeringsskiftena från tillträdet av regeringen Branting I till bildandet av regeringen Bramstorp p. g. a. något av de båda angivna skälen.¹⁶ Dessa är nämligen så konstruerade att de utesluter läget med minoritetsparlamentarism utan regeringskoalitioner.

Detta är en detalj, men den motiverar en omformulering av partiernas strategiska mål till följande: partierna eftersträvar att uppnå

¹⁶ Möjligen kan avgången av ministären Ekman I 1928 förklaras med att regeringskoalitionen bröts — liberalerna drog sig ur den — men detta är i varje fall endast en del av förklaringen.

maximalt politiskt inflytande. (Problemet med eventuella konflikter mellan ambitioner på kort respektive på lång sikt kvarstår givetvis med denna formulering.)

Tre ytterligare aspekter

Innan en summering av den hittillsvarande analysen av förklaringsformen och dess faktorer äger rum skall ytterligare tre problem beröras, vilka har relevans för samtliga faktorer:

1. Partiernas informationsproblem.
2. Tidsaspekten: partiernas ambitioner på kort eller lång sikt.
3. Olika sakståndpunkters relation till varandra.

Problemen 2. och 3. har något berörts i den föregående framställningen. Molin behandlar själv problemen 1. och 2., dock inte i samband med samtliga faktorer.

Informationsproblemet. Detta berör Molin i samband med popularitetsfaktorn (145). Detta är naturligt, problemet är mest akut i det sammanhanget. Men informationsproblem föreligger också beträffande övriga faktorer, såsom följande exempel visar:

a) intressefaktorn. Är partieliten »representativ» för partiets väljarkår? Vilka grupper utgör partiets »säkra väljare»? Är intresseorganisationernas ståndpunkter representativa för medlemmarnas? Vilka är intresseorganisationernas »reella intressen»? Hur avgörande är organisationsståndpunkterna för väljarbeteendet?

b) kontinuitetsfaktorn. Vilken vikt tillmäter väljarna (dels partiets traditionella väljare, dels de nya väljare man vill vinna) partiets respektive ståndpunkts- och värderingskontinuitet, programkonsekvens och sammanhållning? Hur länge behöver ett parti iakttaga ståndpunkts- och värderingskonsekvens i sin politik?

c) den parlamentariska faktorn. Vilka parlamentariska strävanden har övriga partier?

Tidsaspekten. Frågan om kortsikts- respektive långtidsperspektiv behandlar Molin fr. a. i samband med popularitetsfaktorn (tidigare redovisat) samt den parlamentariska faktorn — partiernas strävan att vinna eller bibehålla regeringsmakten kan vara på kort respektive lång sikt, framhåller han (146). Han betonar dock att partierna med hänsyn till långtidsperspektivens ovisshet alltid tillmäter det kortsiktiga alternativet ett högre värde.

Även i anknytning till de båda övriga faktorerna kan detta problem tänkas vara av betydelse, fr. a. i de fall då de båda perspektiven

förefaller att komma i konflikt med varandra. Vill man förverkliga »kärngruppens intresse» på kort eller lång sikt? Behöver programkonsekvensen vara märkbar i varje situation eller räcker det med att den föreligger på längre sikt?

Som tidigare framhållits innebär introducerandet av detta problem en avsevärd komplikation i analysen av partiets beteende, samtidigt som varje förklaring, i vilken problemet negligeras, tenderar att bli orealistisk.

Olika sakståndpunkters relation till varandra. Problemet kort/lång sikt kan betraktas som en väsentlig del av ett större problem, nämligen frågan om olika sakståndpunkters relation till varandra. Detta kan bli avgörande för generalitetsgraden i en förklaringsform av Molins typ.

Svårigheten skulle inte föreligga, om varje sakståndpunkt intogs s. a. s. isolerad, men detta är nästan aldrig fallet: ofta kan en sakståndpunkt endast förklaras såsom ett medel till förverkligandet av en annan, som partiet tillmäter större betydelse. Resonemanget är här delvis detsamma som den föregående förklaringen till att ett parti i vissa lägen kan inta en medvetet impopulär ståndpunkt.

Detta är banala påpekanden; dock inte mer banala än att de motiverar införandet av ännu en »faktor» i Molins förklaringsform. Alltså: För att förstå ett partis val av ståndpunkt i en viss fråga måste vi bl. a. veta vilken vikt partiet tillmäter frågan i förhållande till andra frågor och i vilken medel-mål-relation frågan står till andra frågor. Är förverkligandet av en viss ståndpunkt ett primärt mål för ett parti eller endast ett medel i strävandena att förverkliga primära mål?

Vårje parti arbetar med en sådan mer eller mindre klart formulerad nivågruppering. Vi kan kalla denna aspekt »sakfrågans nivå i partiets prioriteringsskala», varvid prioritering avser politisk (värdemässig + strategisk) prioritering, inte tidsmässig.

Begreppet »förklaring»

Tidigare i denna uppsats har Molins förklaringsform utlästs: ett partis val av ståndpunkt på det politiserade planet är resultatet av en sammanvägning mellan intressefaktorn, opinionsfaktorn och den parlamentariska faktorn. — Opinionsfaktorn är i sin tur resultatet av en sammanvägning mellan kontinuitetsfaktorn och popularitetsfaktorn.

I sin analys av partiernas olika ställningstaganden i tjänstepensionsfrågan redogör Molin först för situationen och för beslutens innehåll och »förklarar» därefter besluten genom att hänvisa till en eller flera faktorer. Beslutet »förklaras» alltså genom hänvisning till de generella strävanden (eller mål), som sammanhänger med de funktioner partierna utövar i en demokrati.

Detta innebär en (visserligen summarisk) »förklaring» *under förutsättning att* den strävan (det mål), som faktorn ger uttryck åt, är relativt entydig(t). Skall en faktor kunna fungera som förklaringsgrund får den m. a. o. inte själv vara resultatet av ett antal vägningar mellan konkurrerande mål. (Molin är tydligen själv inne på samma tankegång då han använder kontinuitet och popularitet som fristående förklaringsgrunder; opinionsfaktorn ospecificerad duger sällan som förklaringsgrund.)

Min föregående analys torde emellertid ha visat, att Molins fyra faktorer snarast får betraktas som samlingsbeteckningar på olika typer av relevanta aspekter vid studiet av partiets beteende. Om så är fallet — och naturligtvis under förutsättning att förklaringsformens grundläggande klassifikation är adekvat — ter det sig naturligare att tala om intressefaktorer, kontinuitetsfaktorer, popularitetsfaktorer och parlamentariska faktorer. Som Molins faktiska tillvägagångssätt vid analysen visat måste alltså begreppsapparaten detaljeras och antalet aspekter utökas, för att man med någon rimlig grad av precision skall kunna tala om en »förklaring» av ett speciellt beslut i en speciell fråga.

Som konsekvens av detta torde då också termen »förklaringsform» böra överges och förslagsvis ersättas med »analysschema» (alternativt »paradigm»).¹⁷ Ett analysschema innebär en kodifiering och klassificering av frågeställningar, använda begrepp och urval av aspekter — sådana aspekter som i det studerade sammanhanget antas kunna ha en förklarande funktion. Analysschemat anger m. a. o. upphängningspunkterna för en analys, men utgör som sådant inte en förklaring till det fenomen man vill studera. Det anger de faktorer analytikern betraktar som nödvändiga för en förklaring, men säger ingenting om relationerna mellan dessa faktorer i det konkreta fallet. Det måste med nödvändighet lämna frågan om dessa faktorer tillräcklighet öppen.^{17a}

¹⁷ Angående begreppet »paradigm», se Merton: *Social theory and social structure*, s. 14 ff. Jfr Brecht: *Political theory*, s. 28 f.

^{17a} Jfr Meehan: *The theory and method of political analysis*, s. 37, 153.

Analyschema för ett politiskt partis beteende i ett flerpartisystem

Min föregående genomgång av faktorerna i Molins förklaringsform har tagit fasta på tre typer av svårigheter:

1. de fall, då relevanta aspekter inte kodifierats i förklaringsformen, ehuru de använts i analysen.
2. de fall då för en mera generell analys viktiga aspekter förefaller att ha utelämnats.
3. de fall då svårigheterna ligger i själva förklaringsformens konstruktion (gäller fr. a. svårigheter av klassifikatorisk art men även begreppens precision).

I det följande görs ett försök att lösa svårigheterna enligt 1) och 2) ovan samt i någon mån enligt 3) — i det sista fallet kvarstår dock åtskilliga problem. »Förklaringsformen» förvandlas till ett »analyschema». Partiella förändringar görs i formulerandet av partiernas mål. Begreppet »faktor» med dess vanliga innebörd av »förklarande variabel» slopas i rubrikerna för respektive avsnitt. I förklaringen till analyschemat talas huvudsakligen om »aspekter», vilka var för sig anknyter till en viss typ av data, relevanta för förklaringen av partiets beteende.

Kommentar till analyschemat

Rubrikens term »beteende» avser val av ståndpunkt, beslut om politisering samt taktiskt agerande. Det är dock osäkert huruvida analyschemat lämpar sig för den sistnämnda aktiviteten.

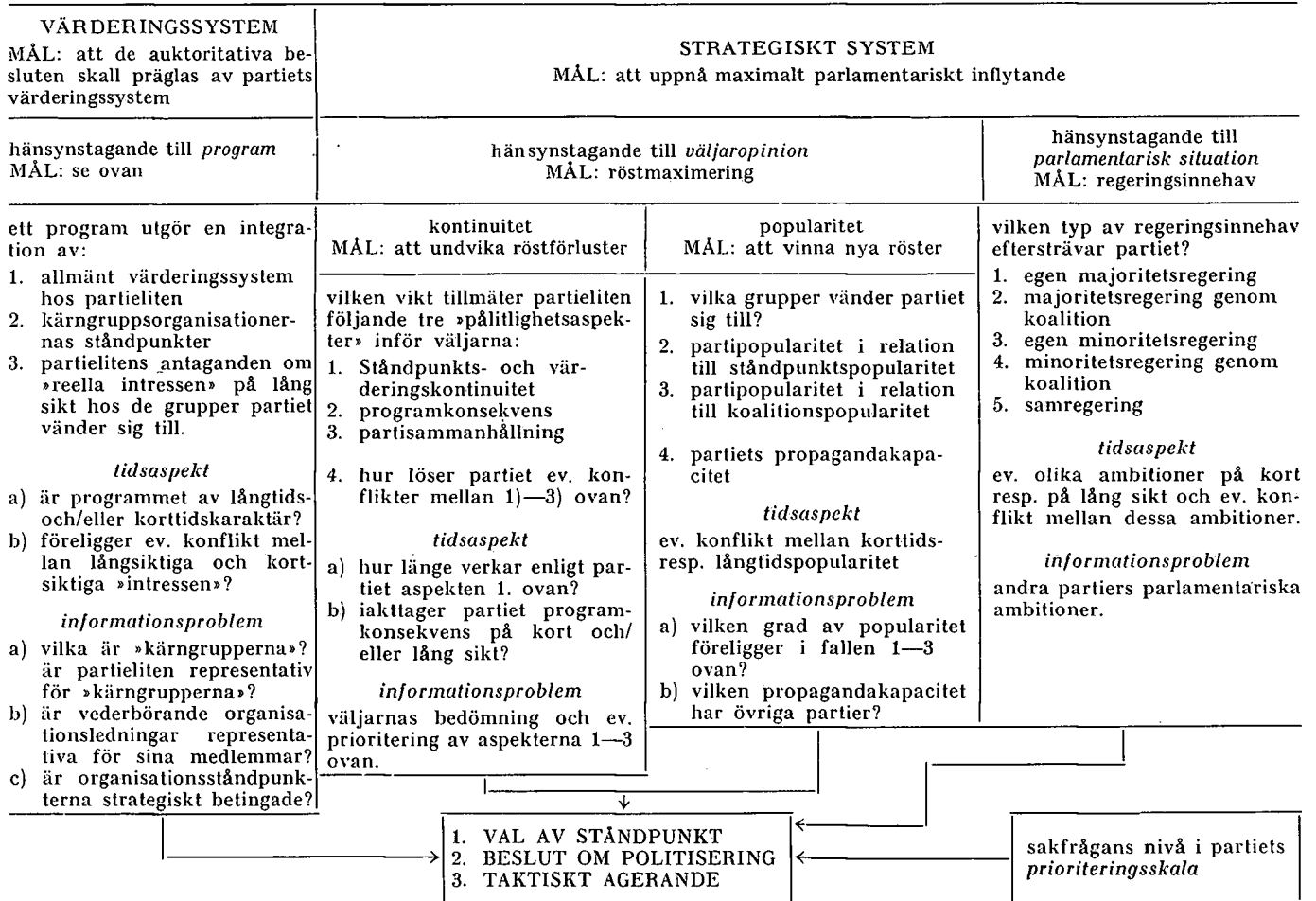
Schemat torde inte — lika lite som Molins förklaringsform — vara tillämbart på partier, som agerar i utkanten av det parlamentariska systemet, utan förhoppningar om att inom det existerande politiska systemets ram någonsin kunna komma i regeringsställning.

Det generella målet (att partiet självt skall fatta de auktoritativa besluten i enlighet med sitt värderingssystem) torde inte kräva några längre kommentarer. Ett specialfall kan dock tänkas, nämligen ett politiskt system, där själva maktinnehavet som sådant värderas så högt, att parti är berett att helt skjuta sitt värderingssystem åt sidan, om så erfordras för att få sitta i regeringsställning. I så fall tenderar analyschemats »generellt mål» respektive »värderingssystem» att elimineras.

Syftet med huvudrubrikernas uppställning och formulerandet av de olika målen är att belysa de nivåer, på vilka konflikter mellan

ANALYSSCHEMA FÖR ETT POLITISKT PARTIS BETEENDE I ETT FLERPARTISYSTEM

GENERELLT MÅL: att partiet självt skall fatta de auktoritativa besluten i enlighet med sitt värderingssystem

olika mål kan uppstå, och där partierna då tvingas till en vägning eller ett balanserande mellan olika mål.

Värderingssystemets mål (att de auktoritativa besluten skall präglas av partiets värderingssystem) och det strategiska systemets mål (att partiet skall uppnå maximalt parlamentariskt inflytande) kan komma i konflikt och gör det mycket ofta, vanligen med modifieringar i det förra som följd. Värderingssystemets mål kan också på nästa nivå komma i konflikt med det strategiska systemets båda underavdelningar: det kan visa sig omöjligt att förena »genomförande av program» med »röstmaximering» och uppnående av »regeringsinnehav». Vidare kan två av dessa tre mål komma i konflikt med varandra (program/röstmaximering, program/regeringsinnehav, röstmaximering/regeringsinnehav), och slutligen kan vilket som helst av målen komma att stå emot de båda övriga.

Röstmaximeringsprincipens båda underavdelningar (»kontinuitet» och »popularitet») är liksom hos Molin så definierade, att de alltid måste balanseras mot varandra.

Under varje huvudrubrik, motsvarande »faktorerna» hos Molin, har uppställts ett antal frågor, belysande olika aspekter (en del aspekter är inte direkt uttryckta i frågeform men kan lätt omformuleras därhän). Frågorna har samtliga anknytning till de politiska partiernas generella strävanden; de har alltså relevans för uppnåendet av de formulerade målen. Vidare beaktas inom varje avdelning dels tidsaspekten (anlägger partiet ett långsiktigt eller kortsiktigt perspektiv eller bådadera? Är perspektiven förenliga?), dels informationsproblemet (då partieliten behöver extern information för sitt handlande).

Innebörden av flertalet aspekter framgår av den tidigare genomgången. De olika aspekterna under »Värderingssystem» kräver dock ytterligare kommentarer.

Med »kärngrupper» avses här de grupper, som utgör respektive partis traditionella väljargrupper (enligt partielitens information), och varur huvudparten av partieliten sannolikt rekryteras. Indelningsgrunden för dessa grupper är inte och kan inte vara enhetlig. Det kan gälla yrkesgrupper (som hos Molin) eller andra ekonomiska intressegrupper (typ: folkpensionärer), vidare ideella grupper (typ: nykterhetsvänner), geografiska grupperingar (typ: landsbygdsväljare), etc. Eftersom indelningsgrunden för gruppindelningen är skiftande måste naturligtvis dessa grupper delvis skära varandra. Proble-

met »over-lapping membership» är följaktligen en komplikation partieliterna alltid ställs inför, fr. a. därför att det för olika väljares röstning avgörande »intresset» blir så svårt att fixera. Detta, tillsammans med att vissa kärngrupperns ursprungliga krav kan vara helt eller partiellt oförenliga, utgör den väsentligaste förklaringen till att ett partis program (på olika nivåer) måste vara resultatet av en långtgående integrationsprocess, verkställd inom partiets beslutande organ. Avståndet mellan de ursprungliga kraven av olika slag och slutresultatet i form av partiets politik blir ibland avsevärt. Framstår skillnaderna som alltför stora för vissa traditionella väljargrupper inom ett parti kan dessa naturligtvis komma att ompröva sin inställning till partiet.

Med termen »program» avses här inte endast kodifierade parti-program utan varje beslut, som innebär ett formulerande av generella värderingsgrunder för ett parti. Ett parti har vid sidan av sitt skrivna program vanligen en viss värderingstradition, som kan utgöra en väsentlig del av partiets allmänna värderingssystem.

Det är uppenbart att ett antal gränsdragningssvårigheter föreligger i detta avseende. Existensen av sådana svårigheter är i sig en väsentlig anledning till att värderingssystemets mål kan vara högst flexibelt, då det kommer i konflikt med andra mål.

Tidigare har framhållits att den tredje typen av svårigheter i Molins förklaringsform — sammanhängande med förklaringssystemets konstruktion — delvis kvarstår i den revision av förklaringsformen som analys-schemat utgör. Svårigheterna är fr. a. av klassifikatorisk art och gäller de fall då en aspekt inte entydigt hör hemma under en viss huvudrubrik. Mest påtagliga torde svårigheterna vara i följande fall:

1. I vissa avseenden flyter programaspekten och kontinuitetsaspekten in i varandra. Sådana underaspekter som »allmänt värderingssystem hos partieliten», »ståndpunkts- och värderingskontinuitet» samt »programkonsekvens» har uppenbarligen nära beröringspunkter.

2. Kontinuitetsaspekten är alltför disparat och står därtill kanske inte helt på samma nivå som övriga huvudaspekter.

3. Partisammanhållningens betydelse kan diskuteras under samtliga fyra huvudaspekter.

4. Propagandakapacitet har givetvis lika stor relevans för »kontinuitet» som för »popularitet», bl. a. därför att väljarnas uppfatt-

ning om de tre »pålitlighetsaspekterna» kan manipuleras genom propaganda. Den relativa propagandakapaciteten kan också vara av betydelse för värderingssystemet, exempelvis för besvarande av frågan: hur långt kan integrationsprocessen drivas med hänsyn till de »representativa kraven»? Den kan slutligen vara av vikt för ett partis parlamentariska ambition.

Det får här lämnas obesvarat huruvida ovan refererade svårigheter med analys-schemat kan elimineras genom att detta görs mera specificerat eller de kräver en revision av de fyra huvudkategorierna, baserade på Molins fyra faktorer.

En femte huvudkategori har dock betraktats som nödvändig, den tidigare omtalade »sakfrågans nivå i partiets prioriteringsskala». Som framhållits avses här en politisk, d. v. s. en såväl värderingsmässig som strategisk prioritering, inte en tidsmässig.

Av denna uppsats kan man möjligen få intrycket att jag skulle hysa en negativ inställning till det centrala avsnittet i Molins avhandling. Jag är angelägen om att framhålla, att så ingalunda är fallet.

Molins avhandling behandlar en speciell fråga, och hans förklaringsform avser att förklara partiernas ställningstaganden i denna fråga. Han gör inte anspråk på att förklaringsformen i oförändrat skick skulle kunna vara tillämpbar för partiets beteende i varje politiserad fråga. Avhandlingens förklarande del, heter det, »har utformats så att den skall kunna användas vid försöken att skapa någon slags mera generell teori för den politiska processen», med särskild hänsyn till de politiska partiernas roll (1). — Föreliggande uppsats utgör väsentligen en diskussion av problem i samband med försöken att generalisera Molins analysmetod.

Molins avhandling är metodiskt sett ett pionjärbete inom svensk statsvetenskaplig forskning, fr. a. av två skäl:

1. Författaren försöker att explicit ange och att systematisera de förklaringsgrunder han använder i sin analys.
 2. Dessa förklaringsgrunder har sin utgångspunkt i partiernas funktioner i ett demokratiskt system och i partiernas mot dessa funktioner svarande generella strävanden.
-

1960-TALETS POLITISKA UTVECKLING I TENNESSEE

Av Fil. mag. CONNY FREDRIKSSON, Lund

Tennessee, den långsmala staten mellan Kentucky i norr och Mississippi, Alabama och Georgia i söder, mellan Mississippifloden i väster och Appalacherna i öster, har redan genom sitt läge mellan den djupa Södern och Border-staterna ett speciellt intresse för den som studerar amerikansk partipolitik. Staten rymmer såväl »black-belt»-områden som delar av Appalachia, vilka liknar t. ex. West Virginia eller östra Kentucky. Minnen och traditioner från kriget mot Norden är betydelsefulla i det kulturella mönstret.

I föreliggande uppsats beskrivs några framträdande drag i Tennesseees politik under de senaste åren. Den handlar endast om nationella och statsvida val. De två senaste presidentvalen undersöks mera detaljerat i två av de största städerna. Dessutom redogöres för den republikanska partiorganisationen i Memphis, där betydande förändringar skett på några få år. Det är min förhoppning att dessa särstudier skall hjälpa till att få fram några av egenheterna i statens politiska liv.

En stor del av materialet kommer från dagstidningar samt från intervjuer med politiker. Samtal med politiker ger kanske inte alltid exakta sakuppgifter, men detta uppvägs mer än väl av att de är det bästa, och kanske enda, sättet att få någon uppfattning om verkligheten bakom den formella organisationen. — Begreppen 'liberal' och 'konservativ' har använts i sin amerikanska, vida mening, vilket gör dem nästan omöjliga att definiera. Jag avstår gärna.

Bakgrunden

V. O. Key Jr. skrev 1949 om Tennesseees politik: »... faktionspolitiken har en karaktär som är helt egen. Den egendomliga formen hos de koalitioner . . . som kämpar för kontroll av staten växer

fram ur geografiska olikheter och det mäktiga inflytandet från länge sedan utspelade händelser . . . Tennesseees västligaste counties är inget annat än nordliga projektioner av Mississippi; dess östra bergcounties delar både den topografi och anda som finns i västra North Carolina och sydvästra Virginia.»¹

Samma år beskrevs statens politik på detta sätt av en annan författare: »Demokratiska partiet har blivit en symbol för ett levnads-sätt, i grunden odemokratiskt både socialt, politiskt och ekonomiskt . . . På liknande sätt är republikanska partiet . . . en regional opposition till det dominerande demokratiska partiet . . . en bergspionjärernas opposition mot storjordbruk och urbanism.»²

Dessa citat antyder ett par betydelsefulla karakteristika hos Tennessee: a) den traditionella tredelningen av staten i en östlig del, de appalachiska bergstrakter som var »hill-billyns» hemland och numera bl. a. med hjälp av Tennessee Valley Authority är ett tämligen industrialiserat område; en mitteendel, platån mellan Cumberlandbergen i öster och Highland Rim i väster; en västlig del, där fortfarande bomullsodling är en viktig näring, ett slättland med få städer förutom Memphis; b) existensen av två enpartisystem i staten, ett västligt, demokratdominerat, med befolkningscentra i Memphis och huvudstaden Nashville, samt ett östligt, republikanskt, med Knoxville som största stad.

Från 30-talets början till 1948 dominerades demokratiska partiet oavbrutet av den s. k. »Bourbon»-falangen, som med åren fick allt svårare att acceptera New Deal-politiken och andra liberala strömningar inom partiet. Under denna tid behärskade »Boss» E. H. Crump, stödd på sin organisation i Memphis, minst en kongressman, en US senator samt guvernörsposten.³ Detta var möjligt genom en kombination av å ena sidan Memphis' stora röstetal och å den andra östra Tennessee, där både demokrater och republikaner röstade på Crumps kandidat i demokratiska primärval.⁴ Ett »modus vivendi» existerade: republikanska partiet tilläts dominera den lokala styrelsen i öster samt välja två kongressmän, medan man i statsvida val ofta samtyckte till att låta bli att ställa upp en stark motkandi-

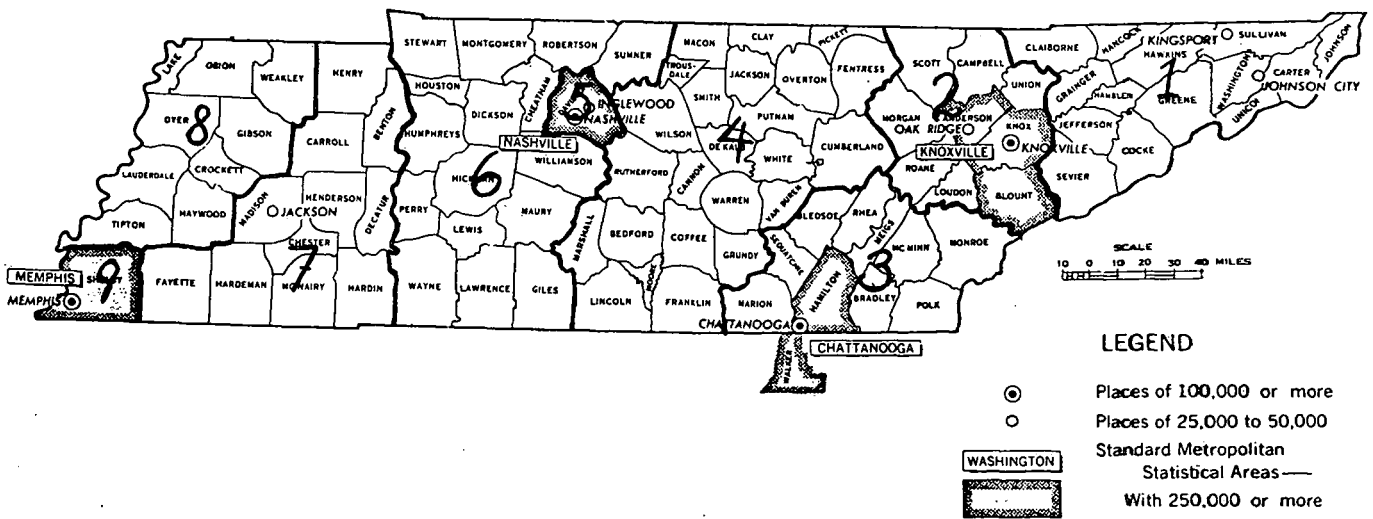
¹ V. O. Key, Jr.: »Southern Politics in State and Nation», New York 1949; s. 59.

² J. B. Shannon: »Toward a New Politics in the South», Knoxville 1949; s. 14 f.

³ Norman L. Parks: »Tennessee Politics since Kefauver and Reece»; opulerad uppsats, Middle Tennessee State College, 1964.

⁴ »Nashville Tennessean» 4/9 1954.

TENNESSEE med kongressdistrikt.

dat.⁵ Den starke mannen inom GOP var Carroll Reece, kongressman från 1:a distriktet, en Taft-republikan som bl. a. var ordförande i republikanska nationalkommittén 1946—48.⁶

Den löst eller inte alls organiserade anti-Bourbon-flygeln i demokratiska partiet lyckades 1948 samla sig tillräckligt för att slå Crump. Gordon Browning tog guvernörsposten och Estes Kefauver steg upp från representanthuset till senaten.⁷ Medan Browning snart försvann ur bilden blev Kefauver snabbt den liberala flygelns starke man, stödd av »Nashville Tennessean», vilken tidning betyder mycket för attitydformandet i mellersta Tennessee. 50-talet präglades av fortsatt strid mellan de två flyglarna, vilka tycktes ungefär jämnstarka. 1952 vann Albert Gore senatsnomineringen över den gamle senator McKellar, Crumps allierade sedan länge, och Tennessee hade nu två liberala senatorer, något som fortfarande är unikt i Södern. Samma år erövrades guvernörsposten av en ny politisk stjärna, Frank Clement, som stöddes av Crump. Sedan Mr. Crump dog 1954 har Clement varit ledande bland ny-Bourbonerna, vilka mycket generellt kan betecknas som ekonomiskt konservativa, närmast fientliga mot fackföreningar och svala mot negrernas integrationssträvanden; deras makt har baserats på de överrepresenterade landsbygdsområdena.⁸

Clement satt som guvernör till 1958, efterträddes av en politisk allierad, och återvaldes 1962. Medan Crumps organisation tycks helt försvunnen med sin skapare har Clement blivit dominerande inom statens politik och med hjälp av statliga tjänster o. d. byggt upp en organisation som är stark i öster och väster,⁹ dock inte i Memphis. Under samma tid hade varken Kefauver eller Gore några svårigheter att bli återvalda 1954, 1958 och 1960. Republikanska partiet var fortfarande 'tyst' i senats- och guvernörsväl, trots att Eisenhower vann staten 1952 och 1956. Ett par viktiga förändringar i partiernas ledarskap skedde i 60-talets början, då först Carroll Reece och sedan Estes Kefauver avled. 1962 utökades antalet republikanska kongressmän till 3 genom att 3:e distriktet valde en ung konservativ, Bill Brock, vilken snabbt stigit fram som en av statens ledande republikaner.¹⁰

⁵ »Nashville Tennessean» 23/11 1956.

⁶ »Nashville Tennessean» 19/9 1954.

⁷ Key, a. a., s. 72 f.

⁸ Parks, a. a.

⁹ »Nashville Tennessean» 1/8 1959.

¹⁰ »Knoxville News-Sentinel» 28/3 1965.

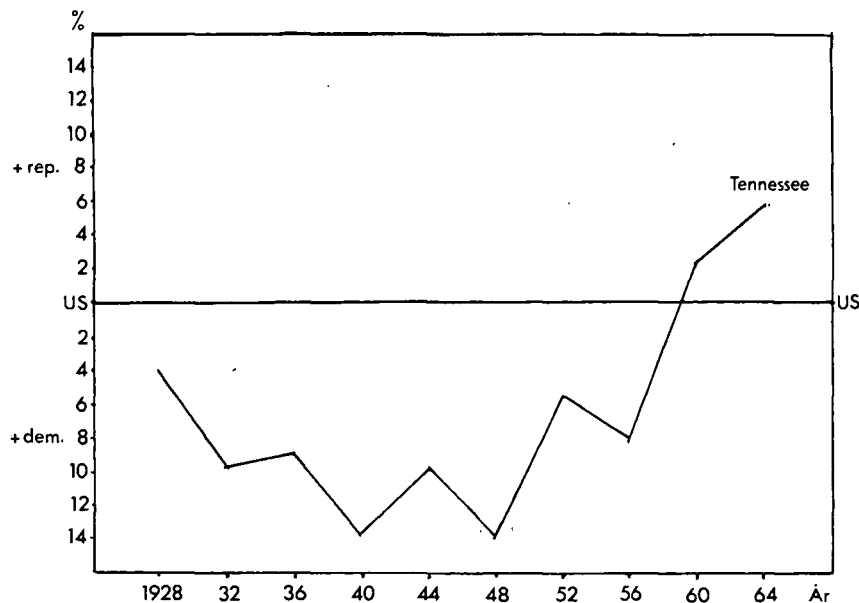
Presidentvalen 1960 och 1964

Fig. 1. Presidentval 1928—1964: Tennessee jämfört med USA.

Figuren visar att Tennessee i presidentvalen länge röstade mera demokratiskt än landet i övrigt. De två senaste valen har man gått över till att ge GOP ett bättre stöd än partiet fått i övriga USA.

V. O. Key visar med hjälp av kartor hur demokratiska partiet länge styrte områden med en stor procent negerslavar 1860, medan republikanerna dominerat de områden, där slavbefolkningen var liten.¹¹ Kartorna över presidentvalen 1960 och 1964 verkar bekräfta att denna tradition fortfarande är stark. Jag tror dock att kartorna döljer mera än vad de visar.

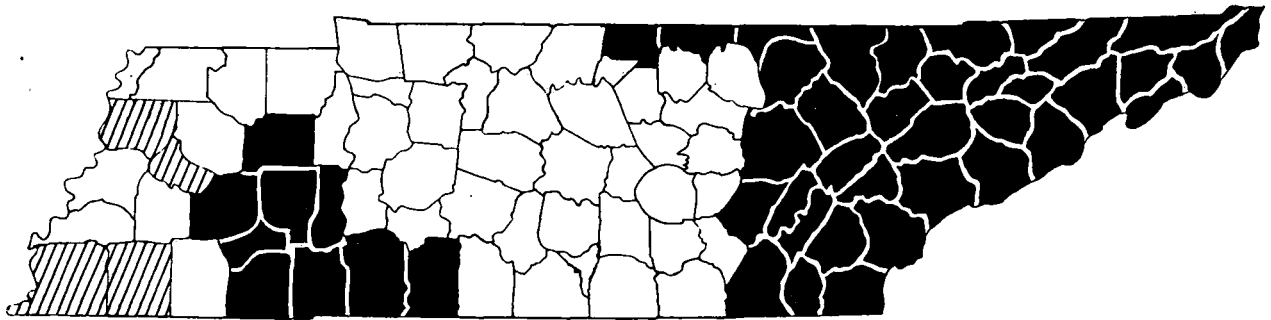
Eisenhower vann Tennessee 1952 och 1956 med 50,0 resp. 49,2 % av rösterna. 1960 förtärktes den republikanska majoriteten genom att Nixon fick 52,9 %, ¹² men 1964 gick staten tillbaka till demokratiska partiet, och republikanernas andel sjönk till 47,7 %. ¹³ Den trend, som föreföll någorlunda stabil 1960, bröts alltså på ett drastiskt sätt. Med hjälp av kartorna får man en yttlig överblick av förändringarna från 1960 till 1964.

¹¹ Key, a. a., s. 77.

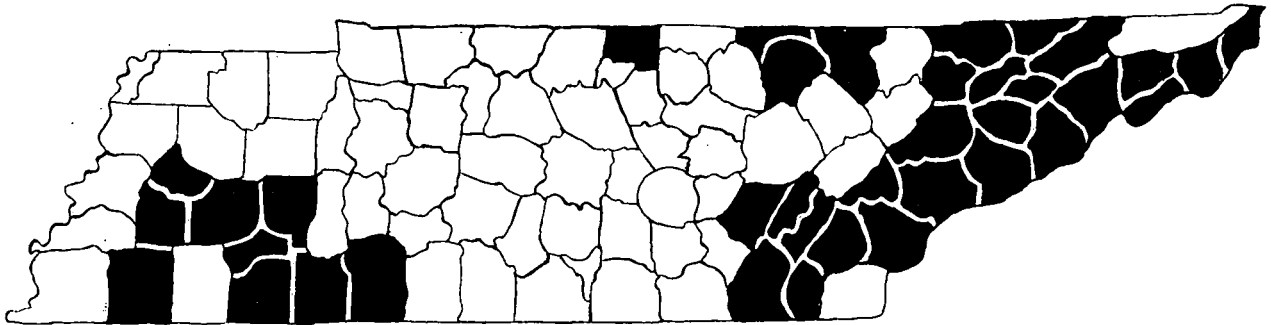
¹² R. Scammon: »America Votes», del 1.

¹³ World Almanac 1965, s. 70.

Fig. 2. Tennessee. Presidentvalet 1960.

Presidentvalet 1964.

■ majoritet för GOP ▨ pluralitet för GOP

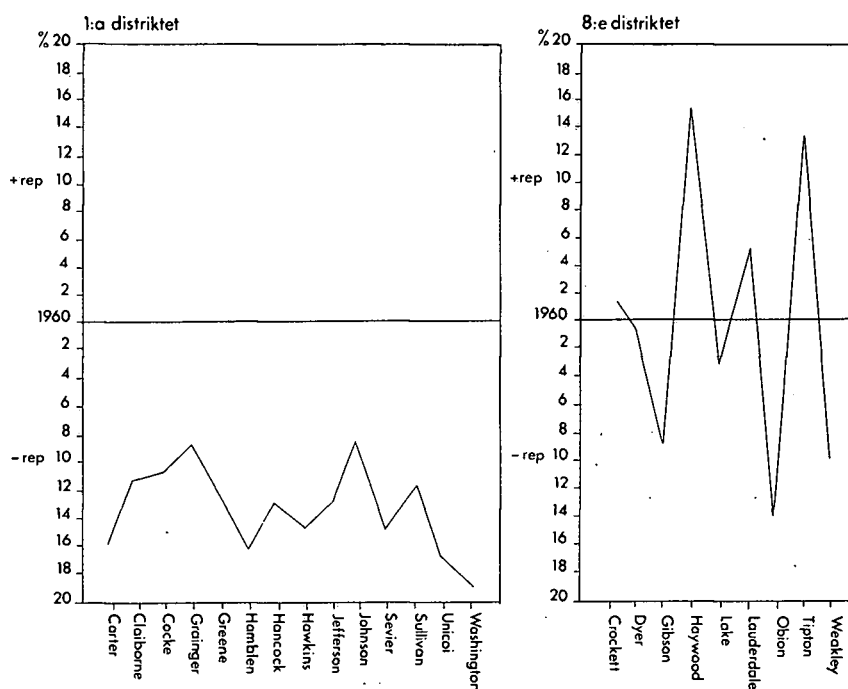

Fig. 3.

Den stabilaste sektionen i röstbeteendet var uppenbarligen mellersta Tennessee. Varken Nixon eller Goldwater kunde glädja sig åt några framgångar här. Östra Tennessee, alltsedan inbördeskriget starkt republikanskt, är fortfarande roten till GOP:s styrka, men som synes innebar 1964 års val att några gapande hål slogs i den kompakta dominansen. Statens 1:a kongressdistrikt i östra spetsen (f. ö. ansett som landets mest republikanska distrikt) är förstås ännu tämligen orubbat, men ett county, Sullivan, gick till Lyndon Johnson. Detta är det mest urbaniserade countyt i distriktet.¹⁴ I 2:a distriktet gjorde demokraterna ett bra val: fyra av nio counties gick förlorade för GOP. I 3:e och 4:e distrikten gjorde demokraterna ytterligare några vinster.

I väster tog republikanska countyvinster och -förluster ut varandra samtidigt som GOP tog ett steg västerut. Carroll, Henderson, McNairy, Hardin och Wayne ligger i en liten bergskedja, High-

¹⁴ US Census of Population 1960: Tennessee.

land Rim; dessa har liksom bergsområdena i öster traditionellt röstat republikanskt;¹⁵ Goldwater förlorade ett av dem. Crockett, Haywood och Fayette är counties med nya GOP-majoriteter: det bör noteras, att Haywood och Fayette är de enda Tennessee-counties, där negrernas andel av totalbefolkningen överstiger 50 %.¹⁶

Goldwater fick en mindre andel av rösterna än Nixon i samtliga nio kongressdistrikt. Av statens 95 counties gav endast 8 Goldwater en större andel av rösterna än de gav Nixon. De 8 var ett county på Alabama-gränsen samt 7 counties i väster. Vinsterna var mindre än 5 procentenheter utom för Tipton (13,8) och Haywood (15,5).

De största förlusterna från 1960 till 1964 inträffade i 1:a och 2:a distriktet. Som framgår av figuren var förlusten mindre än 10 procentenheter i blott två av 14 counties i 1:a distriktet; som jämförelse ges en bild av situationen i 8:e distriktet, där hälften av vinsterna i staten inräknades.

Av speciellt intresse är statens fyra stora stadscounties. För dem ser bilden ut så här:

	Hamilton	Knox	Shelby	Davidson
Nixon %	55,7	61,6	49,4	46,3
Goldwater %	52,3	50,1	47,4	35,4

Här demonstreras igen i Knoxville (Knox) den mycket kraftiga tillbakagång som skett i öster. Den stora förlusten i Nashville (Davidson) var knappast oväntad med tanke på stadens jämförelsevis liberala traditioner. I Chattanooga (Hamilton) och Memphis (Shelby) var tillbakagången mera måttlig.

Tennessee följde alltså det nationella mönstret 1964 genom att de traditionellt republikanska delarna i öster till en del övergav GOP, medan västra Tennessee betedde sig mera likt den djupa Södern och delvis lämande demokraterna. Mellersta Tennessee visade än en gång att det utan svårighet accepterar ett liberalt demokratiskt parti.

Senatsvalet 1964

Om man endast ser på presidentvalet 1964 verkar utsikterna inte särskilt lovande för GOP i Tennessee. På samma gång valdes emellertid två senatorer från staten, och här finns en del intressanta saker att notera.

¹⁵ Intervju med Dan Kuykendall 16/2 1965.

¹⁶ US Census ... a. a.

Albert Gores mandat gick ut 1964, och han hade ingen svårighet att bli nominerad av demokraterna att ställa upp för en tredje sexårsperiod.¹⁷ Estes Kefauver dog 1963, och på detta sätt kom 1964 att innebära också ett fyllnadsval för de återstående två åren av hans mandattid. För tiden fram till detta fyllnadsval utsåg guvernören en ersättare. Tidigt 1964 stod det klart att striden om den demokratiska nomineringen skulle bli en kraftmätning mellan den konservativa och den liberala flygeln inom partiet. Guvernör Clement, fortfarande ung och utan politiska nederlag, annonserade tidigt sin kandidatur; »Nashville Tennessean» och den liberala flygeln lancerade snabbt Ross Bass, kongressman från mellersta Tennessee. Bass var en av de få sydstatarna som röstat för 1964 års Civil Rights Act. I ett tremannaval lyckades Bass, stödd av en stor majoritet bland fackföreningsfolk och negrer, besegra Clements stats-vida organisation och erövra drygt 50 % av alla röster.¹⁸

Under normala förhållanden hade segern i det demokratiska primärvalet varit lika med direkt val till senaten. 1964 ville GOP annorlunda. För första gången i modern tid satsade man allvarligt på att få republikanska senatorer valda från staten, och både Gore och Bass fick utkämpa hårda kampanjer. Gore hade som opponent Dan Kuykendall från Memphis, medan Bass' motståndare var Howard Baker Jr. från Knoxville. Genom Goldwaters kandidatur förstärktes de ideologiska motsättningarna, och särskilt Bass kritiserades hårt av sin »progressivt konservativ» (!) motståndare och av den konservativa pressen.¹⁹

Republikanska senatskandidater de senaste 10 åren lyckades vinna 30 % av rösterna 1954, 19 % 1958 och 28 % 1960, samma år som Nixon fick 53 % av statens röster.²⁰ 1964 vann Kuykendall 46,5 % och Baker 47,4 %.²¹ Goldwater vann 36 counties, Baker 40 och Kuykendall 45. I 92 av 95 counties vann båda senatskandidaterna en större andel av rösterna än vad någon annan republikan lyckats med sedan 1954. Goldwater klarade sig bättre än båda senatskandidaterna i blott fem counties, fick mer än Kuykendall i ytterligare 12 och mer än Baker i fem. Baker var något svagare än de två andra i väster men betydligt starkare i öster.

I kongressvalen förändrades ingenting 1964: fortfarande har Ten-

¹⁷ »Chattanooga Daily Times» 7/8 1964.

¹⁸ »Chattanooga Daily Times» 7/8 1964.

¹⁹ »Knoxville Journal» 1/11 1964.

²⁰ Scammon, a. a., del 1 o. 2.

²¹ »Knoxville News-Sentinel» 4/11 1964.

nessee 6 demokrater och 3 republikaner (1:a, 2:a, 3:e distr.) i representanthuset.²²

Det faktum att denna framgång i senatsvalen inträffade samtidigt som partiets huvudkandidat led en stor förlust gör att Tennesseees republikaner måste tas på allvar även på en statsvid basis. Medan man 1952 t. ex. hade dugliga organisationer i blott 40 counties,²³ så har man nu en kärna av partiarbetare i alla statens 95 counties.²⁴ En annan faktor var antagligen att en omgruppering skedde mellan partierna efter ideologiska linjer. Den liberala flygeln dominerar för närvarande demokratiska partiet och detta tycks ha bragt över många konservativa till republikanerna.²⁵

Two städer

Av det föregående framgår, att Tennesseees bergsrepublikaner i stort sett överlevt den demokratiska anstormningen 1964, men med betydligt minskade majoriteter. Jag går nu över till att kort skissera den senaste utvecklingen i två av de stora städerna, Memphis och Knoxville. Storstäderna i Södern har ett speciellt intresse, eftersom 50-talets republikanska vinster var störst i dem.²⁶ Utvecklingen påminner om 20-talets demokratiska uppsving i Nordens städer.²⁷

A. Memphis

Tennesseees största stad och en av Söderns 5 största med sina 500.000 invånare.

1. Den republikanska partiorganisationen

Fram till 1952 var GOP i Memphis huvudsakligen ett negerns parti. I början av 40-talet togs ledningen av detta parti, organiserat i »Lincoln League» och »Hamilton Club», över av George W. Lee, framgångsrik färgad affärsman. Memphis var en av de få platser i Södern där negrerna kunde rösta i någon större utsträckning.²⁸ I statsvida och lokala val gick dessa röster påfallande ofta till den

²² »Chattanooga Daily Times» 4/11 1964.

²³ W. Goodman: »Political Parties in Tennessee», Knoxville 1954.

²⁴ »Chattanooga Daily Times» 1/11 1964.

²⁵ »Chattanooga Daily Times» 4/11 1964.

²⁶ Donald S. Strong: »Urban Republicanism in the South», Univ. of Alabama 1960, s. 3.

²⁷ Strong, a. a., s. 8.

²⁸ »Memphis Commercial Appeal» 13/7 1964.

kandidat, som stöddes av Mr. Crump; Lee erkänner också, att överenskommelser mellan honom och Crump var ganska vanliga, och säkert ledde detta till förbättrade levnadsförhållanden för stadens färgade.²⁹ Lee var vid denna tid nära lierad med Carroll Reece i öster och stödde den konservativa senator Tafts kandidatur för partiets presidentnominering, bl. a. 1952. Från 1948 försvagades Lees ställning något genom att många negrer gick över till demokraterna, men han anses ändå ha vunnit tillbaka tillräckligt många för att ge Eisenhower Shelby county 1956.³⁰

Denna seger vanns utan hjälp av någon egentlig partiorganisation förutom Lees. Många konservativa lämnade demokratiska partiet i presidentvalen 1952 och 1956 och bildade grupper som »Democrats for Eisenhower» osv. Det var alltså fråga om ren 'president-republikanism' — eftersom demokratiska kandidater till kongressen och lokala ämbeten fortfarande var konservativa, fanns ingen anledning att byta i dessa val. Ännu 1956, två år efter Crumps död, var hans organisation ganska stark och tillhandahöll konservativa kandidater.³¹ Redan 1958 verkade dock dess makt vara bruten, och ledningen för 'Memphis' demokrater gick över till mera liberala politiker.³²

Ännu 1960 behöll Lee och »Lincoln League» ledningen inom republikanska partiet. Även om majoriteten av negerrösterna gick till Kennedy detta år stannade tillräckligt många hos GOP för att ge Nixon en knapp seger i Shelby.³³ Alltsedan 50-talets början fanns en grupp, det 'nya gardet', inom republikanska partiet, vilken stod i opposition till Lee och det 'gamla gardet'. Denna nya grupp, bestående av mycket konservativa vita affärsmän, läkare o. a., vann dock ingen organisatorisk styrka före 1960.³⁴ I januari 1962 slogs flera grupper inom det nya gardet tillsammans till »the Republican Association of Shelby County», och det är här som den mest dynamiska utvecklingen inom Tennessee-GOP skett de senaste åren. Redan första året lyckades man slå ut Lees kandidat till kongressman från 9:e distriktet samt vinna nomineringarna till övriga lokala ämbeten, och i novembervalet kom den republikanske kongresskandidaten, Bob James, mycket nära en plats i representanthuset: han

²⁹ Intervju med George W. Lee 18/2 1965.

³⁰ »Memphis Press-Scimitar» 7/11 1956.

³¹ »Knoxville News-Sentinel» 3/8 1956.

³² »Nashville Tennessean» 8/8 1958.

³³ »Memphis Commercial Appeal» 9/11 1960.

³⁴ Intervju med Dan Kuykendall.

vann 49 % av rösterna.³⁵ 1964 föll han tillsammans med Goldwater tillbaka ca. 2 %.³⁶

Alltsedan 1962 har »the Association» ett högkvarter öppet året runt med två heltidsanställda sekreterare samt en 'precinct coordinator'. Man har delat in Memphis i 9 areas med 15—20 precincts i varje. För varje area finns en 'area chairman', som samordnar arbetet genom sina 'precinct captains'. Area-indelningen har gjorts med hänsyn till socio-ekonomiska förhållanden och tidigare röstresultat. Härigenom kan man nalkas väljarna i varje särskilt område av staden på ett taktiskt lämpligt sätt, trycka på ideologi i en del, på rasfrågor i en annan, på ekonomiska förhållanden i en tredje osv. Det hela finansieras genom en medlemsavgift på \$ 12 i månaden samt genom ett 'pledge program', i vilket individer och familjer ger \$ 3 resp. \$ 5 i månaden.³⁷

1964 befäste »the Association» sitt ledarskap inom Shelby's republikaner. I augusti-primärvalet fick det gamla gardets kandidater mindre än 10 % av rösterna,³⁸ och dessförinnan hade George Lee utmanövrerats från Tennessee-delegationen till det republikanska nationalkonventet i San Francisco,³⁹ dit statens GOP sände en helvit delegation för första gången sedan inbördeskriget.⁴⁰

Vad för folk är dessa nya republikaner, och vilken filosofi dominerar dem? Det ledande skiktet utgörs av läkare, affärsmän och jurister, personer med höga inkomster och hög social ställning. Ideologiskt är dessa ledare mycket konservativa och kan karakteriseras som Goldwater-republikaner. Denna ideologi kommer väl till synes i en broschyr, »Bob James for Congress 1964»: han är en 'kämpande konservativ', som

1. säger att vissa delar av 1964 års Civil Rights Act är okonstitutionella och är en orättvis inskränkning i affärsmäns och privata företagens rättigheter;
2. vill ha en 'affärsmässig' budgetpolitik;
3. vill stärka delstaternas rättigheter;
4. vill göra undantag från minimilönslagen så att yngre personer kan anställas med lägre löner — detta för att avhålla dem från att bli kriminella;
5. vill ha privat sjukförsäkring för äldre personer;

³⁵ Intervju med Bibba Holland, precinct coordinator, 15/2 1965.

³⁶ »Memphis Commercial Appeal» 4/11 1964.

³⁷ Intervju med Bibba Holland.

³⁸ »Memphis Commercial Appeal» 7/8 1964.

³⁹ »Memphis Commercial Appeal» 13/7 1964.

⁴⁰ »Nashville Tennessean» 19/5 1964.

6. vill tillåta dem som vill att utöva sin religion i allmänna skolor (detta ansågs av Högsta domstolen okonstitutionellt 1962);
7. är emot hjälp till 'kommunistdominerade' och andra fientliga länder;
8. vill inte överlåta något av USA:s suveränitet till någon internationell organisation;
9. önskar en plats i representanhusets »Committee on Un-American Activities» för att kunna bekämpa den 'förrädiska inhemska kommunismen'.

De republikanska kampanjerna i Shelby har blivit betydligt dyrare de två senaste valåren. 1964 bidrog »Republican Association» med \$ 86.000 till Kuykendall, Baker, James och kandidaterna till statslegislaturen. Dessutom hade kandidaterna egna fonder. Bob James' kampanj 1962 i Shelby kostade \$ 37.000—38.000; 1964 beräknas han ha spenderat tre gånger denna summa. Goldwaters fonder var fristående från »the Association».⁴¹

George Lees gamla garde för numera en tynande tillvaro, utestängda från county-kommittén. Lee kan kontrollera högst 3.000 röster mot troligen 30.000 för 10 år sedan. Medan medlemsantalet i »Lincoln League» sjunker, varnar Lee GOP för att bli ett den vite mannens parti.⁴² Men detta tycks vara vad som skett i Memphis; inom det nya gardet finns uppenbarligen många segregationister, som inte har någonting emot att göra GOP »lily-white».⁴³ I 1964 års val kunde inte republikanerna glädja sig åt några framgångar bland negerbefolkningen (se nedan); »Lincoln League» och de få kvarvarande negerrepublikanerna tycks ha gjort som Lee på valdagen: »I will just hang my harp on the weeping willows and sit down by the river and wait for the return of better days.»⁴⁴

2. Valen 1960 och 1964

Det följande är ett försök att få fram några betydelsefulla mönster i väljarbeteendet i Memphis i form av en jämförelse mellan presidentvalen 1960 och 1964. Uppgifter om valresultat och registrering kommer från republikanska högkvarteret i Memphis. Socio-ekonomiska data är hämtade från 1960 års census.⁴⁵

⁴¹ Intervju med Sid Lerner, partikassör, 16/2 1965.

⁴² Intervju med George W. Lee.

⁴³ Intervju med Bibba Holland.

⁴⁴ »Memphis Commercial Appeal» 8/8 1964.

⁴⁵ US Census . . . 1960: Census tracts: Memphis. Ett par påpekanden krävs här: censusuppgifterna är från 1959—60 och alltså inte helt tillämpliga för 1964, men det är de enda som mig veterligt finns; registreringssiffrorna gäller 1964, men eftersom de här används för att uttrycka förhållandet svart—vit befolkning och

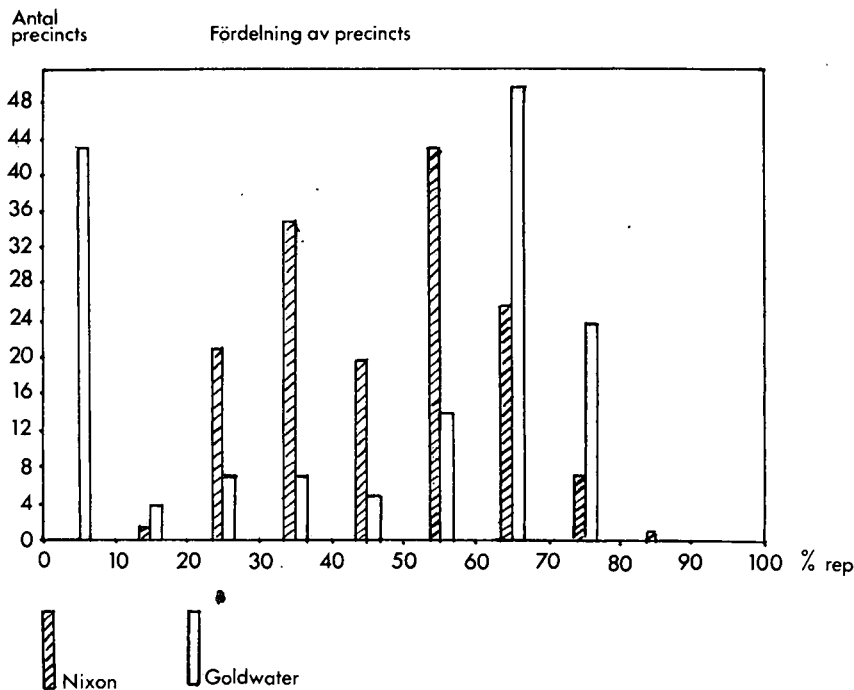

Fig. 4. † Memphis.

GOP:s procenttal i Shelby county sjönk från 49,4 1960 till 47,4 1964. För själva Memphis är siffrorna troligen 1 à 2 % lägre. Som framgår av fig. 4 fördelar sig stadens 154 precincts på helt olika sätt för Nixon och Goldwater. Nixons stapelrad har ett mera normalt utseende, med de flesta precincts i kategorierna 50—60 % och 30—40 %. Något märklig är den ringa höjden på stapeln 40—50 %. Högsta procenttalet för Nixon var 81,3, det lägsta 19,5. Goldwaters staplar visar å andra sidan en tydlig dragning åt det extrema. Koncentrationen av precincts i å ena sidan kategorierna 60—80 %, å den andra 0—10 %, med mycket få däremellan, är mycket intressant och tyder på en hög grad av entusiasm men också på starka

inga nämnvärda förändringar i registreringsintensiteten skett sedan 1960 är siffrorna nog tämligen tillämpliga. Om registreingsuppgifter finns bör de i varje fall vara att föredra framför befolkningsstatistik. Det faktum att indelningen av staden för politiska och censusändamål inte helt överensstämmer och därför måste passas ihop 'för hand' gör att en del smärre felaktigheter är oundvikliga, men dessa förändrar knappast de grova linjerna i bilden — grova linjer är det förvisso fråga om.

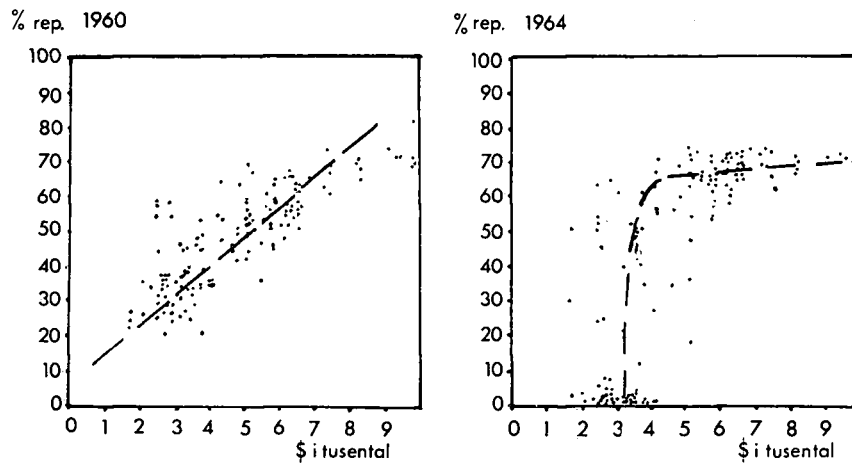

Fig. 5. Memphis.

anti-Goldwater-känslor. Högsta procenttalet för Goldwater var 75,7, det lägsta 0,4. Medan Nixon vann en majoritet i 77 precincts lyckades Goldwater erövra 88 stycken. Nixon var bättre än Goldwater i 72 precincts, Goldwater bättre än Nixon i 81, medan ett var lika för båda. Av de 81, där Goldwater förbättrade Nixons siffror, hade hela 64 redan 1960 republikansk majoritet. Endast 12 av de 72, där Nixon var bättre, hade republikansk majoritet 1960. Vinsterna 1964 inträffade alltså i redan starka GOP-precincts, medan förlusterna kom i demokratområden.

En jämförelse av stigande familjeinkomst med ökande republikansk andel av rösterna ger en mycket god korrelation för 1960 års val. 1964 ger jämförelsen ett annorlunda resultat: nästan alla precincts med en genomsnittsinkomst av \$ 5.000 och mera ligger mellan 50 och 75 % för Goldwater, men här stiger inte procenttalet med inkomsten. Å andra sidan är de allra flesta låginkomstprecincts koncentrerade bland procenttal under 10 för GOP.

Ökande utbildning går mycket nära ihop med stigande familjeinkomst och ger därför inte mycken förklaring till 1964-kurvans märkliga utseende. Därför blir nästa steg att undersöka förhållandet ras—GOP-röster.

Figuren visar några av de precincts, där över 50 % av de registrerade väljarna är färgade. En klar negativ korrelation föreligger mellan variablerna.

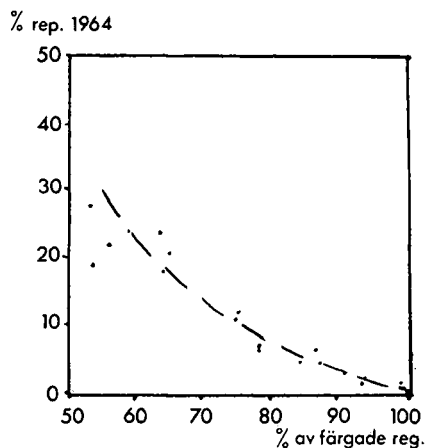

Fig. 6. Memphis.

Tabell över alla precincts med över 50 % färgade:

% färgade av reg.	antal precincts	% Goldwater
90—100	38	1,1
80—89,9	5	4,4
70—79,9	3	10,2
60—69,9	3	21,0
50—59,9	4	23,4

Som en jämförelse med dessa siffror kan nämnas att i de 38 i den översta kategorin fick Nixon i allmänhet mellan 20 och 35 % av rösterna och ingenstans under 19,5 %.

Ungefär 70.000 negrer röstade i Shelby 1964; totalt avgavs ca. 212.000 röster.⁴⁶ Det ovanstående bevisar att i varje fall Memphis' negrer röstade som ett block 1964 — Goldwater fick knappast mer än en negerröst på 100. Hade han fått lika stor del av de färgades röster som Nixon, hade countyt varit hans med klar marginal.

Ytterligare en sak bör påpekas. Majoriteten av låginkomstprecincts finns i negerdistrikten, men ett fåtal har övervägande vit befolkning. De redovisas här:

Årlig familjeinkomst	% färgade	% Nixon	% Goldwater
—\$ 2.000	10	27,1	50,4
\$ 2.000—\$ 3.000	16	29,1	45,7
» »	15	45,7	52,3
» »	4	59,6	63,7
» »	13	55,4	53,4
» »	35	58,6	51,7
» »	1	51,6	63,9

⁴⁶ »Memphis Commercial Appeal» 5/11 1964.

Också i dessa precincts tycker man sig märka en tendens till att ras ofta betyder mera än ekonomisk klass; på annat sätt är det svårt att förklara de stora förändringarna i några av fallen.

Man medgav i republikanska högkvarteret att det intryck de färgade hade av partiet var 'förskräckligt'. Detta är säkert till stor del självförvällat: segregationistisk propaganda cirkulerade 'inofficiellt' under valkampanjen, och republikanernas stora vinster bland medel- och arbetarklass anses även bland ledarna vara ett utslag av »lily-whitism».⁴⁷

Uppskattningsvis 70—75 % av de vita rösterna i Shelby gick 1964 till GOP, och ändå förlorade man. Utan något stöd bland de färgade kan man numera inte vinna något val i Memphis: detta torde vara orsaken till att förhandlingar påbörjats med George Lee om en återförening.⁴⁸

I Memphis synes 1964 års val, trots att det infekterades av rasfrågor, ha bragt över de flesta s. k. konservativa till GOP — denna process verkar dock ha pågått under 10—15 år och skett i snabbare takt sedan demokratiska partiet kommit att domineras av de liberala.⁴⁹ Ett av nya gardets mål har varit ett 'hälsosamt tvåpartisystem' i Shelby. Ett tvåpartisystem har man fått. När det domineras av raspolitik, vilket tycks ha varit fallet 1964, finns det skäl att ta bort adjektivet.

B. Knoxville

Knoxville ligger mitt i det traditionellt republikanska östra Tennessee. Organisationen av partiet har inte varit så fast som i övre Tennessee utan tillåtit ett tämligen fritt spel mellan olika riktningar inom partiet och på senare år också mellan partierna. Sedan 1950 har en moderat-konservativ grupp varit styrande i republikanska partiet, ledd av Howard Baker Sr., kongressman från 2:a distriktet till sin död 1964. De senaste 10 åren har inneburit att demokraterna successivt förbättrat sin ställning i staden, men ännu har man inte lyckats vinna någon plats i kongressen. Även demokraterna verkar vara splittrade på flera faktioner. Inom båda partierna är olika ledare intresserade av bara en speciell sektor av styrelsen, en av borgmästar- och sheriffval, en annan av statslegislaturen, en tredje av nationell politik osv. Allt detta förhindrar uppkomsten av ett

⁴⁷ Intervju med Dan Kuykendall.

⁴⁸ Intervju med George W. Lee.

⁴⁹ »Nashville Tennessean» 8/8 1958.

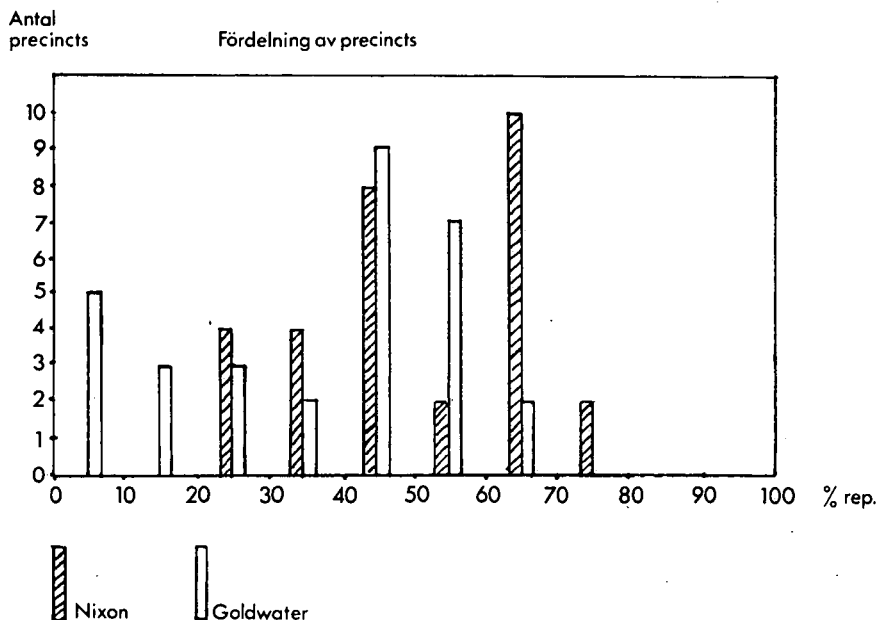

Fig. 7. j. Knoxville.

strängt disciplinerat tvåpartisystem med klara skillnader mellan partierna.⁵⁰

Valen 1960 och 1964

I Knoxville⁵¹ gick republikanernas andel av rösterna ner från ungefär 56 % 1960 till ca. 46 % 1964. Medan Nixon hade mest precincts i kategorin 60—70 %, var de flesta för Goldwater mellan 40 och 50 %. Stapelraden tog ett par steg nedåt i procentskalan från 1960 till 1964. Nixons högsta procenttal var 78, det lägsta 22; Goldwater vann som bäst 69 % och gick ner så långt som till 3,5 %. Fördelningen av staplarna för Goldwater var betydligt mera normal än vad fallet var i Memphis, men även i Knoxville fanns en slående koncentration av precincts mellan 0 och 20 %. Nixon vann 14 precincts av 30, Goldwater blott 8. Jämfört med 1960 förlorade Goldwater i alla precincts utom 2, medan ett var oförändrat.

De 6 precincts, som gav högst röstprocent till Nixon, var också de 6 bästa för Goldwater. Men procenttalet i dessa sjönk med 10,6.

⁵⁰ Intervju med Howard Baker Jr. 5/4 1965.

⁵¹ Uppgifterna till detta avsnitt kommer från US Census 1960: Census tracts: Knoxville; samt från »Knoxville News-Sentinel» 9/11 1960 och 4/11 1964.

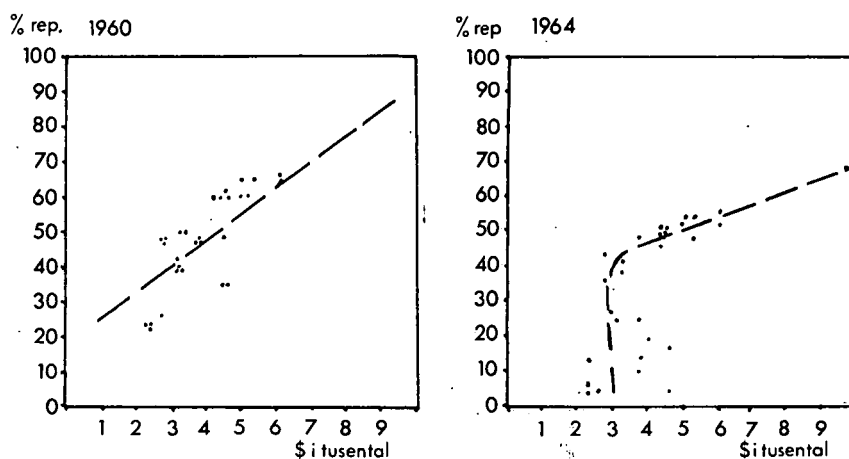

Fig. 8. Knoxville,

Nixons 6 sämsta, av vilka 5 hörde till bottenkiktet också 1964, föll med 19,8 %.

Röstning efter ekonomiska klasslinjer var tydlig 1960: frihandslinjen antyder ett gott samband mellan hög familjeinkomst och hög republikansk andel av rösterna. 1964 års val visar en ganska god korrelation i precincts med över 40 % för Goldwater. Under denna gräns försvinner dock sambandet. Bland låginkomstprecincts finner man inga drastiska uppsving från 1960 till 1964 men väl några kraftiga republikanska förluster. Man kan inte spåra någon »white backlash» i Knoxville.

Negerbefolkningen i Knoxville är liten, blott 18 % av den totala. 6 precincts har mellan 60 och 90 % färgade: dessa är Goldwaters 6 sämsta med procentsiffror mellan 13 och 3,5. Uppenbarligen skördade inte Goldwater några vinster heller bland Knoxvilles negerbefolkning.

I Memphis innebar 1964 års val att en vid klyfta uppstod mellan Goldwater- och icke-Goldwater-precincts. Detta fenomen är inte framträdande i Knoxville: här tenderade i stället alla precincts att följa med i en rörelse nedåt i procent GOP-röster jämgört med 1960. En klar anti-Goldwatertendens kan dock spåras i negerprecincts; däremot är det svårt att se något inflytande av segregationiströster. Även 1964 kan man i områden med över 40 % för GOP finna att ekonomisk klass betytt mycket för väljarbeteendet i Knoxville.

Sammanfattning

Efter valet 1964 kan Tennessee-politiken kort sammanfattas i följande punkter:

1. Allt tyder på att statens negrer levererade en aldrig tidigare uppnådd majoritet för demokratiska partiet, inte bara i de städer som här undersökts. Men trots att Tennessee beräknas ha den högsta procenten registrerade färgade i Södern (omkr. 70 % av de röstberättigade negrerna), finns ännu några landsbygdsområden i väster, där de hindras från att rösta i full utsträckning. Detta gäller särskilt Fayette och Haywood counties.⁵²

2. Fackföreningarna tycks ha stått tämligen enade bakom demokraterna. Undantag här är Chattanooga, där Ku Klux Klan har ett visst inflytande i fackföreningar,⁵³ och kanske Memphis.

3. Betydelsen av »back-lash»-röster blev inte så stor som många väntat. Men i Chattanooga och Memphis var den märkbar liksom i västra Tennessees plantageområden. I de senare fick Goldwater säkert många röster bland folk, som fortfarande anser sig vara demokrater, »riktiga» sådana.

4. a) Inom demokratiska partiet finns Kefauverandan kvar; detta demonstrerades i den liberala flygelns dominans 1964. Bass' seger över guvernör Clement är det viktigaste beviset på detta. Men ännu återstår att se om liberalerna är mäktiga att erövra guvernörsposten och andra ledande statliga ämbeten.

b) Republikanerna innehåller två större element: det ena en starkt konservativ Goldwaterriktning, ideologiskt inriktad, med Memphis och Chattanooga som centra; det andra en moderat-konservativ riktning, mera intresserad av praktisk politik än ideologi, med fäste i östra Tennessee.⁵⁴ Om man lyckas kontrollera motsättningarna, bör detta stimulera intresset inom partiet; om man misslyckas, kan det hela resultera i en bitter maktkamp. Nu tycks partiet vara bäst organiserat i 3:e och 9:e distriktet, i vilka Goldwaterfalangen är dominerande, men också 1:a distriktet är starkt.⁵⁵

5. Städerna har varit föremål för republikanska förhoppningar om en ljusnande framtid: av de fyra stora har blott Nashville ibland styrts av icke-konservativa element. Men om labor och de färgade fortsätter att visa samma enhet som 1964, lär GOP få svårt att

⁵² »Chattanooga Daily Times» 8/11 1964.

⁵³ Parks, a. a.

⁵⁴ Intervju med Howard Baker Jr.

⁵⁵ Intervju med Dan Kuykendall.

dominera stadsområdena i framtiden.⁵⁶ Detta skulle alltså innebära att städerna blev mera lika dem i norr.

6. GOP spenderade mera pengar, insamlade i staten, än någonsin tidigare. Detta beror bl. a. på att man verkligen ansträngde sig att få kandidaterna valda. Uppskattningar av partiets kampanjutgifter varierar mellan 1 och 2 miljoner dollar. De två senatskampanjerna antas ha kostat mellan \$ 600.000 och \$ 800.000 tillsammans.⁵⁷ Antagligen spenderade GOP mer än demokratkandidaterna, men då är att märka att dessa satsat mycket pengar i primärvalet (Bass t. ex. troligen \$ 200.000) och genom detta redan var kända i staten.

7. Det är knappast längre rättvist att tala om två suveräna enpartisystem i Tennessee. Ett modifierat tvåpartisystem är en bättre term. Modifikationerna består i resterna av det gamla mönstret: fortfarande är 1:a distriktet samt vissa delar av Cumberlandbergen mycket republikanska, isolerade och dominerade av »hill-billy»-moral, och fortfarande har GOP svårt att komma in i mellersta Tennessee. Men traditioner bryts ner, stadsområdena förändras i både öster och väster, och i Nashville finns en militant GOP-organisation. Röstning efter ideologiska eller åtminstone ekonomiska mönster tycks ha varit vanlig 1964: det är dock möjligt att den liberala vinden var ett resultat av Johnsons landslide. I statslegislaturen har t. ex. vinterns session vid flera tillfällen visat upp en koalition av konservativa demokrater och republikaner, stark nog att besegra de liberala demokraterna.⁵⁸

⁵⁶ Parks, a. a.

⁵⁷ Intervju med Dan Kuykendall.

⁵⁸ »Knoxville News-Sentinel» 29/1 1965.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDE

H.-K. Rönblom. In memoriam

Som statsvetenskapsman arbetade H.-K. Rönblom främst inom två områden, dels folkrörelserna, huvudsakligen den liberala, dels press—tryckfrihet.

Rönbloms förstlingsarbete var hans välkända doktorsavhandling »Frisinnade landsföreningen 1902—1927. Skildringar ur den liberala organisationsrörelsens historia i vårt land» (Stockholm 1929). Som framgår av förordet var boken ett beställningsarbete; initiativtagare var David Bergström. Förhållandet belyses närmare i brev till Bergström från Rönbloms lärare Axel Brusewitz (Bergströms samling, UUB). Den 7 juni 1926 skrev Brusewitz bland annat: »Vad Rönblom beträffar, så har han inte än börjat med doktorsavhandling, och det kunde för honom bli ett uppslag att göra något av frisinnade landsorganisationen och det liberala samlingspartiet. Som jag nämnde ligger det något tungt i hans psyke kanske, men det jag sett av honom i skrift är formellt bra och jag tror att han väl skulle förstå syftet med detta arbete och göra det lättläst. Därtill kommer, att han bör ha bakgrunden för den svenska liberalismens historia ganska väl klar för sig genom de seminarieövningar vi bedrivit över svenskt partiväsen ett helt läsår. Någon nytta borde han ha av de uppsatser som han dels själv skrivit, dels andra gjort här på seminariet. Slutligen är han själv liberal, f. n. Verdandis ordf., och alltså på ett särskilt sätt personligt intresserad av uppgiften.»

Rönbloms avhandling fick vid framläggandet ett kritiskt mottagande. Fakultetsopponenten Edvard Thormøen framhöll i Statsvetenskaplig Tidskrift (årg. 1930 s. 99 f.) »att den går till gränsen av det tillåtliga beträffande slarvfel; att den bygger på ett jämförelsevis ensidigt, dessutom jämförelsevis lätt åtkomligt material, vilket icke kan sägas vara använt med fullt tillräcklig noggrannhet, kritisk skärpa och historisk teknik; den kännetecknas även i så måtto av en viss ytlighet, som uppdykande svårigheter eller specialproblem gärna kringgås, om de ens av författaren observeras». Thormøen tillade dock: »Som krönika är den emellertid givetvis i all huvudsak riktig . . . Avhandlingens främsta förtjänst ligger, utom i den klara och angenäma formen, i den flera gånger påpekade framställningen av partiorganisationen. Här uppnås ej blott, men överträffas, vad förf. i förordet säger sig vilja eftersträva, nämligen att giva en vetenskapligt antaglig bild av det forna liberala, nu frisinnade partiets organisatoriska utveckling.»

Det kritiska mottagandet var begripligt: Rönbloms framställning är ofta opålitlig i detaljer och bitvis ganska ytlig. I ett längre tidsperspektiv är

man inte desto mindre benägen att mera än vad Thernænius gjorde framhäva förtjänsterna. »Frisinnade landsföreningen 1902—1927» framstår — trots de uppenbara bristerna — som en innehållsrik, användbar och välskriven bok.

Inom sitt första huvudområde publicerade Rönblom vidare en uppsats om liberalismens idéer (i samlingsvolymen »De politiska åskådningarna», Stockholm 1931, andra uppl., Stockholm 1936) och en om den svenska liberalismen 1902—1952 (i samlingsvolymen »På liberalismens grund», Stockholm 1953, även utg. separat som »Den liberala folkrörelsen 1902—1952», Stockholm 1952).

Rönbloms främsta arbete inom det andra huvudområdet är »Tryckfriheten i Sverige» (Stockholm 1940). Boken är en av de bästa i vår för all del ganska magra litteratur om tryckfriheten — klar, redig och välskriven. Man kan också nämna den populära lilla skriften »Tidningar och tidningsläsning» (Stockholm 1949).

Som detektivromanförfattare kom Rönblom inte sällan in på sina statsvetenskapliga specialområden. »Höstvind och djupa vatten» (Stockholm 1955) utspelas till stor del i en godtemplarloge. I »Död bland de döda» (Stockholm 1954) finns en skildring av en soaré i en godtemplarlocal; de sidorna (s. 117 ff) skulle i all sin ironiska lekfullhet förtjäna att ingå i en samhällsvetenskaplig eller socialhistorisk antologi. Och i »Döden i grytan» (Stockholm 1957), där miljön är en kvällstidning i Stockholm, finns (s. 148 f, 193 f) en upplysande genomgång av den pressrättsligt intressanta frågan hur långt en journalists tystnadsplikt sträcker sig.

Torbjörn Vallinder

Friare Sovjetval?

En svala gör ingen sommar. Ordspråket är internationellt och användes även i Sovjetunionen, där det i mars 1965 företagits allmänna val till lokala sovjeter. Samtidigt som valsiffrorna publicerades meddelades det att kandidaterna i vissa fall inte uppnått den föreskrivna absoluta majoriteten bland väljarna och således inte heller blivit deputerade i sovjeterna. Sådana medgivanden är inte helt nya i den sovjetiska valstatistiken. De har gjorts tidigare, bl. a. under åren omkring 1950, fast de har lyst med sin frånvaro på senare tid. De har emellertid förut blivit föga uppmärksammade, och det kan därför vara intressant att närmare granska det valresultat som nu föreligger.

Valsiffrorna för Ryska Federationen, den största av de femton sovjetrepublikerna, kan studeras i nr 12 av »Vedomosti Verchóvnogo Sovéta RSFSR», en officiell tidskrift som utges av republikens Högsta Sovjet. I en tabell här nedan har olika data rörande valet sammanställts. Den officiella kommunikén hävdar med full rätt att »väljarna enhälligt röstade för kommunisternas och de partilösa folkliga block». 170, eller mer än tre fjärdedelar av de inemot 200 kandidater i hela unionen som inte lyckades samla hälften av rösterna i sina valkretsar, hade ställt upp i Ryska Federationen. Mot dessa 170 står en överväldigande majoritet av 1.059.085 kandidater, som

liksom förr om åren valdes nästan enhälligt. Andelen röster för de officiella kandidaterna utgör liksom tidigare mellan 99 och 100 procent av hela antalet röster. Fortfarande är det i hela Sovjetunionen endast ett par hundra tusen väljare som strukit den officiella kandidatens namn på sin valsedel.

De 170 kan snarare betraktas som olycksfall i arbetet än som ett adekvat uttryck för en folkopinion. Ett närmare studium av valutgången är emellertid inte ointressant. Valsiffrorna anger nämligen klart vilken typ av valkretsar som varit kritiska. Om man till att börja med endast utgår från antalet fallna kandidater kan man se ett samband mellan detta och partiets traditionellt starkare grepp över stadsbefolkningen och dess arbetarklass. De kandidater som inte fått hälften av rösterna i sina valkretsar är nästan helt koncentrerade till landsbygden (168 på landsbygden, 2 i städerna).

Det är emellertid inte riktigt att förklara denna fördelning med partiets allmänna ställning på landsbygden (där bl. a. andelen partimedlemmar fortfarande är långt lägre än i städerna). Bland annat är de allmänna röst-siffrorna inte lägre på landsbygden än i städerna, vilket man skulle ha rätt att vänta sig om denna förklaring var giltig. Istället frapperas man av bristen på korrelation mellan andelen negativa röster och andelen fallna kandidater till olika typer av sovjetar. Det stora flertalet av samtliga kandidater valdes till sovjetar i städer och byar (en mindre del blev deputerade i regionala o a sovjetar). I städerna avlämnades 0,82 procent av rösterna mot de officiella kandidaterna, i byarna 0,79. Men medan endast 2 kandidater föll igenom i städernas valkretsar, misslyckades inte mindre än 157 kandidater i byarnas valkretsar.

Antalet valkretsar, och således också antalet kandidater, skiljer sig något för stad och landsbygd (uppskattningsvis en kvarts miljon i städerna, och säkert minst dubbelt så många i byarna) men detta utjämnar inte den kraftiga skillnaden mellan andelen negativa röster och antalet fallna kandidater i städer och byar. Förklaringen kan istället sökas i valkretsarnas storlek. Epligt gällande vallag för RSFSR skall en valkrets i en by i regel omfatta 100 invånare, i städerna däremot 300 eller fler beroende på invånarantalet, med 1100 som övre gräns (i Moskva och Leningrad omfattar kretsarna 6000 invånare). Det är lättare att tänka sig att en liten valkrets på landet där alla känner varandra går samman mot en kandidat än att en avsevärt större valkrets i en mer anonym stad omfattar en gemensam negativ attityd till en viss kandidat (byarnas starkare sociala sammanhållning kan också ses som en bidragande orsak till partiets relativt svaga ställning på landsbygden: motståndet i byarna mot politiskt tryck utifrån kan tänkas hålla stånd segare än i de mer anonyma och rörliga städerna).

Hypotesen att det är valkretsarnas storlek som är avgörande för utfallet i byarna stöds av en jämförelse mellan utfallet i städerna å ena sidan och rajonerna å den andra (rajonerna är de större administrativa enheter i vilka byarna ingår). Valkretsarna i RSFSR:s 1464 rajoner är till antalet ungefär hälften så många som kretsarna i republikens 901 städer. I rajonerna föll endast 3 kandidater igenom, nästan lika med städernas två. Rajonernas valkretsar är väsentligt större än byarnas: i regel en valkrets per 1000 invånare mot byarnas en per 100. Det relativt dåliga utfallet i byarna har således snarare med valkretsarnas storlek att göra än med partiets all-

Valen till lokala sovjeter i RSFSR den 14 mars 1965.

Administrativa enheter vilkas sovjeter valet avser	Antal sådana enheter ¹⁾	Normalt antal invånare per valkrets ¹⁾	Uppskattat antal valkretsar	Valdeltagade ²⁾	Andel röster mot kandidaten ²⁾	Antal ej valda kandidater ²⁾
Kraj	6	7000	500—1000	99,94 %	0,50 %	—
Oblast	54	7000	5—10 t.	99,90	0,66	—
Okrug	10	1500	1000—1500	99,88	0,84	—
Rajon	1464	1000	100—200 t.	99,96	0,66	3
Stad	901	300—1100	200—300 t.	99,90	0,82	2
Stadsdel	241	500	30—40 t.	99,88	0,78	—
By	21922	100	500—700 t.	99,97	0,79	157
Liten by (»posëlok»)	1747	100	30—40 t.	99,90	1,16	8
Samtliga	—	—	1059255 ²	—	—	170

¹ »Förordningar om val till arbetande deputerades råd i kraja, oblasti, okrug, rajoner, städer, byar och posëlki i RSFSR» av den 2 oktober 1950 med efterföljande ändringar, tryckt i »Sbornik ofitsialnych dokumentov primenitel'no k kursu sovetskogo gosudarstvennogo prava», red A. I. Lepesjkin, Moskva 1964, s. 454—477.

² Vedomosti Verchovnogo Soveta RSFSR, Nr 12, 25 mars 1965, s. 243.

männa ställning på landsbygden. Den senare framträder knappast alls direkt i valstatistiken.

Den reella betydelsen av att ett litet antal kandidater faller igenom är praktiskt taget lika med noll. Inte ens på landsbygden utgör de mer än en bråkdel av en promille av antalet uppställda kandidater, och någon betydelse för den politiska frihetens sak i Sovjetunionen kan de självfallet inte ha. Det centrala är att partiets grepp över nomineringarna i de sovjetiska enmansvalkretsarna är lika fast som någonsin. Följderna inskränker sig i praktiken till att 170 nya kandidater nomineras och väljs i RSFSR, sannolikt med traditionella majoriteter.

Detta hindrar inte, att valen till sovjeterna i framtiden, inom den snäva ram som är given, i växande grad kan komma att åtföljas av valnederlag och nyval, helt enkelt därför att väljarna inte i samma utsträckning som förr kan drivas till positiv röstning utan en återgång till en polisstats bryskare metoder. Själva det faktum att de sovjetiska tidningarna nu erkänner ett om än mikroskopiskt litet antal valnederlag utgör också i sig en stimulans till väljarna att i fortsättningen ta vara på möjligheten att på valsedeln stryka över namnet på den officiella, och ende, kandidaten för »kommunisternas och de partilösa folkliga block», som »valalliansen» mellan partimedlemmar och partilösa fortfarande kallas. I en obestämd framtid kan detta också tänkas tvinga de partistyrda nominerande instanserna att i ökad utsträckning ta taktiska hänsyn till väljaropinionen då de utser »blockets» ende kandidat. Inslag av sådana hänsynstaganden till

person skiljer sig från ett val mellan personer med olika åsikter i sakfrågor. Om möjligheten till ett sådant val introducerades i Sovjetunionen skulle det innebära ett första steg på vägen till en politisk demokratisering. I de nu aktuella valen till de lokala sovjeterna har väljarna endast vägrat godta de kandidater som företräder den officiella partilinjen.

Gunnar Nordenstam

LIT T E R A T U R G R A N S K N I N G A R

HENRY VALEN and DANIEL KATZ: *Political Parties in Norway*. Universitetsforlaget, Oslo 1964.

POUL MEYER: *Politiske partier*. Nyt Nordisk Forlag, Köpenhamn 1965.

En av de allra mest positiva följderna av sociologins växande inflytande på statsvetenskapen är det samtidigt växande intresset för systematiska studier av de politiska partierna som centrala bärare av de moderna politiska systemens huvudfunktioner. Det intresset finns naturligtvis också här i landet, även om det ännu inte hunnit ge upphov till någon bok, som ägnas åt att analysera och beskriva partisystemets roll inom det större politiska systemet. Den bok som kommer närmast att göra detta är typiskt nog amerikanen Rustows nu tio år gamla studie av Sverige som kompromisspolitikens land framför andra.¹

Men om Danmark respektive Norge har det sedan i år och i fjol funnits två böcker, som båda, på olika språk, har titeln »Politiska partier», som båda är starkt sociologiskt präglade, och som båda strävar efter att beskriva fakta inom ramen för en antydd teoretisk helhetssyn. Detta är viktiga likheter mellan två olika arbeten. Men olikheterna är ändå mycket stora mellan Aarhusprofessorn Poul Meyers bok om de danska partierna och det norsk-amerikanska sociologparet Henry Valens och Daniel Katz' bok om de norska partierna.

Meyers bok är helt enkelt först och främst avsedd att vara kursbok i statskunskap vid universitetet i Aarhus. Det förklarar att den delvis har blivit ganska elementär. Men det förklarar inte, varför Meyer, då han försöker lösa sin uppgift att antyda partisociologins viktigaste problem och illustrera dem med exempel från Danmark, så ensidigt använder fransmannen Maurice Duvergers idéer som utgångspunkt. I sitt mest kända arbete, som har samma titel som Meyers bok, ägnar sig Duverger som bekant främst åt två saker: att presentera en mängd fakta om partiorganisationer samt att definiera, klassificera och kategorisera dem till leda.² Det är särskilt den senare av Duvergers verksamhetsgrenar som Meyer förefaller onödigt imponerad av. Han har t. ex. fastnat för de två begreppen »artikulerade» och »centraliserade» partier och diskuterar ingående Duvergers idé om att »starkt artikulerade» partiorganisationer också är »komplicerade».³ Om

¹ Dankwart A. Rustow, *The Politics of Compromise. A Study of Parties and Cabinet Government in Sweden*. Princeton 1955.

² Maurice Duverger, *Les partis politiques*. Paris 1951. Senaste engelskspråkiga upplagan, London 1964.

³ Meyer, op. cit., sid. 32 ff.

man som Meyer och Duverger menar, att »artikulerade» partier är partier, som i sina statuter noggrant slår fast hur relationerna mellan partiorgan på samma och olika nivåer skall vara utformade, då blir denna hypotes inte mycket mer än en knappologisk tautologi. Och även om man definierar »komplicerad» på ett sätt som gör tautologibeskyllningen orättvis, är det svårt att se hur denna tankegång skall kunna bli utgångspunkt för fruktbar analys.

Poul Meyer är självfallet inte omedveten om att det finns ett helt annat slag av politisk sociologi än den abstrakt klassificerande variant som Duverger representerar. Han har t. o. m. själv skrivit en både utmärkt och stimulerande introduktionsbok om den moderna samhällsvetenskapens verklighetssyn och grundproblem, ett nordiskt pionjärbete i sitt slag.⁴ Så mycket mer förvånande är det därför att han i sin nyutkomna lärobok ställer sig mer eller mindre skeptisk mot den amerikanska politiska sociologins teoretiskt sunda och politiskt intressanta inriktning på samspelet mellan social och politisk struktur. Det är t. ex. på mycket lösa boliner Meyer avvisar Lipsets väl underbyggda påstående i boken »Political Man»,⁵ att man hittills så gott som alltid kunnat placera in politiska partier på vänster-högerskalan genom att undersöka den sociala sammansättningen av deras väljarunderlag.⁶ Det är förmodligen bara om man stirrar sig blind på den bristande överensstämmelsen mellan partiprogram och praktisk politik i moderna välfärdssater som vänster-högerskalan *måste* bli oanvändbar.

Det är synd att ingen försökt sig på att skriva en bok liknande Meyers, men om de svenska partierna istället för de danska. Av det magra empiriska material om partiernas sociala underlag att döma som stått till Meyers förfogande skulle en sådan bok ha kunnat bli betydligt fylligare och konkretare utan att därför förlora i teoretiskt intresse. Ty vi börjar faktiskt veta en hel del om svensk politik från sociologiska utgångspunkter, främst genom det arbete som utförts vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg i samarbete med Statistiska centralbyrån.⁷ Om Meyer hade haft tillgång till motsvarande fakta om dansk politik, skulle han förmodligen ha letts bort från en del av de resonemang han nu för kring Duvergers sterila hypoteser och istället lockats längre in i det fruktbara samspelet mellan fakta och teori som är den moderna samhällsvetenskapens finaste egenskap.

Valen—Katz' bok om de politiska partierna i Norge är istället ett mycket gott exempel på ett sådant samspelet mellan fakta och teori. Den består i huvudsak av en redogörelse för resultaten av en sociologisk intensivundersökning inför stortingsvalet 1957 bland väljare och lokala politiska ledare i Stavangerområdet. Denna redogörelse står emellertid inte ensam och lösryckt ur sitt sammanhang utan behandlas hela tiden av författarna som en delstudie av det studieobjekt som hela Norges politiska system utgör.

⁴ Poul Meyer, Politisk videnskab. Berlingske leksikon bibliotek, Berlingske forlag, Köpenhamn 1962.

⁵ Seymour Martin Lipset, Political Man. Garden City: Doubleday, 1960.

⁶ Meyer, op. cit., sid. 168.

⁷ De färskaste rapporterna är Bo Särilviks artikel i denna tidskrift, häfte 4, 1964, sid. 185—219, samt Sveriges Officiella Statistik, Riksdagsmannavalen åren 1961—1964, II, Statistiska centralbyrån, Stockholm 1965.

Genom att författarnas teoretiska utgångspunkter anges i början av boken, kan delstudien också användas till att belysa dessa utgångspunkter. Genom att delstudien dessutom är upplagd på ungefär samma sätt som en motsvarande studie i USA,⁸ kan de norska resultaten vidare placeras in i ett ännu större sammanhang och läggas till grund för intressanta jämförelser mellan Norge och USA, vilket också görs på flera ställen i boken.

»Political Parties in Norway» är alltså en helt annan och ambitiösare typ av bok än Meyers »Politiske partier». Den vill bidra till vidareutvecklingen av vår vetenskapliga kunskap om den politiska verkligheten, inte bara beskriva och sammanfatta. Det kan utan vidare slås fast, att Valen—Katz också har givit oss ett sådant bidrag till den politiska vetenskapen med sin bok om Norge. Förutom en bra och överskådlig sammanfattning av Norges politiska liv sedan 1814, har de åstadkommit en mycket givande analys av flerpartipolitik i en modern demokrati från följande tre utgångspunkter:⁹

1. Partiverksamhetens effekt på väljarkårens attityder, uppfattningar och valbeteende.

2. Sambanden mellan röstningspreferenser och andra faktorer samt dessa preferensers stabilitet.

3. Likheter och olikheter mellan de politiska partierna med avseende på ledares och väljares olika attityder till sådana saker som partienighet, partimål, partiledarskap och identifiering med partiet.

Boken är full av intressanta data och uppgifter och det är svårt att i en recensionsartikel välja ut vissa av dem för kommentar, eftersom de flesta tänkbara urvalskriterier i så fall skulle göra artikeln lika lång som boken. Särskilt en svensk statsvetarpublik borde ha stor glädje av att studera Valen—Katz närmare, eftersom det finns så många viktiga likheter mellan politik och partistruktur i Sverige och Norge. (Där det istället finns olikheter, som det förstås också gör, blir dessa dessutom oftast ömsesidigt belysande.) »Political Parties in Norway» skulle antagligen bli en bra kursbok i politisk sociologi för två betyg vid svenska universitet. Ty om man ställer kraven på en kursbok, att den skall vara klar, innehållsrik och teoretiskt väl sammanhållen, då har Valen—Katz lyckats skriva en kursbok som motsvarar ganska högt ställda anspråk, även om detta inte varit huvudsyftet med deras arbete.

Allt detta innebär inte att »Political Parties in Norway» kan gå fri från invändningar. Det finns en del brister, som främst gäller okommenterade (omedvetna?) motsättningar mellan bokens olika delar. Det är möjligen en bagatell, att exakt samma tabell återkommer två gånger med delvis olika rubriker och med kolumner och rader omkastade.¹⁰ Sådant kan bero på bristfällig kommunikation mellan de två författarna och samma förklaring gäller kanske också det allvarligaste exemplet på en direkt motsättning mellan olika delar av boken. På sid. 122 presenteras nämligen korrelationskoefficienter, som illustrerar sambandet i de undersökta valdistrikten mel-

⁸ Daniel Katz and Samuel Eldersveld, *The Impact of Local Party Activity upon the Electorate*. *Public Opinion Quarterly*, 25 (1), 1961: 1—24.

⁹ Valen—Katz, *op. cit.*, sid. 3.

¹⁰ *Ibidem*, sid. 67 och 220.

lan andelen socialistiskt röstande (dvs röstande på socialdemokrater + kommunister) och andelen arbetare, andelen personer med arbetarklassbakgrund, samt andelen personer med religiös anknytning i urvalet. Korrelationskoefficienten för sambandet mellan socialiströstning och arbetarklassbakgrund i samtliga valdistrikt tillsammans är så hög som +0,92, medan sambanden med sysselsättning som arbetare och religiös anknytning illustreras av koefficienterna +0,79 respektive -0,65. Den sammanlagna («multipla») korrelationskoefficienten för de fyra faktorerna tillsammans blir också den +0,92. Av detta drar författarna slutsatsen att faktorerna »religiös anknytning» och »nuvarande yrke» har liten betydelse för valbeteendet, om »bakgrund i arbetarklassen» hålls konstant.¹¹ Detta låter i och för sig egendomligt och följer inte ur den presenterade tabellen annat än som en statistisk artefakt — särskilt inte om man också tar hänsyn till att det bland arbetarna finns många personer med bakgrund i annan miljö, främst bondemiljö. Detta senare påpekar författarna också som en tänkbar förklaring men står ändå fast vid sin slutsats från korrelationstabellen. Men så kommer plötsligt på sidorna 170 ff uppgifter som direkt motsäger den citerade slutsatsen utan att detta på något sätt kommenteras. Dessa senare uppgifter är mer normala till sitt innehåll och stämmer bl. a. bra med vad man vet om svenska väljares beteende. De visar att 31 % bland urvalets *tjänstemän*, vars fäder var arbetare, ämnade rösta socialdemokratiskt, medan 64 % av de *arbetare* i urvalet vars fäder var arbetare hade samma röstningsavsikt.¹² Om bakgrund i arbetarklassen hålls konstant, finns det alltså mer än dubbelt så många arbetare som tjänstemän med socialdemokratiska röstningsavsikter i urvalet. I detta sammanhang presenteras också en tabell som bl. a. visar, att 90 % av *arbetarna* tänkte rösta socialistiskt i de fall då fäderna både själva var arbetare och också tänkte rösta socialistiskt. I *tjänstemanna*-gruppen med likadana fäder var det bara 66 % som tänkte rösta socialistiskt. Detta resultat kommenteras på följande delvis märkliga sätt: »The political orientation of the father and his social class background are both of importance in affecting the voting behavior of his children. Where both of these factors are congruent their mutual reinforcement counteracts in good measure the present class membership of the voter.»¹³ Det är svårt att förstå anledningen till detta systematiska nedtonande av faktorn »nuvarande yrkes» eller »nuvarande klasstillhörighets» betydelse för partipreferenser. Den är uppenbarligen en faktor av stor betydelse, vilket ju inte minst framgår av Valen—Katz' eget material.

Det finns också andra invändningar som kan göras mot detta pionjärarbete. Vissa slutsatser är inte särskilt väl underbyggda och skulle mått bra av att läggas fram i form av hypoteser istället, t. ex. konklusionen att partimöten är ineffektiva som propagandamedel i valkampanjer.¹⁴ Andra slutsatser förefaller väl triviala, t. ex. den att valarbetares positiva bedömning av sitt partis chanser kan bero både på självbedrägeri och en medvetet pro-

¹¹ Ibidem, sid. 123.

¹² Ibidem, sid. 170.

¹³ Ibidem, sid. 177.

¹⁴ Ibidem, sid. 117.

pagandistisk attityd.¹⁵ Men helhetsintrycket av »Political Parties in Norway» blir trots dessa och andra invändningar mycket positivt på grund av bokens sunt empiriska uppläggning med redovisade utgångspunkter i en vettig teori, nämligen den att det politiska systemet är »öppet» och följaktligen bör undersökas både i förhållande till sig självt och till andra system med vilka det samverkar.

Båda de böcker jag här diskuterat saknar hittills motsvarigheter i Sverige. Detta är visserligen synd, men det borde också vara stimulerande. Ty det är svårt att tro, att den svenska statsvetenskapen länge till kan klara sig utan en sammanhängande och modern analys av vårt partisystems sätt att fungera inåt och dess funktioner i samhällssystemet i stort.

Lars Rudebeck

¹⁵ Ibidem, sid. 232 f.

TIDSKRIFTSÖVERSIKT

Ekonomisk Revy. (Stockholm) Årg. 22:1965. H. 5. *Mehr, H.*, Stockholms stads ekonomi, s. 284—297. — *Feldt, K.-O.*, Statens långtidsbudget, s. 298—304. — *Montgomery, A.*, Fransk ekonomi och EEC, s. 305—309. — *Anderberg, I.*, Rumäniens ekonomiska nationalism, s. 310—316. — **H. 6.** *Olsson, B.*, Den framtida arbetsmarknadsutvecklingen i Sverige, s. 342—348. — *Rydén, J.*, Personligt initiativ inom den offentliga förvaltningen, s. 349—360. — *Hörjel, N.*, Samordningen av Storstockholmstrafiken, 361—371. *Odeljell, B.*, Finansieringen — en flaskhals för bostadsbyggandet?, s. 372—376.

Swedish Journal of Economics — Ekonomisk Tidskrift. (Uppsala & Stockholm) Vol. 67:1965. Nr. 1. *Arlle, R.*, External Trade, Industrial Structure, Employment Mix, and the Distribution of Incomes: A Simple Model of Planning and Growth, s. 1—23. — *Odhnoff, J.*, On the Techniques of Optimizing and Satisficing, s. 24—39. — *Österberg, G.*, An Empirical Study of Labour Reallocation Gains in Sweden 1950 and 1960, s. 40—73. — *Puu, T.*, A Note on the Theory of Consumption for Several Time-Periods with Respect Foresight, s. 74—79. — **Nr. 2.** *Åberg, Y.*, The Relationship between Wage and Employment Changes in Individual Firms, s. 101—124. — *Frostman, L.*, The Concept of Time Centre in Investment Theory and Its Relation to the Average Period of Investment, s. 125—150. — *Fridén, L.*, Income Distribution in Sweden after the Second World War, s. 151—154. — *Arvidsson, G.*, and *Odhnoff, J.*, Reply to Puu, s. 155—156.

Finsk Tidskrift. (Åbo) Årg. 90:1965. H. 3—4. *Mustelin, O.*, Pressen och opinionsbildningen, s. 123—125. — *Wikman, R.*, Det akademiska studiet, s. 126—131. — *Smeds, H.*, Afrika — utvecklingskontinenten, s. 132—161. — **H. 5.** *Westman, S.-O.*, Våra kommuners framtid, s. 195—202. — **H. 6.** *Ringbom, L.-P.*, Vårt behov av utredningar, s. 243—247. — *Westermarck, N.*, Internordiskt forskarutbyte, s. 255—266.

Förvaltningsrättslig Tidskrift. (Stockholm) Årg. 28:1965. H. 1. *Kaijser, F.*, De kommunala besvärgrunderna i nutida rättspraxis, s. 1—29. — *Strömberg, H.*, Vad menas med fastighets»anslutning» till allmän vatten- och avloppsanläggning?, s. 30—32. — *Jansson, L.*, Några spörsmål om en bils tjänstevikt och automobilskatt, s. 33—37.

Liberal Debatt. (Stockholm) Årg. 18:1965. Nr. 4. *Bargholz, P.*, Forskningens varför och varthän, s. 34—37. — *Ojstad, H.*, Det etiske studium, s. 38—40.

Nordisk Tidskrift. (Stockholm) Årg. 41:1965. H. 3. *Aminoff, T.*, Finland 1964, s. 154—165.

Nya Argus. (Helsingfors) Årg. 58:1965. Nr. 8. *Jansson, J.-M.*, Kring utbildnings-samhället, s. 107—109. — **Nr. 9—10.** *Numelin, R.*, Finlandsfrågan i svensk politik, s. 127—129. — *Hannula, R.*, Dagspressen i Sverige — och hos oss, s. 129—131. — **Nr. 11.** *Barck, P. O.*, Åbo Akademi och framtiden, s. 147—149. — *Kihlman, C.*, Censur

och kränkthet, s. 155—157. — Nr. 12. *Blinki, S.*, Israel och u-länderna, s. 163—165.

Politisk Tidskrift. (Stockholm) 1965. H. 4. *Lindgren, K.*, Högt spel i Vietnam, s. 102—105. — *Andersson, G.*, Centern och fackföreningarna, s. 106—108. — *Pettersson, L.*, Atomvapen — Ja!, s. 115—116. — *Agius, R.*, Kontroll av kommunala beslut, s. 116—118.

SACO-tidningen. (Stockholm) Årg. 12:1965. Nr. 6. *Nykvist, L.*, och *Östergren, B.*, Utbildning och inkomster, s. 121—127. — *Nykvist, L.*, Nettoprisindex med begränsat användningsområde, s. 141—142.

Scandia. (Lund) Band 31:1965. H. 1. *Waller, S.*, Riksstämman Brünings avgång 1932, s. 55—140. — *Karlbom, R.*, Ehrenheim och Fryxell. Till frågan om frihetstidens rehabilitering under 1800-talet, s. 173—188.

Svensk Tidskrift. (Stockholm) Vol. 52:1965. Nr. 4. *Heckscher, G.*, De intellektuella i politiken, s. 197—207. — *Jacobsson, G.*, Den offentliga sektorn, s. 208—215. — *Bengtsson, B.*, Stor-Stockholms samarbetsproblem, s. 216—220. — *Swartz, C.*, I dag röd, i morgon stöd, s. 226—232. — *Hagård, B.*, Kommunaldemokratien — en replik, s. 233—235. — Nr. 5—6. *Norwid, T.*, Mao Tse och världsstrategin, s. 261—270. — *Håmori, L.*, Storm över Asien, s. 271—279. — *Slavek, P.*, Vetenskapsmännens USA-emigration, s. 288—292. — *Enquist, K.-G.*, Valsättet och politiken, s. 293—298.

Tiden. (Stockholm) Årg. 67:1965. Nr. 3. *Strand, D.*, Européerna och atomtröskeln, s. 135—139. — *Granström, K.*, Länsdemokrati och regional samhällsplanering, s. 140—146. — *Forsman, L.*, Skandinaviska försvarsförhandlingar 1949 — och 1969?, s. 147—156. — *Ljunglöf, L.*, Polycentrism i världskommunismen, s. 165—171. — *Östlundh, H.-E.*, Mål och fostran i gymnasium och fackskola, s. 172—178. — *Ysander, B.-C.*, Varför behövs en budgetreform?, s. 179—184. — Nr. 4. *Åberg, C. J.*, Utbildningspolitik och lönebildning, s. 198—205. — *Schleimann, J.*, Var aktionen mot Stanleyville oundviklig?, s. 206—212. — *Elwing, C.*, RÅ och abortresorna, s. 213—219. — *Kellgren, N.*, Det internationella sambandet i framtidens riksdag, s. 220—223. — Nr. 5. *Bernitz, U.*, Pris- och konkurrenspolitiken inför framtiden, s. 261—269. — *Larsson, R.*, Nya aktörer i gammal pjäs. Sovjet-Kina efter Chrusjtjov, s. 275—279. — *Fredriksson G.*, Tingsten, Viktoria och framtiden, s. 280—286. — *Erlander, S.*, Metodvetenskap och utbildning, s. 287—292. — *Schimanski, F.*, Vad är imperialism, s. 298—305.

International Politikk. (Oslo) 1965. Nr. 2. *Haskel, B.*, Forsøket på at skape et skandinavisk forsvarsforbund, s. 92—131. — *Dørfer, I.*, Stalins nordiska balans, s. 132—150. — *Lange, C.*, Nordisk offentlig samarbeid — en regional integrasjonsprosess?, s. 151—164. — *Nilsson, S.*, Om begrepet maktbalans, s. 165—213.

Journal of Peace Research. (Oslo) 1965. Nr. 1. *Cooper, P.*, The Development of the Concept of War, s. 1—17. — *Singer, D.*, and *Hinomoto, H.*, Inspecting for Weapons Production: A Modest Computer Simulation, s. 18—38. — *Østgaard, E.*, Factors Influencing the Flow of News, s. 39—63. — *Galtung, J.*, and *Ruge, M.*, The Structure of Foreign News, s. 64—91. — Nr. 2. *Galtung, J.*, and *Ruge, M.*, Patterns of Diplomacy, s. 101—135. — *Etzioni, A.*, Strategic Models for a De-polarizing World, s. 136—146. —

Lanlicht, J., Public Opinion and Foreign Policy Decisions, s. 147—160. — *Smoker, P.*, Trade, Defence and the Richardson Theory of Arms Races: A Seven Nation Study, s. 161—176.

Nordisk Administrativt Tidsskrift. (Köpenhamn) 46. årg.:1965. H. 2. *Hammar skjöld, B.*, Förvaltningens ställning och uppgifter i dagens samhälle, s. 78—92. — *Modeen, T.*, Conseil d'État i Frankrike, s. 93—111. — *Sippola, S.*, Justeringen av statstjänstemännens avlöning i Finland, s. 112—118. — *Spleth, P., og Trolle, J.*, Danske domme af administrativ interesse, s. 119—137.

Nordisk Tidsskrift for International Ret og Jus Gentium. (Köpenhamn) Vol. 34:1964. Fase. 4. *Svenningsen, N.*, Den norsk-svenske reogrænsningskommission af 28. februar 1964, s. 262—277. — *Anderson, S.*, The Nordic Council and the 1962 Helsinki Agreement, s. 278—300. — *Grahl-Madsen, A.*, Wiener-Konvensjonen om konsulære forbindelser av 24. april 1963, s. 301—309. — *Åkerman, H.*, Förenta Nationernas säkerhetsstyrkor, s. 310—319. — *Brüel, E.*, F.N.'s økonomiske Krise, s. 320—324.

Tidsskrift for Rettsvitenskap. (Oslo) 1965. H. 3. *Trolle, J.*, Om objektiv «Egenrisiko» på Skadelidtes Side i Erstatningssager, s. 245—270. — *Lando, O.*, Anerkendelse af fremmede domme, s. 271—321. — *Philip, A.*, Om forslaget till revision af den nordiske ægteskabskonvention, s. 322—327.

Tidsskrift for samfunnsforskning. (Oslo) Årg. 6:1965. Nr. 2. *Hellevik, O.*, Stortingets utenrikspolitiske spørrevirksomhet, s. 91—112. — *Aubert, V.*, Folkemening om internasjonale spørsmål, s. 129—146. — *Jacobsen, K.*, Informasjonstilgang og likebehandling i offentlige virksomhet, s. 147—160.

Statsøkonomisk Tidsskrift. (Oslo) 79. årg.:1965. H. 1. *Stoltz, G.*, Problemer ved pristigning, s. 1—15. — *Langholm, O.*, Begrepet målbar nytte i lys av spillteori og teori for valg under usikkerhet, s. 16—33.

Økonomi og Politik. (Köpenhamn) Årg. 39:1965. Nr. 1. *Krogstrup, E.*, Landbrugets stilling i industrisamfundet, s. 3—15. — *Rastén, A.*, Træk af de senere års politiske udvikling i Tyrkiet, s. 16—29. — *Berg, J.*, De Gaulles republik II, s. 30—62.

American Economic Review. (Menasha, Wise.) Vol. 55:1965. Nr. 1. *Stigler, G.*, The Economist and the State, s. 1—18. — *Reynolds, L.*, Wages and Employment in a Labor-Surplus Economy, s. 19—39. — *Stein, J.*, International Short-Term Capital Movements, s. 40—66. — *Cross, J.*, A Theory of the Bargaining Process, s. 67—94. — *Floyd, J.*, The Overvaluation of the Dollar: A Note on the International Price Mechanism, s. 95—106. — *Gallaway, L.*, The Foundations of the "War and Poverty", s. 122—130.

American Journal of International Law. (Washington) Vol. 59:1965. Nr. 1. *Elias, T.*, The Charter of the Organization of African Unity, s. 243—267. — *Kunngi, T.*, State Succession in the Framework of Gatt, s. 268—290. — *Potter, P.*, Contemporary Problems of International Organization, s. 291—303. — *Fenwick, C.*, The Organization of Ameri-

can States, s. 315—320. — *Riesenfeld, S.*, The Decisions of the Court of Justice of the European Communities, 1961—1963, s. 325—334.

American Journal of Sociology. (Chicago) Vol. 71:1965. Nr. 1. *Wulbert, R.*, Inmate Pride in Total Institutions, s. 1—9. — *Laumann, E.*, Subjective Social Distance and Urban Occupational Stratification, s. 26—36. — *Segal, B., and Thomsen, P.*, Status Orientation and Ethnic Sentiment among Undergraduates, s. 60—67.

American Political Science Review. (Menasha, Wis.) Vol. 59:1965. Nr. 1. *Burnham, W.*, The Changing Shape of the American Political Universe, s. 7—28. — *de Jouvenel, B.*, Political Science and Prevision, s. 29—38. — *Bay, C.*, Politics and Pseudopolitics: A critical Evaluation of Some Behavioral Literature, s. 39—51. — *Froman, L., and Ripley, R.*, Conditions for Party Leadership: The Case of the House Democrats, s. 52—63. — *Murphy, W.*, Deeds under a Doctrine: Civil Liberties in the 1963 Term, s. 64—79. — *Tang Tsou and Halperin, M.*, Mao Tse-tung's Revolutionary Strategy and Peking's International Behaviour, s. 80—99. — **Nr. 2.** *Converse, P., and others*, Electoral Myth and Reality: The 1964 Election, s. 321—336. — *Wolfinger, R., and Heifetz, J.*, Safe Seats, Seniority, and Power in Congress, s. 337—349. — *Marshall, C.*, Character and Mission of a United Nations Peace Force, under Conditions of General and Complete Disarmament, s. 350—364. — *Holsti, O.*, The 1914 Case, s. 365—378. — *Yaney, G.*, Law, Society and the Domestic Regime in Russia, in Historical Perspective, s. 379—390. — *Stiefbold, R.*, The Significance of Void Ballots in West Germany Elections, s. 391—407. — *Leiserson, A.*, Scientists and the Policy Process, s. 408—416.

American Sociological Review. (Menasha, Wis.) Vol. 30:1965. Nr. 1. *Cohen, A.*, The Sociology of the Deviant Act: Anomie Theory and Beyond, s. 5—13. — *Elder, G.*, Family Structure and Educational Attainment: A Cross-National Analysis, s. 81—96. — *Nam, C., and Powers, M.*, Variations in Socioeconomic Structure by Race, Residence, and the Life Cycle, s. 97—102. — *Lipsitz, L.*, Working-Class Authoritarianism: A Re-evaluation, s. 103—109. — **Nr. 2.** *Parsons, T.*, Max Weber 1864—1964, s. 171—175. — *Lazarsfeld, P., and Oberschall, A.*, Max Weber and Empirical Social Research, s. 185—198. — *Shils, E.*, Charisma, Order, and Status, s. 199—212. — *Roth, G.*, Political Critiques of Max Weber: Some Implications for Political Sociology, s. 213—222. — **Nr. 3.** *Costner, H.*, Criteria for Measures of Association, s. 341—352. — *Gullahorn, J.*, Some Computer Applications in Social Science, s. 353—364. — *Blalock, H.*, Theory Building and the Statistical Concept of Interaction, s. 365—393. — *Cloyd, J.*, Small Groups as Social Institution, s. 394—402.

Behavioral Science. (Ann Arbor, Mich.) Vol. 10:1965. Nr. 2. *Marschak, J.*, Economics of Language, s. 135—140. — *Howard, A., and Scott, R.*, A Proposed Framework for the Analysis of Stress in the Human Organism, s. 141—160.

Canadian Journal of Economics. (Toronto) Vol. 31:1965. Nr. 2. *Breton, A.*, A Theory of Government Grants, s. 175—187. — *Stiegmman, A.*, A Reformulation of the Keynesian System, s. 188—192. — *Banks, M.*, Privy Council, Cabinet, and Ministry in Britain and Canada, s. 193—205.

Commentary. (New York) Vol. 40:1965. Nr. 1. *Gass, O.*, German Unification: Prospects and Merits, s. 25—38. — *Lichtheim, G.*, Palmerstonian America, s. 58—62.

Comparative Studies in Society and History. (Haag) Vol. 7:1965. Nr. 3. *Benda, H.*, Political Elites in Colonial Southeast Asia: an Historical Analysis, s. 233—251. — *Brant, P.*, Reflections on British and Roman Imperialism, s. 267—288. — *Sio, A.*, Interpretations of Slavery: The Slave Status in the Americas, s. 289—308.

Economica. (London) Vol. 32:1965. Nr. 126. *Rosenberg, N.*, Adam Smith on the Division of Labour: Two Views or One?, s. 127—139. — *Magumdar, D.*, Size of Farm and Productivity: A Problem of Indian Peasant Agriculture, s. 161—173. — *Allen, R.*, and *Mishan, E.*, Is the Substitution Term Ambiguous?, s. 215—222. — *Little, I.*, Welfare Economics, Ethics, and Essentialism, s. 223—225.

Foreign Affairs. (New York) Vol. 43:1965. Nr. 4. *Lüthy, H.*, De Gaulle: Pose and Policy, s. 561—573. — *Buchan, A.*, The Changed Setting of the Atlantic Debate, s. 574—586. — *Foster, W.*, New Directions in Arms Control and Disarmament, s. 587—601. — *Eban, A.*, Reality and Vision in the Middle East, s. 626—638. — *Abdul Rahman, T.*, Malaysia: Key Area in Southeast Asia, s. 659—670. — *Owen, H.*, NATO Strategy: What Is Past Is Prologue, s. 682—690.

International and Comparative Law Quarterly. (London) Vol. 14:1965. Part 2. *Alloth, A.*, Towards the Unification of Laws in Africa, s. 366—389. — *Hunnings, M.*, Pirate Broadcasting in European Waters, s. 410—436. — *Brownlie, I.*, Some Legal Aspects of the Use of Nuclear Weapons, s. 437—451. — *Seyersted, F.*, Jurisdiction over Organs and Officials of States, the Holy See and Intergovernmental Organisations (2), s. 493—527. — *Graveson, R.*, The Tenth Session of the Hague Conference of Private International Law, s. 528—578.

Journal of History of Ideas. (New York) Vol. 26:1965. Nr. 2. *McRae, R.*, "Idea" as a Philosophical Term in the Seventeenth Century, s. 175—190. — *Krieger, L.*, Kant and the Crisis in Natural Law, s. 191—210. — *Skolimowski, H.*, Analytical-Linguistic Marxism in Poland, s. 235—258. — **Nr. 3.** *Quinones, R.*, Views of Time in Shakespeare, s. 327—352. — *Armstrong, R.*, John Locke's "Doctrine of Signs": A New Metaphysics, s. 369—382. — *Grimsley, R.*, Kirkegaard and Leibniz, s. 383—396.

Journal of Modern History. (Chicago) Vol. 37:1965. Nr. 1. *Clifford, N.*, Sir Frederick Maze and the Chinese Maritime Customs, 1937—1941, s. 18—34. — **Nr. 2.** *Orlow, D.*, The Organizational History and Structure of the NSDAP, 1919—23, s. 208—226.

Journal of Politics. (Gainesville, Florida) Vol. 27:1965. Nr. 1. *Zariski, R.*, Intra-Party Conflict in a Dominant Party: The Experience of Italian Christian Democracy, s. 3—34. — *Plischke, E.*, Integrating Berlin and the Federal Republic of Germany, s. 35—65. — *Stern, R.*, The Sino-Indian Border Controversy and the Communist Party of India, s. 66—86. — *Canbery, T.*, The Americanisation of British Politics, s. 178—184. — **Nr. 2.** *Singer, D.*, Cosmopolitan Attitudes and International Relations Courses: Some Tentative Correlations, s. 318—338. — *Johnston, F.*, Politico-Military Organization in the United Kingdom: Some Recent Developments, s. 339—350. — *Anablowski, S.*, Neutralists and Neutralism, s. 351—361.

Journal of Political Economy. (Chicago) Vol. 73:1965. Nr. 2. *Mundell, R.*, Growth, Stability, and Inflationary Finance, s. 97—109. — *Duncan, B.*, Dropouts and the

Unemployed, s. 121—134. — *Ferguson, C.*, Time-Series Production Functions and Technological Progress in American Manufacturing Industry, s. 135—147.

Middle East Journal. (Washington) Vol. 19:1965. Nr. 1. *Cecil, C.*, The Determinants of Libyan Foreign Policy, s. 20—34. — *Ahmad, A.*, Cultural and Intellectual Trends in Pakistan, s. 35—44. — *Harris, G.*, The Role of the Military in Turkish Politics, Part I, s. 54—66. — **Nr. 2.** *Simpson, D.*, Development as a Process: The Menderes Phase in Turkey, s. 141—152. — *Ulman, H.*, and *Tachau, F.*, Turkish Politics: The Attempt to Reconcile Rapid Modernization with Democracy, s. 153—168. — *Wickwar, H.*, Food and Social Development in the Middle East, s. 177—193.

Midwest Journal of Political Science. (Detroit) Vol. 9:1965. Nr. 1. *Smith, P.*, The Games of Community Politics, s. 37—60. — *Scarrow, H.*, Distinguishing between Political Parties—the Case of Canada, s. 61—76. — *Flim, T.*, and *Wirt, F.*, Local Party Leaders: Groups of Like Minded Men, s. 77—98.

Parliamentary Affairs. (London) Vol. 18:1965. Nr. 3. *Lewis, N.*, The Constitutional Significance of Magna Carta, s. 249—254. — *Williams, P.*, Party, Presidency and Parish Pamp in France, s. 257—265. — *Walkland, S.*, Science and Parliament: The Role of the Select Committees of the House of Commons, s. 266—278. — *Johnson, N.*, State Finance for Political Parties in Western Germany, s. 279—292. — *Alderman, R.*, Discipline in the Parliamentary Labour Party 1945—51, s. 293—305.

Political Quarterly. (London) Vol. 36:1965. Nr. 3. *Fellowes, E.*, Changes in Parliamentary Life 1918—1961, s. 256—265. — *Marshall, G.*, Parliament and the Constitution, s. 266—276. — *Ryle, M.*, Committees of the House of Commons, s. 295—308. — *Wood, D.*, The Parliamentary Lobby, s. 309—322. — *Crick, B.*, The Prospects for Parliamentary Reform, s. 333—346. — *Barker, A.*, Parliamentary Studies 1961—65, s. 347—359.

Political Science Quarterly. (New York) Vol. 80:1965. Nr. 2. *Johnson, H.*, A Theoretical Model of Economic Nationalism in New and Developing States, s. 169—185. — *Ripley, R.*, Adams, Burke, and Eighteenth-Century Conservatism, s. 216—235. — *McCloskey, R.*, and *Ranney, A.*, Political Science: The State of the Profession, s. 277—287.

Political Studies. (Oxford) Vol. 13:1965. Nr. 2. *Weinstein, W.*, The Concept of Liberty in Nineteenth Century English Political Thought, s. 179—197. — *Ghosh, S.*, Decision-Making and Power in the British Conservative Party: A Case Study of the Indian Problem 1929—34, s. 198—212.

Public Opinion Quarterly. (Princeton) Vol. 29:1965. Nr. 1. *Carlsson, G.*, Time and Continuity in Mass Attitude Change: The Case of Voting, s. 1—15. — *Sellers, C.*, The Equilibrium Cycle in Two-party Politics, s. 16—38. — *Glaser, W.*, Television and Voting Turnout, s. 71—86.

Review of Politics. (Notre Dame, Ind.) Vol. 27:1965. Nr. 2. *Hardin, C.*, Issues in Legislative Reapportionment, s. 147—172. — *Love, W.*, Edmund Burke's Idea of the Body

Corporate: A Study in Imagery, s. 184—197. — *Vardys, S.*, Germany's Postwar Socialism: Nationalism and Kurt Schumacher (1945—52), s. 220—244.

Social Forces. (Chapel Hill, N.C.) Vol. 43:1965. Nr. 4. *Dinkel, R.*, Population Growth and Economic Development: Recent U.S. History and Computer Models of Analysis, s. 461—470. — *Allen, F., and Bentz, K.*, Toward the Measurement of Sociocultural Change, s. 522—531.

Social Research. (New York) Vol. 32:1965. Nr. 1. *Lichtman, R.*, Karl Popper's Defense of the Autonomy of Sociology, s. 1—25. — *Stewart, C.*, Land Reform as Fiscal Policy for Agrarian Nations, s. 98—109. — *Berger, P., and Kellner, H.*, Arnold Gehlen and the Theory of Institutions, s. 110—115.

Soviet Studies. (Oxford) Vol. 17:1965. Nr. 1. *Frank, Z., and Waelbroeck, J.*, Soviet Economic Policy since 1953: A Study of its Structure and Changes, s. 1—43. — *Holzman, F.*, More on Soviet Bloc Trade Discrimination, s. 44—65. — *Greenbaum, A.*, Soviet Jewry during the Lenin-Stalin Period, II, s. 84—92. — *Nover, A.*, Some Thoughts while Reading the Soviet Press, s. 97—102. — *Schlesinger, R.*, A Note on 'Confrontations of Opposite Value Systems', s. 103—105.

Western Political Quarterly. (Salt Lake City) Vol. 18:1965. Nr. 1. *Vines, K.*, Southern State Supreme Courts and Race Relations, s. 5—18. — *Ries, J.*, NATO Reorganization: A Critique and Analysis, s. 64—72. — *Fleming, D.*, What Is Our Role in East Asia?, s. 73—86. — *Gehlen, M.*, The Politics of Soviet Foreign Trade, s. 104—115. — *Rourke, F.*, Urbanism and the National Party Organizations, s. 149—163. — Nr. 2. Part 1. *Lomax, R.*, The Federal Personnel System and the Challenge of the Space Age, s. 263—274. — *Fagen, R.*, Charismatic Authority and the Leadership of Fidel Castro, s. 275—284. — *Bradley, P.*, Leftist Fissures in Singapore Politics, s. 292—308. — *Montago, G.*, Peaceful Coexistence: Pakistan and Red China, s. 309—317. — *Grumm, J.*, The Systematic Analysis of Blocs in the Study of Legislative Behaviour, s. 350—362. — *Simmons, R.*, The Washington State Plural Executive: An Initial Effort in Interaction Analysis, s. 363—381.

World Politics. (Princeton) Vol. 17:1965. Nr. 3. *Buehrig, E.*, The Institutional Pattern of Authority, s. 369—385. — *Huntington, S.*, Political Development and Political Decay, s. 386—430. — *Afriat, S.*, People and Population, s. 431—439. — *Frey-Wouters, E.*, The Progress of European Integration, s. 460—477. — *Gordenker, L.*, The USSR, the United Nations, and the General Welfare, s. 495—502. — *Olson, M.*, Some Social and Political Implications of Economic Development, s. 525—554.

Yale Review. (New Haven, Conn.) Vol. 54:1965. Nr. 4. *Magrath, P.*, Lyndon and the Paradox of the Presidency, s. 481—493. — *Chen, K.*, Peking's Strategy in Indochina, s. 550—566.

L'Année Politique et Économique. (Paris) 38e Année:1965. Nr. 183. *Lavergne, B.*, Une histoire foue qui peut très mal finir: la politique de l'Occident depuis 1948, s. 1—26. — *Bertaud, G.*, L'Allemagne fédérale se prépare à la guerre et ne la redoute pas, s. 30—38. — *Caulais, J.*, Gaullisme et œcuménisme, s. 42—55. — Nr. 184—185. *Lavergne, B.*,

Essor et décadance des idées politiques et sociales en France de 1900 à nos jours, évoqués par mes souvenirs personnels, s. 116—257.

Journal du Droit International. (Paris) 92e Année:1965. Nr. 2. *Berr, C.-J.*, Les relations patrimoniales entre époux en droit international privé, s. 304—377. — *Kahn, P.*, Problèmes juridiques de l'investissement dans les pays de l'ancienne Afrique française, s. 338—390.

Res Publica. (Bruxelles) Vol. 7:1965. Nr. 2. *Spitaels, G.*, Les travailleurs indépendants à la recherche d'une conscience collective, s. 99—111. — *Bolle de Bal, M.*, Du côté des salariés à la recherche de l'idéologie perdue, s. 112—125. — *Plavsic, W.*, La procédure des Chambres réunies en Belgique, s. 165—176.

Revue d'Économie Politique. (Paris) 75e Année:1965. Nr. 2. *Fardeau, M.*, La recherche dans l'industrie, s. 225—247. — *Depallens, G.*, Aspects financiers et comptables des investissements de recherche effectués par l'entreprise, s. 248—257. — **Nr. 3.** *Lecaillon, J.*, La Politique des revenus, s. 517—558. — *Delors, J.*, Politique des revenus et stratégie du développement, s. 559—592. — *Dieterlen, P.*, L'Europe de la Chaire, s. 639—653.

Revue Française de Science Politique. (Paris) Vol. 15:1965. Nr. 2. *Sidjanski, D.*, Décisions closes et décisions ouvertes, s. 251—269. — *Emeri, C.*, Les institutions de la Ve République: état des travaux, s. 297—330. — **Nr. 3.** *Girardet, R.*, Autour de l'idéologie nationaliste: perspectives de recherches, s. 423—445. — *Calvez, J.-Y.*, Racines sociales et économiques des nationalismes du Tiers Monde, s. 446—465. — *Carrère d'Encausse, H.*, Communisme et nationalisme, s. 466—498. — *Hassner, P.*, Nationalisme et relations internationales, s. 499—528.

Revue Française de Sociologie. (Paris) Vol. 6:1965. Nr. 1. *Morin, E.*, Le droit à la réflexion, s. 4—12. — *Boudon, R.*, Méthodes d'analyse causale, s. 24—43. — **Nr. 2.** *Crozier, M.*, Pour une analyse sociologique de la planification française, s. 147—163. — *Reynand, J.-D.*, Une politique des sciences sociales, s. 228—233.

Revue Internationale des Sciences Administratives. (Bruxelles) Vol. 30:1964. Nr. 3. *Hosch, L.*, The Public Administration Division of the United Nations: A Brief History, s. 231—241. — *Engelbert, E.*, Major Issues in Professional Training for Public Administration, s. 272—276. — *Hentgen, E.*, La formation des cadres administratifs des pays en voie de développement: Programmes et manière d'enseigner, s. 277—284. — *Dror, Y.*, Administrative Agencies and Courts: Some patterns of interorganisational relations, s. 285—296. — *Szamel, J.*, Les tâches de la science administrative dans les pays socialistes, s. 297—304.

Revue Politique et Parlementaire. (Paris) 67e Année:1965. Nr. 757. *Marcilhacy, P.*, *Tixier-Vignancour, J.-L.*, et *Janson, A.*, Pour ou contre un régime présidentiel? Une enquête de Pierre Pluchon, s. 3—14. — *Bonnefous, E.*, Le plan de stabilisation retarde l'économie française, s. 15—20. — *Courtney, P.*, Pour éviter une crise monétaire internationale, s. 21—26. — *Gozard, G.*, La Communauté Économique Européenne et l'Amérique latine, s. 32—41. — *Garder, M.*, Où va l'Union soviétique?, s. 42—50. — *Page, J.*, Les libéraux en Grande-Bretagne, s. 62—64. — **Nr. 758.** *Couve de Murville, M.*,

Pompidou, G., Debré, M., et autres, De l'indépendance à la solitude. La politique étrangère de la France vue, s. 3—10. — *Vallon, A., Philip, A., Moch, J., et autres*, Pour ou contre un régime présidentiel? (II), s. 11—25. — *Cogny, R.*, A propos du Viet-Nam, s. 25—37. — *Bernière, R.*, Le rôle du G.A.T.T. dans les échanges internationaux, s. 44—48. — *Le Lionnais, L.*, Science et politique nationale, s. 49—55. — *Jaspar, H.*, La diplomatie multilatérale, s. 77—78.

II Politico. (Pavia) Arg. 30:1965. Nr. 1. *Otto de Habsbourg*, Européens et Africains, s. 5—11. — *Schoeck, H.*, Government and Innovation, s. 13—20. — *Haberler, G.*, The International Monetary Mechanism, s. 31—38. — *Read, L.*, Decline of the Free Market and its Restoration, s. 48—55. — *Nakayama, S.*, Suggestions on Economic Cooperation with Developing Countries, s. 65—69. — *Sidjanski, D.*, Un aspect du processus de décision: décisions closes et décisions ouvertes, s. 144—165.

Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie. (Neuwied/Rhein & Berlin) 1964. Nr. 3. *Engliš, K.*, Die Norm ist kein Urteil, s. 305—316. — *Philipps, L.*, Rechtliche Regelung und formale Logik, s. 317—330. — *Tammelo, I.*, Law, Logic and Human Communication, s. 331—366. — *IVR-Bericht (3)*: Über die Rechtsphilosophie als Fach der Rechtswissenschaft im internationalen Wissenschaftsbetrieb, s. 419—422.

Archiv des Völkerrechts. (Tübingen) 12. Band:1965. H. 3. *Oldenhage, G.*, Möglichkeiten und Grenzen internationaler Organisationen für eine Durchsetzung des Völkerrechts, s. 249—263. — *Münch, F.*, Tätigkeit der Vereinten Nationen in völkerrechtlichen Fragen, s. 264—287.

Archiv des öffentlichen Rechts. (Tübingen) 90. Band:1965. H. 1. *Menzel, E.*, Der deutsche Festlandsockel in der Nordsee und seine rechtliche Ordnung, s. 1—60. — *Schröer, F.*, Kollision zwischen internationalem und nationalem Beamtenrecht, insbesondere beim Streik in internationalen Organisationen, s. 61—80.

Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft. (Berlin) 85. Jahrg.:1965. H. 2. *Bayer, H.*, Optimierung — ein neuer Faktor der Wirtschaftsgestaltung, s. 129—150. — *Strümpel, B.*, Volkswirtschaftliche Kriterien für Ausbau und Ausgestaltung des Erziehungs- und Bildungswesens, s. 151—170.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. (Stuttgart) Band 177:1965. H. 4. *Gutenberg, E.*, Zur Diskussion der polypolistischen Absatzkurve, s. 289—303. — *Runtze, J.*, Verhaltensweise und Preisgleichgewicht im Oligopol, s. 353—367. — **H. 5.** *Recktenwald, H.*, Das Gesicht der Finanzwissenschaft unserer Zeit, s. 385—409. — *Lüdeke, D.*, Ein einfaches ökonomisches Modell für die Einkommensumverteilung in der Bundesrepublik Deutschland im Jahre 1960, s. 410—455. — *Helmstädter, E.*, Ein Mass für das Ergebnis der Triangulation von Input-Output-Matrizen, s. 456—463.

Der Staat. (Berlin) 4. Band:1965. H. 2. *Barion, H.*, Kirche oder Partei? Römischer Katholizismus und politische Form, s. 131—176. — *Guilleaume, E.*, Regierungslehre, s. 177—194. — *Kriele, M.*, Der Supreme Court in Verfassungssystem der USA, s. 195—214.

Historische Zeitschrift. (München) Band 200:1965. H. 2. *Nolle, E.*, Grundprobleme der italienischen Geschichte nach der Einigung, s. 332—346.

Zeitschrift für die Gesamte Staatswissenschaften. (Tübingen) 121. Band:1965. H. 2. *Becker, O.*, Das Problem der optimalen Routenwahl einer Transporteinheit bei Beschäftigung mit Gelegenheitsfahrten, s. 196—221. — *Bössmann, E.*, Zur neueren Diskussion über soziale Wohlfahrtsfunktionen, s. 222—234. — *Schumann, J.*, Ein dynamischer Ansatz zur reinen Theorie des internationalen Handels: Effizientes Wachstum offener Wirtschaften, s. 264—300. — *Sellen, R.*, Spieltheoretische Behandlung eines Oligopolmodells mit Nachfrageträgheit, s. 301—324. — *Todt, H.*, Ein normatives Wettbewerbsmodell und seine Anwendung auf Probleme der Fremdenverkehrswirtschaft, s. 325—355.

Politische Vierteljahresschrift. (Köln) 6. Jahrg.:1965. H. 2. *von Krockow, C.*, Staatsideologie oder demokratisches Bewusstsein, s. 118—131. — *Lenk, K.*, Marx, Bernstein und die Wissenssoziologie, s. 132—144. — *von Beyme, K.*, Repräsentatives und parlamentarisches Regierungssystem — Eine begriffsgeschichtliche Analyse, s. 145—159. — *de Mendelssohn, P.*, Churchill als Parlamentarier — Zum Bildnis des britischen Staatsmannes, s. 160—183.

Zeitschrift für Politik. (Köln) 12. Jahrg.:1965. H. 2. *Kuhn, H.*, Aristoteles und die Methode der politischen Wissenschaft, s. 101—120. — *Hofmann, R.*, Naturrecht und Rechtsprechung, s. 121—138. — *Bilinsky, A.*, Sozialismus oder Oligarchie? Grundtendenzen im sowjetischen Staatsrecht, s. 139—172. — *Hellmeier, R.*, Land-Apartheid — ein Spannungselement in Südrhodesien, s. 173—179.

S.K.

Svenska Handelsbankens Stiftelse för Samhällsvetenskaplig Forskning

utdelar anslag för forskning rörande

internationella betalningar och kapitalrörelser
det inhemska betalningssystemet
penning- och kapitalmarknadsproblem
ekonomisk prognosteknik
samt andra områden av intresse för den svenska affärs-
banksverksamheten.

Beslut om utdelning fattas av en forskningsnämnd bestående av tolv ledamöter, varav rikets universitet och handelshögskolor utsett åtta och Svenska Handelsbankens styrelse fyra. Forskningsnämnden sammanträder två gånger årligen, som regel i maj och november.

Ansökan om forskningsanslag

ställs till Svenska Handelsbankens Stiftelse för Samhällsvetenskaplig Forskning och inges *senast den 15 oktober* i 14 exemplar till forskningsnämndens sekreterare, civilekonom *Nils Cavalli-Björkman*, Svenska Handelsbanken, Stockholm 16.

I ansökan skall ingå en redogörelse för forskningsuppgiften, en arbetsplan med tidsschema, referenser samt en ekonomisk kalkyl. Denna senare skall även innehålla detaljerade upplysningar om de övriga inkomster sökanden beräknas få under stipendietiden. Om anslag för samma ändamål erhållits, sökts eller söks från annat håll skall detta anges.

Upplýsningar

om forskningsnämndens verksamhet lämnas av civilekonom *Nils Cavalli-Björkman* eller av verkställande ledamoten, bankdirektör *Tore Sellberg* (tel. 08/22 90 20).

SVENSKA HANDELSBANKEN

